

हरि: ॐ

पगले पगले प्रकाश

- पूज्य श्रीमोटा

॥ હરિ:ૐ ॥

પગલે પગલે પ્રકાશ (પત્રો)

પૂજ્ય શ્રીમોટા

: સંપાદક :

રમેશ ભટ્ટ

હરિ:ૐ આશ્રમ પ્રકાશન, સુરત

- ❑ પ્રકાશક : ટ્રસ્ટીમંડળ,
હરિ:ૐ આશ્રમ, સ્થાપના વર્ષ ૧૯૫૬
કુરુક્ષેત્ર મહાદેવના મંદિરની બાજુમાં,
જહાંગીરપુરા, રાંદેર, સુરત-૩૯૫ ૦૦૫.
ફોન : (૦૨૬૧) ૨૭૬૫૫૬૪, મો. : ૯૭૨૭૭ ૩૩૪૦૦
Email : hariommota1@gmail.com
Website : www.hariommota.org
- ❑ © હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત, નડિયાદ
❑ આવૃત્તિ વર્ષ	પ્રત	❑ આવૃત્તિ વર્ષ	પ્રત
પ્રથમ ૧૯૮૯	૧૦૦૦	ત્રીજી ૨૦૦૬	૧૦૦૦
બીજી ૧૯૯૬	૧૦૦૦	ચોથી ૨૦૧૨	૨૦૦૦
- ❑ પૃષ્ઠ : ૧૪૮
- ❑ કિંમત : રૂ. ૧૦/-
- ❑ પ્રાપ્તિસ્થાન :
હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત-૩૯૫ ૦૦૫
હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદ-૩૮૭ ૦૦૧
- ❑ મુદ્રણશુદ્ધિ : જયંતીભાઈ જાની, ફોન : (૦૭૯) ૨૬૬૧૨૭૨૮
- ❑ ડિઝાઇનર : મયૂર જાની, મો. ૯૪૨૮૪૦૪૪૪૩
- ❑ ટાઇપસેટિંગ : અર્થ કોમ્પ્યુટર,
૨૦૩, મૌર્ય કોમ્પ્લેક્સ, સી. યુ. શાહ કોલેજ સામે,
ઈન્કમટેક્સ, અમદાવાદ-૧૪, ફોન : (૦૭૯) ૨૭૫૪૩૬૯૯
- ❑ મુદ્રક :
સાહિત્ય મુદ્રણાલય પ્રા. લિ.
સિટી મિલ કંપાઉડ, કાંકરિયા રોડ,
અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૨૨, ફોન : (૦૭૯) ૨૫૪૬૯૧૦૧

॥ હરિ:ૐ ॥

સમર્પણાંજલિ

(ચોથી આવૃત્તિ)

પૂજ્ય શ્રીમોટાની હયાતીમાં, તેઓશ્રીની સંમતિથી સ્વજનોની પ્રેમ અને લાગણીસભર ભાવના વડે સમાજમાં પૂજ્યશ્રીની પ્રવૃત્તિની જ્યોત જ્વલંત રાખવાના હેતુથી, જે મંડળની સ્થાપના થઈ હતી અને આજ પર્યંત સૌ સ્વજનોએ પોતાની શક્તિઓ વડે અંગત નામઠામની નોંધ વિના પૂજ્યશ્રીનાં કાર્યની જે જ્યોત પ્રજ્વલિત રાખી છે, તેમ જ ગામડે ગામડે શાળાના વિદ્યાર્થીઓમાં પૂજ્યશ્રીનાં જીવન અને કાર્ય વિશે નિબંધલેખન અને વક્તૃત્વ સ્પર્ધા અને સમાજમાં સાહસ-શૌર્યની પ્રવૃત્તિઓ બિરદાવીને જે તે વ્યક્તિને એવોર્ડ અને સન્માન પ્રદાન કરતા તેમ જ પુસ્તક મેળામાં પૂજ્યશ્રીનાં પુસ્તકોને સમાજમાં ઘેર ઘેર પહોંચાડી બાળકોમાં, યુવાનોમાં, પ્રજામાં પૂજ્યશ્રીના સંસ્કારોનું સિંચન કરવાનું મહાન કાર્ય કરનાર

હરિ:ૐ સત્સંગમંડળ, અમદાવાદને

આદરપૂર્વક ‘પગલે પગલે પ્રકાશ’ની આ ચોથી આવૃત્તિનું પ્રકાશન સમર્પણ કરતાં અમો આનંદ અને આભારની લાગણી વ્યક્ત કરીએ છીએ.

તા. ૨૪-૧૦-૨૦૧૨
દશેરા, સં. ૨૦૬૮

ટ્રસ્ટીમંડળ,
હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

અનુક્રમ

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
શૂરાનો મારગ	૧૫	સાવચેતી	૪૭
પૂર્વ તૈયારી	૧૫	નિર્ણય વિવેક	૪૯
સીધા દોર	૧૭	‘પોતા’ને ખાતર	૫૧
ચોકસાઈ	૧૮	‘માનવું’ એટલે શું ?	૫૪
જીવનવિકાસનો હેતુ	૧૮	ખુલ્લું દિલ અને ઉપયોગકળા	૫૬
દિનચર્યા	૨૦	સાવધાન	૫૮
ખુલ્લાં પાનાં	૨૨	અન્યાય સામે	૫૮
એક લક્ષ	૨૧	વહેવાર કુશળતા	૬૦
સાદ્યઈ	૨૨	જાતમહેનત જરૂરી	૬૧
દાંપત્યભાવના	૨૩	‘બોલાવશો તો આવીશ’	૬૨
પ્રવૃત્તિનું મહત્ત્વ	૨૪	હૃદયનું મહત્ત્વ	૬૨
વિવેકવહેવાર	૨૫	મુક્તની દશા	૬૩
યાત્રાનો અર્થ શો ?	૨૬	મુક્ત સાથેનો વહેવાર	૬૩
ઘરમાં મૌનમંદિર	૨૭	સંબંધની રીત	૬૪
સાધનાકર્મ	૩૨	ઉત્સાહનું મહત્ત્વ	૬૫
દાન	૩૪	સેવાની રીત	૬૫
ભાવ જાગે ત્યારે	૩૫	હિસાબ	૬૬
નીંદામણ	૩૬	જીવનનિર્વાહનો વિચાર	૬૭
વહેવાર સાધના	૩૭	પરસેવાનું રળેલું	૬૭
વર્તનરીતિ	૩૯	આશ્રમવાસ માટે શરત	૬૮
સંસારવહેવાર	૪૨	પ્રકાશનની તૈયારી	૬૯
મોટાની નિઃસ્પૃહા	૪૩	પરિસ્થિતિનો સહજ સ્વીકાર	૭૦
મોટાની પ્રેમકળા	૪૪	હરિનો પાસ	૭૧
ઉપયોગ દૃષ્ટિ	૪૫	પ્રાપ્ત ધર્મકાર્ય	૭૨

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
ઉપયોગકળા	૭૨	આશ્રમની જમીન	૧૧૩
ધ્યેય મુજબ વર્તન	૭૫	અન્ય વિશે વિચારવામાં જોખમ	૧૧૪
મુશ્કેલીમાં માર્ગ	૭૬	મિત્રભાવ અને દોષ દર્શન	૧૧૫
સહકાર અનિવાર્ય	૮૧	નિશ્ચયબળ	૧૧૮
કર્મ પાછળની ભાવના	૮૨	દોષના સંસ્કાર	૧૧૯
મૂલ્યાંકન	૮૩	દ્વંદ્વાતીત થવાની શક્યતા	૧૨૧
વિચારપૂર્વકનું કામ	૮૪	સ્મરણ અને શ્રદ્ધા	૧૨૨
ધ્યેયનિષ્ઠાની ગતિ	૮૫	સંજોગ સાથે સમાધાન	૧૨૪
ધ્યેય અનિવાર્ય	૮૬	અભ્યાસનું મહત્ત્વ	૧૨૯
મૂઢતાનું કારણ	૮૭	મૌનએકાંત પહેલાંનો વિચાર	૧૩૦
હરિસ્મરણ સાથે જરૂરી	૯૧	સાધનાના અભ્યાસની રીત	૧૩૨
કર્મ કરવાની રીત	૧૦૮	વિકાસ માટે જરૂરી	૧૩૩
ઘર્ષણનું મહત્ત્વ	૧૧૦	લક્ષણથી માપવું	૧૩૪
ઉકેલની શક્યતા	૧૧૧	-તો જ અર્થ સરે	૧૩૬
કુદરતનો નિયમ	૧૧૨		

આધ્યાત્મિક વહેવાર દર્શન

સંપાદકીય

(પ્રથમ આવૃત્તિ)

પૂજ્ય શ્રીમોટાએ ઈ.સ. ૧૯૩૯ પછી જીવનને ઉન્નત કરવા ઈચ્છતા શ્રેયાર્થી મિત્રોને પત્રો લખ્યા છે. એ પત્રો ૧૩ ગ્રંથો દ્વારા પ્રકાશિત થયા છે. એમાં પૂજ્ય શ્રીમોટાના સાધનામય જીવનનો તથા મુક્તજીવનનો પરિચાય થાય છે. કેવળ જીવનની રહસ્યમયતાનો જ અનુભવ કરવાનું લક્ષ્ય કરતાં આ પત્રો આધ્યાત્મિક સાહિત્યમાં અજોડ છે, કેમ કે જીવનના વહેવાર સ્વરૂપના સ્વીકાર સાથે ભગવાનના અનુભવદર્શનની અનુભવસિદ્ધ સ્પષ્ટ મારગિયા છે. આ ઉપરાંત, પૂજ્ય શ્રીમોટાએ એમનાં બીજા અનેક સ્વજનોને જુદાં જુદાં નિમિત્તે પત્રો લખેલા. એમાંથી જેટલા પત્રો મળી શક્યા એનું પ્રશ્નોત્તરરૂપે નાનાંમોટાં પુસ્તકો દ્વારા પ્રકાશન થયું છે. એ પ્રકાશનો પૈકી હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરતના વ્યવસ્થાપક સ્વ. શ્રી ભીખુભાઈ ઉપરના પત્રો ‘પૂજ્ય શ્રીમોટાના પત્રો’ નામની નાનકડી પુસ્તિકારૂપે પ્રગટ થયેલા. એ પછી પૂજ્ય શ્રી નંદુભાઈ પાસેથી એક ફાઈલ મળેલી. એમાં પૂજ્ય શ્રીમોટાએ રાંદેર (સુરત)ના એક સ્વજન ઉપર લખેલા પત્રોની નકલ હતી. સ્વ. શ્રી ભીખુભાઈ ઉપરના પત્રો ઉપરાંત, આ ફાઈલમાંના પત્રોનું નવેસરથી સંપાદન કરીને આ પુસ્તક ‘પગલે પગલે પ્રકાશ’ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે.

‘પગલે પગલે પ્રકાશ’ પુસ્તકમાંના પત્રો પૂજ્ય શ્રીમોટાના અન્ય કોઈ પણ ગ્રંથમાં નથી. આથી, તેઓશ્રીના પત્રસાહિત્યમાં આ એક પુસ્તકનો ઉમેરો થાય છે. આમ છતાં આ પત્રોનું એક સ્વતંત્ર મૂલ્ય છે, કેમ કે એમાં તેઓશ્રીએ આપણા રોજિંદા વહેવારોને આધ્યાત્મિક રીતે અજવાળવા પ્રેમભર્યું માર્ગદર્શન આપ્યું છે. સંસાર-વહેવારમાં ડગલે ને પગલે આપણાથી એવી રીતે વર્તી જવાય છે.

જેથી, ક્યાંક ને ક્યાંક ગૂંચ પડી જતી હોય છે. આથી, ઘણી વાર ક્લેશ, સંતાપ અને નિરાશાનો અનુભવ થાય છે. આથી, નાના નાના પ્રસંગોમાં કેવી રીતે વર્તવાથી આપણે જીવનને સુખમય બનાવી શકીએ એની દૃષ્ટિ આ પુસ્તકમાં પત્રો દ્વારા ખોલવામાં આવી છે. આ અર્થમાં પુસ્તકનું નામ ‘પગલે પગલે પ્રકાશ’ રાખવામાં આવ્યું છે.

વિઘ્ન, મુશ્કેલી, આપત્તિ વગેરે સંસારજીવનના અનિવાર્ય ઘટકો છે. આપણે પરિસ્થિતિ કે સંજોગોને ટાળી શકવાનાં નથી, પરંતુ એ સમયે કેવા ભાવથી વર્તવાથી આપણે એનો યથાયોગ્ય પ્રતિકાર કરીએ, જેથી, એ પરિસ્થિતિ તથા સંજોગોનો આપણા જીવનમાં ઉપયોગ થઈ શકે, એ જાણવું જરૂરી છે. જીવનમાં ક્લેશ, સંતાપ, દુઃખ વગેરેની પરંપરા સર્જાય છે ત્યારે આપણું મન ધર્મનો આશ્રય શોધે છે. અને ધર્મ અંગેની પોતાની અથવા તો પરંપરિત માન્યતા અનુસાર પોતાના મનને વાળળા મથીએ છીએ, પરંતુ ધર્મના યથાર્થ સ્વરૂપની સમજ ન હોવાથી આપણું જીવન ધર્મ વિશેની ભ્રાંતિમાં પડી જાય છે. આથી, ક્યારેક ત્યાગ અને શાંતિ કાયરતાનું આવરણ બની જાય છે. સૂક્ષ્મ સાધન ક્રિયાઓ-જપ, ધ્યાન વગેરે માત્ર ઉપલક દેખાવરૂપે જ થયા કરે છે. પરિણામે આવાં સાધનો કરવાં છતાં ખિન્નતા વગેરેનો જ અનુભવ થયો છે. એમાંથી છૂટી શકાતું નથી. એક બાજુથી સાંસારિક દ્વંદ્વોની ભીંસ અને બીજી બાજુથી ભ્રાંત ધર્માચરણના ખ્યાલો આપણી સ્થિતિને વધારે ગૂંચવે છે. આથી વળી એવી બીજી માન્યતા પ્રવેશે છે કે ધર્મની દિશા પકડવાથી શરીરની તથા મનની આવી સ્થિતિ થતી હોય છે ! આ રીતે ભ્રાંતિની પરંપરામાં આપણે ફસાઈએ છીએ. પૂજ્ય શ્રીમોટાએ આ પત્રો દ્વારા આવી ભ્રાંતિને ખુલ્લી પાડી છે. એના સ્વરૂપને છતું કરીને એમાંથી કેવી રીતે નીકળી જવાય એ દર્શાવ્યું છે. ભગવાનનું નામસ્મરણ પણ ન થાય તો વાંધો નથી,

એ વાત એમણે કરી છે, પણ જીવનની હકીકતોની યથાર્થતા સમજીને જીવનનો જે ધ્યેય નક્કી કર્યો હોય એ દિશામાં આગળ વધવાના મંથન માટે પ્રેરણા આપી છે.

પ્રાપ્ત સંબંધોની રહસ્યમયતા અને વિલક્ષણતા તથા એ સૌ મળેલાં સાથેના વહેવાર દ્વારા આપણા જ સ્વભાવની વિલક્ષણતા અને વિચિત્રતાનો પરિચય પામીને, આપણે એ સ્વભાવને કેવી રીતે યથાયોગ્ય કરવો એ સમજાવાયું છે. આથી, સાંસારિક જીવનમાં રહીને જીવનને સુખમય બનાવી શકાય છે - એ પ્રતિપાદિત કર્યું છે. પૂજ્ય શ્રીમોટાએ આ પુસ્તકના આરંભના પત્રોમાં પત્ની સાથેનો વહેવાર પ્રેમભર્યો ક્યારે બન્યો ગણાય એ દર્શાવ્યું છે. પોતાના આદર્શની ધૂનને વશ થવામાં તેમ જ એ રીતે વર્તવા પાછળ સ્વભાવવશતા છે એ દર્શાવ્યું છે. આથી, એવા પ્રાકૃતિક વલણથી ઊલટી દિશામાં ગતિ કરવાથી જીવનમાં કેવી શક્તિ અને શાંતિ આવી શકે એનો ખ્યાલ આ પત્રો દ્વારા આપ્યો છે.

આધ્યાત્મિકતા એ શોખનો કે ચર્યાનો વિષય નથી, પરંતુ આચરણ દ્વારા પ્રત્યક્ષ પરિણામ પામવાનો માર્ગ છે. આથી, સંસારમાં જે વહેવાર ચાલે છે એમાં આધ્યાત્મિકતાને કેવી રીતે ‘જીવતી’ રાખવી એની દૃષ્ટિ પૂજ્ય શ્રીમોટાએ આપી છે. આપણે પ્રાકૃતિક મસ્તીને, બેદરકારીને અને ઘેલછાને પણ ભક્તિ માની લીધી છે. પૂજ્ય શ્રીમોટાએ ચીવટ, ચોકસાઈ, નિપુણતા જેવા ગુણોને ભક્તિનાં પ્રગટ લક્ષણો ગણાવ્યાં છે, કેમ કે વહેવાર કરતાં આપણો ભાવ અહંકારી કે મમત્વવાળો ન હોવો એ ભક્તિ છે, એમ તેઓશ્રીએ સમજાવ્યું છે. કોઈક વસ્તુનું નુકસાન થાય તો એને અંગે ખિન્ન ન થવું કે ચિંતા ન કરવી એ સારું લક્ષણ છે, પરંતુ એ નુકસાન આપણી બેદરકારીથી થયું હોય તો એ દોષ પ્રત્યે સભાન બની રહેવું એ ખૂબ જરૂરી છે. આપણી બેદરકારીથી કશુંક

બને તો ‘પ્રભુને ગમ્યું તે ખરું’ એવું માનીને પ્રાકૃતિક દોષને છાવરવાથી આંતરિક નુકસાન થાય છે. વળી, સમયના પરિબળથી કોઈક કાનૂની અમલથી આપણી સંપત્તિ ઝૂંટવાઈ ગઈ હોય તો એનાથી જન્મેલો આઘાત કેવી વિચારસરણી સ્વીકારવાથી જીરવી લેવાય એ દર્શાવાયું છે. એની સામે આપણા કબજાની-હક્કની વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા કોર્ટનો આશ્રય લેવો પડે તો એમ કરતાં પણ અચકાવું નહિ એમ સમજાવ્યું છે. બંને સામસામા છેડાના પ્રસંગો દ્વારા કયા પ્રસંગમાં કેવા ભાવથી અને વિવેકથી વર્તવું, એ દર્શાવ્યું છે. સુરતના હરિ:ૐ આશ્રમની જમીનની માપણી સંબંધમાં પૂજ્ય શ્રીમોટાએ કેવું ચોકસાઈભર્યું છતાં યથાયોગ્ય વલણ અપનાવ્યું છે, એ જોતાં આપણને વહેવારમાં વિવેક કેવી રીતે વાપરવો એનું નિદર્શન મળે છે.

આ ઉપરાંત, જાહેર જીવનમાં પડેલી વ્યક્તિની લોકસેવા કરવાની કેટલીક માન્યતાઓમાં ક્યાં ક્યાં કેવા પ્રકારની ભ્રમણાઓ છે, એનો ખ્યાલ પૂજ્ય શ્રીમોટાએ આપ્યો છે. લોકસેવક પણ સેવા દ્વારા પોતાના અહંકારને કેટલો બધો પોષે છે, પંપાળે છે અને વધારે છે એનો ખ્યાલ એને સેવાકાર્ય કરતાં આવતો નથી. જ્યારે પ્રાપ્ત હોદ્દા ઉપરથી નિવૃત્ત થતાં અહમ્નું સ્વરૂપ કેવું પીડે છે એનો ખ્યાલ પણ આ પત્રોમાંથી મળે છે. કેટલાક કહેવાતા સાધુ-મહાત્માઓ પાસે જઈને કેટલાક આધ્યાત્મિક શબ્દો સંભાળીને એ પ્રમાણે સ્થિતિ આપણી થઈ ગઈ છે, એવી માન્યતામાં રહેલી ભ્રમણાને પૂજ્ય શ્રીમોટાએ ખુલ્લી પાડી છે. જ્ઞાનની ઊંચી વાતો જાણવાથી કે કરવાથી એવા જ્ઞાનના અનુભવથી ભ્રાંતિમાં પડ્યા રહેનારાઓની સંખ્યા ઓછી નથી. જ્યાં સુધી સંસારનાં પ્રાપ્ત કર્મો આચરતી વખતે આત્મા વિશેની ભાવના જીવંત રહે નહિ, આત્મા એટલે કે ભગવાન પરત્વેની ધારણામાં રહી શકાય નહિ

ત્યાં સુધી વાંચેલું, વિચારેલું, ચર્ચેલું નકામું છે. વળી, જપ, ધ્યાન, ભજન, કીર્તન વગેરે સાધનો પણ જીવનના ધ્યેયને ફળાવવાના એકમાત્ર હેતુની સભાનતા સાથે ન થાય તોપણ એ એટલાં કામચાબ બનતાં નથી.

પૂજ્ય શ્રીમોટાની આ અનુભવસિદ્ધ વાતો સંસારજીવનને અજવાળવામાં ખૂબ જ ઉપયોગી છે. આટલી સરળ રીતે, હૃદયના ઊંડા પ્રેમભાવથી આવી વાતો બીજે ભાગ્યે જ કહેવાઈ હશે. ‘ભગવાન’ કે ‘આધ્યાત્મિકતા’ જેવા શબ્દોને બાજુ ઉપર રાખીને પણ આ વાતો સ્વીકારવાથી કોઈ પણ માનવી રોજિંદા જીવનને ક્લેશ-કંકાસમુક્ત બનાવવા સમર્થ છે, આ અર્થમાં પ્રત્યેક સંસારીને એની પ્રતીતિ થાય છે. જીવની આ અભ્યાસપોથી બની રહે છે.

આ પુસ્તકનાં પાને પાને પૂજ્ય શ્રીમોટાનું હૃદયરૂપ-પરમાત્મરૂપે વિલક્ષણ રીતે પ્રગટે છે. એ પરમ પ્રેમરૂપ ‘અસ્તિત્વ’ આ પત્રો વાંચતા આપણા હૃદયને અકળ રીતે સ્પર્શે છે અને આપણા દિલનું ખુલ્લાપણું હોય તો એ પ્રવેશે છે. ‘પગલે પગલે પ્રકાશ’ તો પાને પાને પ્રકાશ જેવો છે. આ હકીકતની પ્રતીતિ સંપાદકને થઈ છે. આ પુસ્તકથી અન્ય વાચકો પણ આવો અનુભવ કરશે એવી શ્રદ્ધા છે.

સ્વ. શ્રી ભીખુભાઈ ઉપરના પત્રો સુલભ કરી આપવા માટે હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરતના વ્યવસ્થાપક ટ્રસ્ટી શ્રી ઝીણાભાઈ તથા બીજા પત્રોની ફાઈલ સોંપનાર પૂજ્ય શ્રી નંદુભાઈનો હું હૃદયપૂર્વક આભાર માનું છું. હરિ:ૐ આશ્રમના ટ્રસ્ટીમંડળે સંપાદનકાર્ય મને સોંપીને મારા ઉપર ઘણો જ ઉપકાર કર્યો છે. આ પ્રકારનું કાર્ય જીવનદૃષ્ટિને પ્રકાશિત કરવામાં ખૂબ જ સફળ થયું છે.

તા. ૧૮-૭-૧૯૮૮

રમેશ ભટ્ટ

નિવેદન

(પ્રથમ આવૃત્તિ)

પૂજ્ય શ્રીમોટાના અપ્રગટ પત્રોનું આ ‘પગલે પગલે પ્રકાશ’ પુસ્તક પ્રગટ કરતાં આનંદની લાગણી અનુભવીએ છીએ. સંસારવહેવારની રીત દર્શાવીને પૂજ્ય શ્રીમોટાએ ભગવાનના આનંદમય રૂપને સંસારમાં અવતારવાની દૃષ્ટિ આપી છે. આ પત્રોની હસ્તપ્રત શ્રી નંદુભાઈ તથા શ્રી ઝીણાભાઈ પાસેથી પ્રાપ્ત થઈ અને એનું સંપાદન રમેશભાઈ ભટ્ટે કરી આપ્યું. પરિણામે આ પ્રકાશન શક્ય બન્યું છે.

પૂજ્ય શ્રીમોટાનાં પુસ્તકોની વેચાણ કિંમત પડતર કિંમત કરતાં પણ ઓછી રખાય છે. આટલાં પાનાંનું પુસ્તક બજાર કિંમતે લગભગ અઢીગણી કિંમતે વેચાય છે. પૂજ્ય શ્રીમોટાનાં પુસ્તકો લોકો સરળતાથી ખરીદે છે. આથી, ગુજરાતની અધ્યાત્મરસિક પ્રજાની અમે કદર કરીએ છીએ. હજી પણ વધુ પ્રમાણમાં લોકો પૂજ્ય શ્રીમોટાનું સાહિત્ય ખરીદે તથા અન્યને ખરીદવા પ્રેરે તોપણ એક પ્રકારની સમાજસેવા થઈ ગણાશે.

પૂજ્ય શ્રીમોટાના ગ્રંથોના વેચાણમાંથી થતી આવક પૂજ્ય શ્રીમોટાએ પ્રેરેલા સમાજોત્થાનનાં કાર્યોમાં જ વપરાય છે, એ કહેવાની જરૂર ન હોય. અમને શ્રદ્ધા છે કે ગુજરાતી પ્રજા અમારી ભાવનાને વધુ વેગીલો પ્રતિસાદ આપશે.

તા.૧૮-૭-૧૯૮૯
ગુરુપૂર્ણિમા

ટ્રસ્ટીમંડળ,
હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદ

નિવેદન

(ચોથી આવૃત્તિ)

પૂજ્ય શ્રીમોટાએ હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરતના વ્યવસ્થાપક સદ્ગત શ્રી ભીખુભાઈ પટેલ (ભીખુકાકા) તથા રાંદેર, સુરતના નિવાસી પૂજ્ય શ્રીમોટાના મિત્ર સદ્ગત શ્રી નારુશંકર ભટ્ટ ઉપર જે પત્રો લખ્યા હતા, તેમાંથી સાધનામય જીવન અને સંસારીજીવન જીવવાની કળા અંગે અલગ તારવેલા પત્રોનો સંગ્રહ ‘પગજલે પગલે પ્રકાશ’ પુસ્તકમાં સને ૧૯૮૯માં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો. તે બાદ તેની બીજી અને ત્રીજી આવૃત્તિ પણ પ્રકાશિત કરાઈ છે.

પૂજ્યશ્રીએ ઉપરોક્ત બંને સ્વજનોને તેમના સંજોગો મુજબનાં સલાહ સૂચનો લખી જણાવ્યા છે, તેમાંથી વાચકે પોતાની વર્તમાન સ્થિતિને અનુરૂપ મૂલ્યાંકન કરી બોધ લેવો રહ્યો. સંસારી સાધકને ઉપયોગી આ પુસ્તક અંગત સાધના, સંયુક્ત પરિવાર, દાંપત્યજીવન જેવા નાજુક પણ અતિ મહત્ત્વના વિષયોમાં શ્રેષ્ઠ માર્ગદર્શક છે. હાલમાં આ પ્રકાશન ઉપલબ્ધ ના હોવાથી તેની ચોથી આવૃત્તિ પ્રકાશિત કરીએ છીએ.

આ પુસ્તકની મુદ્રણશુદ્ધિનું કાર્ય શ્રી જયંતીભાઈ જાનીએ પૂરા સદ્ભાવથી, ખંતથી અને ચોકસાઈપૂર્વક કર્યું છે, તે બદલ અમો તેમના ખૂબ આભારી છીએ.

સાહિત્ય મુદ્રણાલયના શ્રી શ્રેયસભાઈ વિષ્ણુપ્રસાદ પંડ્યાએ પૂજ્ય શ્રીમોટા પ્રત્યેના ભક્તિભાવથી આ પુસ્તકનું મુદ્રણ કરી આપ્યું છે. તેઓશ્રીના આવા અમૂલ્ય અને ઉદારતાભર્યા સહયોગના કારણે જ પૂજ્ય શ્રીમોટાનો અક્ષરદેહ ઘણી ઓછી કિંમતે સમાજચરણે મૂકી શકીએ છીએ. શ્રી શ્રેયસભાઈ પંડ્યાના અમો ખૂબ ખૂબ આભારી છીએ.

તા. ૨૪-૧૦-૨૦૧૨

દશેરા, સં. ૨૦૬૮

ટ્રસ્ટીમંડળ,

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત.

पगले पगले प्रकाश

पूज्य श्रीमोटा

‘હું સર્વત્ર વિદ્યમાન છું.’

‘જીવનદર્શન’, ૧૧મી આ., પૃ. ૪૩૧

- શ્રીમોટા

શૂરાનો મારગ

હરિ:ૐ

તા. ૨૪-૧-૧૯૫૧

આપણે ભાગે આવેલું કામ, આપણે પ્રેમભક્તિથી કરીએ અને તે આપણો ધર્મ હતો માટે કરવાનું છે, એવી ભાવના આપણે તો રાખવાની હોય. સામી વ્યક્તિ પૂરો વિશ્વાસ રાખે છે કે નહિ અથવા આપણી કદર કરે છે કે નહિ તેવું આપણે મનમાં પણ લાવવાનું ના હોય.

હું કોઈને શિષ્ય બનાવતો નથી. વળી, સાધનામાર્ગે જવું તે બહુ સહેલું કામ નથી. પૂરેપૂરા સાચા હૃદયની તાલાવેલી પ્રગટ્યા વિના આ માર્ગમાં પુરુષાર્થ થઈ શકવો એ બહુ કપરું કામ છે. માટે, હાલમાં તો જે પુસ્તકો તમે લીધાં છે, તે કૃપા કરીને બધાં વાંચી જાઓ અને તે પ્રમાણે વહેવારમાં, કર્મમાં-તેવો ભાવ ઊતર્યા કરે તેવો અભ્યાસ કેળવવાનું કર્યા કરીએ તો તે પૂરતું છે. ‘જીવન પ્રેરણા’માં ‘સાધના મર્મ’ ઉપર છેવટનાં પાનાંઓમાં એક કાગળ છે, તે પૂરેપૂરો વાંચી જશો અને તે પ્રમાણે વર્તવાનું કરશો તો તે સાધનામય જીવન શરૂ થયેલું ગણાશે.

પૂર્વ તૈયારી

હરિ:ૐ

તા. ૨૨-૧૧-૧૯૫૧

જીવનને અંગેનો પૂરેપૂરો વિચાર કરીને જે તે કંઈ કરવાનું હોય તે કરવાનું હોય. આટલા બધા દિવસો આપણે સાથે રહ્યા, પણ તે અંગે તમે કશી વાત કાઢી નહિ. વાત કાઢ્યા વિના મારાથી કંઈ કશું કહેવાય નહિ. જીવનમાં શું કરવું છે ? જીવનનું

શું ધ્યેય છે ? જીવન શેને કાજે છે ? એ બધી બાબતોનો પૂરેપૂરો વિચાર કરવો ઘટે. એટલે તે અંગે વિચાર કરીને જે મનોમંથન થવું ઘટે કે કરવું ઘટે તે કરીને પહેલાં તો પાકા નિશ્ચય ઉપર આવવું ઘટે અને આવી ગંભીરતાનો પણ આપણા મનમાં પૂરેપૂરો ખ્યાલ જાગવો ઘટે.

આ માર્ગમાં કોઈ રીતે આંધળિયાં કર્યે ચાલે નહિ. વળી, જીવનને છોડીને કે સંસારને છોડીને કંઈ કશું થઈ શકવાની બીજા કોઈ પ્રકારની સમજણ મારી પાસે નથી. આપણી કને જે મૂડી હોય તે મૂડીમાંથી જીવનનિર્વાહનું ખર્ચ પૂરેપૂરું નીકળી શકે એમ છે કે કેમ તે પણ વિચારવું જોઈએ અને જો ન નીકળી શકે તેવું હોય તો તે કાજેથી કોઈ પ્રવૃત્તિમાં પણ રહેવું ઘટે અને આપણો સંસારવહેવાર અને ઉપર જણાવેલી જીવનવહેવાર અંગેની પ્રવૃત્તિ કરતાં કરતાં આ માર્ગ પરત્વેનો અભ્યાસ, મનન, ચિંતવન કર્યા કરવાનાં હોય. આવી પડતાં કર્મોનો પ્રેમપૂર્વક સ્વીકાર કરવાનો રહે. અને મનની નિશ્ચળતા પ્રગટતાં આ માર્ગ પરત્વેનું દૃઢ વલણ કરવાની વેળા જાગે તેવી વેળાએ દાખવવાનો જીવનમાં પડકાર ઊઠે છે. તે વેળાએ જે જીવ સાબદો બનેલો છે, તે જ તેમાં ટકી શકે. એટલે આ માર્ગે જવાનું વિચારતાં પહેલાં તમારે તમારાં પત્નીની પણ પૂરેપૂરી સલાહ અને સંમતિ (હૃદયની) લેવી ઘટે.

આ ઉપરાંત, આપણે સ્વભાવનાં પડી ગયેલાં વલણોને જ્ઞાનપૂર્વક બદલાવવાનાં રહેશે. ઘર ભાંગીને પટલાઈ કરવાનું અથવા તો જાહેરમાં પ્રવૃત્તિ કરવાનો ઘણા મહાસભાના કાર્યકરોને રસ જાગેલો છે. મહાસભાનું કામ કરવાને તેઓ ઠેકઠેકાણે ફરીને રખડે અને એમ જગતનું ભલું કરવાની વૃત્તિ બતાવે, પરંતું મળેલા ઘરસંસારમાં આપણો પ્રેમસંબંધ અને સુમેળ જાગતો રહે તેનું ભાન રાખવું એ પણ ઘણા કાર્યકરોને પૂરેપૂરું જાગેલું હોતુ નથી.

વળી, તમારે જો આ માર્ગે જવું હોય તો મૌન જાળવવાની પહેલી તકેદારી રાખવાની અને બને તેટલું ઘરમાં રહેવાનું. જીવન-નિર્વાહને અંગે તથા કેરી ગાળાની કે એવી મોસમમાં બાર માસ ચાલી રહે એટલી તકેદારી રાખવાની અને ઘરમાં સુમેળ પ્રગટાવવાનો. આટલી વસ્તુ કરવાની જો હૃદયની ભાવના અને જિગર હોય તો તે પછીથી જ બીજું બધું વિચારી શકાય. આ ઉપરાંત, કુટુંબમાં બીજા લોકોને ઉપયોગમાં આવવાની તક આવી પડે ત્યારે તૈયારીમાં હોવાની આપણી પૂરેપૂરી ભાવના હોવી ઘટે. બીજાને ઉપયોગમાં આવવાને કાજે પહેલાં તો પોતાનું જીવન પોતાને ઉપયોગમાં આવી શકે તેવું બનાવવાની ખાસ જરૂર રહેલી છે. આ બધા અંગે અહીં હતા ત્યારે જો વાત કાઢી હોત તો નિરાંતે વાત થઈ શકત. એટલે જો આવી વાત કરવાને કાજે નડિયાદ આવવાનું ખાસ મન હોય તો વિદ્યાબહેનની સંમતિ મેળવીને આવવાનું વિચારજો અને અહીં મને કાગળ લખજો કે જેથી નડિયાદ આવવાનું હું કહી શકું.

સીધા દોર

હરિ:ૐ તા. ૨૪-૧૧-૧૯૫૧

તમારો કાગળ મળ્યો છે. બહેન વિદ્યાબહેનને માલૂમ થાય કે કોઈને સીધો દોર બનાવતાં પહેલાં તો આપણે તેવા થવું પડશે. જે પોતે સીધો થયો છે, તે જ બીજાને સીધો બનાવી શકે. બીજા કોઈની તાકાત નથી અને આપણે પોતે પૂરેપૂરાં સીધાં છીએ એમ તો કેમ માની શકાય ? અને જીવનની સાધનામાં તો જીવ-સ્વભાવની પ્રકૃતિને પૂરેપૂરી ઉલટાવી દેવાની રહે છે.

‘જીવન પગરણ’ પુસ્તક વહેલી તકે વાંચી જવાની જરૂર છે અને ભલામણ છે. જે જે ગમ્યું હોય, તેની નીચે લીટી કરશો. એટલે મને બરાબર ખબર પડે, તે વાંચી રહ્યા પછી ‘જીવન પગલે’ વાંચશો અને તેમાં પણ જે ગમે, તેની નીચે લીટી દોરશો.

ચોકસાઈ

હરિ:ૐ તા. ૧૩-૧૨-૧૯૫૧

તમારો કાગળ મળ્યો છે. તા ૧૫મીની રાતે શનિવારે મારે મુંબઈ જવાનું છે અને ત્રણચાર દિન ત્યાં રહેવાનું છે. વચ્ચે હાલમાં સુરત ઊતરવાનું મન થતું નથી. સીધું અહીં આવવું છે, કારણ કે અહીં બીજી ચોપડી છપાવવાની તૈયારી છે અને પ્રેસમાં આપેલી છે. એટલે પ્રૂફ વગેરેનું કામ હોય. નહિયાદ હવે ખાસ આવવાની જરૂર જેવું તો કશું નથી. જવાઆવવાનો નકામો ખર્ચ કરવો તે પણ યોગ્ય લાગતું નથી. જીવન વિશેની વાતો સુરતમાં બે દિન મળીશું ત્યારે કરીશું. તમારે અમદાવાદ આવવાનું ખાસ કામ હોય અને તે અનિવાર્ય હોય તો મારા મુંબઈથી આવ્યા પછી આવવાનું રાખો. મારે અહીં આવવાનું ક્યારે થશે, તે અહીં આવ્યા પછી લખી જણાવીશ.

જીવનવિકાસનો હેતુ

હરિ:ૐ તા. ૨૨-૧૨-૧૯૫૧

જત, મુંબઈથી આવી ગયો છું. તમારે અમદાવાદ આવવાનું ખાસ કામ જો હોય તો જ આવવાનું રાખવું. નહિતર

નકામા પૈસા ખર્ચવાનું રાખવું નહિ. મારી સાથે નડિયાદ જવાને ખાતર આવવાનું રાખવું નહિ. કુંભકોણમૂના આશ્રમમાં રસોડું નથી. જે કોઈને રહેવું હોય તેની શરતો ‘જીવન પ્રેરણા’ના પુસ્તકમાં લખેલી છે, તે વાંચી જવા વિનંતી છે.

ઈચ્છા પાકી થયા વિના કશું કામ બની શકતું નથી. હાલમાં તો તમારે બની શકે એટલું ઓછામાં ઓછું બોલવું. બને તેટલું ઓછામાં ઓછું ફરવું. ઘરમાં વધારેમાં વધારે વખત રહેવું અને સમજણ પડે કે ના પડે તોપણ એક પછી એક આપણાં બહાર પડેલાં બધાં પુસ્તકો તમો પાસે છે, તે બધાં વાંચી જાવ. આધ્યાત્મિક માર્ગમાં એકદમ કશા લાડવા દાટ્યા નથી.

કોઈનું કહ્યું માનવું એ કંઈ સહેલી વાત નથી. કહ્યું માનવા માનવામાં પણ પ્રકાર હોય છે. પોતાના જીવનવિકાસને કાજે પ્રેમભક્તિજ્ઞાનપૂર્વક જે કહેલું હોય તે કરવામાં આનંદ ઊપજે તો તેમાંથી વિકાસ થાય. માટે, ઉપર કહ્યું છે તેટલું કરવા માંડશો તો તમને તમારી બાબતોનો ક્યાસ ખબર પડી જશે.

તમે પેલાં પુસ્તકોમાંનું વાંચન ચાલુ રાખ્યું હશે. તમે આવવાના હોવ તો ક્યારે આવશો, તે લખી જણાવશો, કારણ આવતા શુક્રવારની સાંજથી સોમવાર સુધી હું અહીં આશ્રમે નથી રહેવાનો તે જાણશો. તે પછીના શનિવારની અને રવિવારની રાત્રે પણ આશ્રમે નહિ હોઉં. જીવનનું મહત્ત્વ કેટલું છે, તે અંગે વિચાર કરીને જીવનની નવી વિચારસરણી અંગે મંથન જગાડશો. જગતની અને સર્વની સાથે સુમેળની ભાવના પ્રગટે અને જેમ બને તેમ રાગદ્વેષ મોળા પડે તેવું આપણે વર્તવાનું શીખવાનું છે. ઘરનું વાતાવરણ શાંતિવાળું અને પ્રસન્નતાવાળું રહે તે પણ વિચારવાનું છે.

દિનચર્યા

હરિ:ૐ

તા. ૩૧-૧-૧૯૫૨

જત, આ જીવને દાતણ કરીને તુરતાતુરત ચા લેવાની આદત છે તે જાણશોજી. રાત્રે ૮|| કે ૯ વાગ્યે સૂવાનું સાધારણપણે અહીં ચાલે છે તે જાણશો. તથા જમવાનું સવારે અગિયાર અને સાંજે સાતેક વાગ્યે. આ કાર્યક્રમ અથવા ગયા કાગળમાં લખેલ છે તે કોઈ રીતે અગવડરૂપ લાગે તેમ હોય તો કૃપા કરીને લખી જણાવશોજી. કશું મનમાં ભરી રાખવાનું ના કરશોજી. હું કંઈ બેઠો બેઠો મારી જાતને ઠોકી બેસાડવા કે લાદવા (કોઈના ઉપર પણ) કદી ઈચ્છતો નથી. માટે, ફાવે તેવું હોય અને દ્વંદ્વની પૂરેપૂરી મરજી હોય તો જ કૃપા કરીને લખવું. સ્પષ્ટ કહેવું-કથવું એ તો ગુરુમહારાજનો હુકમ છે.

ખુલ્લાં પાનાં

હરિ:ૐ

તા. ૨૮-૧-૧૯૫૨

જત, અહીંથી તા. ૨૧-૨-૧૯૫૨ના રોજ રાત્રે મુંબઈ લોકલમાં નીકળી તા. ૨૨-૨-૧૯૫૨ના રોજ વહેલી સવારે એટલે કે સાતેક વાગ્યે સુરત આવવાનું થવાનું. સ્ટેશને કોઈની મોટર લાવવાની જરૂર નથી. આપણે મારો સામાન વગેરે પગથિયા શેરીમાં પૂજ્ય કાકાને ત્યાં મૂકી ત્યાં ચાપાણી કરી કતાર ગામ જઈશું. જમતાં પહેલાં મારે નાહવા માટે ત્રણચાર ડોલ પાણી જરાક ગરમ જોઈશે અને બપોરે ચારેક વાગ્યે ચારેક ડોલ

તેવું પાણી જોઈશે તે જાણશોજી. જમવામાં ડખું-ચોખાનું અને ભાખરી જ-બીજું કશું જ નહિ. તમારે ત્યાં ચાર ટંકમાંથી એક ટંક જમવાનું. તમારે ત્યાં રહેવાનું થાય તે સમયમાં ઝાઝું કોઈને મળવા કરવાનું જેટલું ઓછામાં ઓછું બને તેમ વ્યવસ્થા રાખવા વિનંતી છે કે જેથી, આપણને વધારે સમય મળી શકે અને જેથી કરીને આપણે વખતની પુનર્ચના અંગે વાતો પણ કરી શકીએ. રાતે ભજનમંડળી જેવો કાર્યક્રમ ન રખાય તો ઠીક. મને તો કશો વાંધો નથી, પણ તેવું જો થયું તો નિરાંતે વાતો કરવાનો સમય નહિ મળે. બપોરે જમીને મને બે કલાક આરામ લેવાની કુટેવ છે, તે જાણશોજી. તમારે ત્યાં બે દિવસ રહેવાની મારી તો મરજી છે, તેમ છતાં તમને સાનુકૂળતા ન હોય તો બેળે બેળે મારે રહેવા કરવાનું બને તો મને ઘણું ઘણું ખૂંચે. આપણે તો પૂરી હૃદયની સ્પષ્ટતા રાખ્યા કરવાની છે. જેની કનેથી જીવનની સમજણ મેળવવાની છે, તેની કને જીવનની ચોપડીનાં બધાં પાનાં ખુલ્લાં કર્યા વિના સાચો ઉકેલ જડી પણ ના શકે. મારા અંગે બીજી કશી જાહેરાત ન કરવા પ્રાર્થના છે.

એક લક્ષ

હરિ:ૐ

તા.૬-૨-૧૯૫૨

તમને સ્પષ્ટ લખેલું. તેથી, તમને માહું નહિ લાગેલું હોય તેમ માનું છું. ખાસ ઉપયોગ વિના કોઈની મોટર આપણે ના વાપરવી એવી એક પ્રકારની સમજણ છે. આપણને ઘેર પૂરતો સમય મળે તેની જોગવાઈ રાખજો. બપોરના બે કલાક આરામના

અને બપોરે અડધો કલાક નાહવામાં પણ જવાનો. જમવામાં એક ટાણું રાખીએ અને સાંજે ખાવા કરવાની ઉપાધિ મૂકી દઈએ તો સાંજે નદી કિનારે ક્યાંક એકાંતમાં બેસીને નિરાંતે વાતો થઈ શકે. મને ખુલ્લામાં ખુલ્લું શાંતિવાણું વાતાવરણ ઘણું ગમે છે.

સાદાઈ

હરિ:ૐ

તા.૧૩-૨-૧૯૫૨

આજકાલ સાધુસંતો મહાત્માઓ વગેરે જ્યાં જાય ત્યાં સમજીને કે બીજી રીતે તેમને અંગે ઘણું મોટું ખર્ચ થવા દેવામાં લોકો પડેલા હોય છે. માટે, આપણે તો બને તેટલી સાદાઈથી રહેવું. જરૂર વિના કંઈ કશાનો ઉપયોગ ન કરવો. જરૂર હોય તો ઉપયોગ કરવામાં કશો સંકોચ પણ ના હોય. તેમને ત્યાં એક દિન રહેવાને માટે તમે જે લખ્યું છે તો તમો એક દિવસ અને એક રાતમાં આપણે જે વાતો કરવાની છે, તે કરી શકીએ.

મારા નિમિત્તના વાલ તમારાથી ના વપરાય એવું કશું નથી. મને યાદ રાખીને તે નિમિત્તે તે વાલ ખાવા. નહિતર વાલ વેચીને એટલી રકમનું આપણે દાન કરી દેવું. અહીં તો સરસ વાલ મળી ગયા છે. એટલે જરૂર વિના વધુ લેવાનો અર્થ કશો ના હોય. ગુરુમહારાજે શિખવાડ્યું છે કે કોઈનું પણ અમસ્તું અમસ્તું ના લેવાય. માટે કૃપા કરશો.

દાંપત્યભાવના

હરિ:ૐ

તા. ૨૮-૨-૧૯૫૨

જત, તમારે ત્યાં જે બે દિન ગાળવાનું પ્રભુકૃપાથી થયું તેમાં આપણે થોડું ઘણું એકબીજાને સમજતા થયા છીએ. વધારે પરિચય થયા વિના, એકબીજાની સાથે વધારે નીકટનો પ્રેમભાવ પ્રગટ્યા વિના જીવનાં દિલ એકદમ ખુલ્લાં થતાં નથી તોપણ આપણે તો જીવનમાં એકમેક થઈને રહેવું છે.

તમારે બંનેએ એકબીજાને માટે ખૂબ જ્ઞાનપૂર્વકનો ત્યાગ કરતાં કરતાં અને એકબીજામાં પરસ્પર આદરભાવ કેળવવાનું તથા પરસ્પર એકબીજાને માટે પ્રેમભક્તિપૂર્વક સહનશીલતા કેળવીને અને એકબીજાના મત અને સમજણ વિશે ઉદાર મતવાદી બની શકીએ તો જીવવામાં વધારે રસ પ્રગટે. માટે, તમારે બંનેએ કૃપા કરીને ઉપર પ્રમાણે વર્તવાનું થાય તો મારા જેવાને દૂર રહે રહે પણ હૃદયમાં ટાઢક વળે.

વળી, વિદ્યાબહેનને ઘરમાંથી બહાર નીકળવાનું શરીરથી બની શકે તેમ નથી. તેથી, તમારે બને તેટલી વધુ સોબત આપવી અને વધુ ને વધુ મૌન જાળવવાનું કરવું. ભીખુભાઈને માટે મૌન જાળવવાનું કરવું, તે એક મોટું તપ છે તો તે આદરવું. બધાં પુસ્તકો એક પછી એક તમો બંને જણાં વાંચી જવાનું રાખશોજી.

નામસ્મરણ બને તેટલું વધારે કર્યા કરશો અને જીવનમાં શાંતિ અને પ્રસન્નતા રહે તેમ તમો બંને વર્તશો તેવી પ્રાર્થના છે. પેલા દસ શેર વાલ વેચીને તેના દસ રૂપિયા દાનમાં જમા કરાવવાના છે તે જાણશો. તે હાલમાં જુદા રાખી મૂકશો.

પ્રવૃત્તિનું મહત્વ

હરિ:ૐ

તા. ૧૩-૩-૧૯૫૨

જીવનનિર્વાહને કાજે કોઈક પ્રવૃત્તિની જરૂર ખરી. બેઠે બેઠે તો કોઠીના દાણા પણ ખલાસ થઈ જાય. માટે, કોઈ નિર્દોષ પ્રવૃત્તિ વિચારીને કરવા જેવી ખરી. આંબાની સિઝનમાં આપણાથી બને તેટલું જરૂર કરવું. જે રૂ. ૧૦/- વાલના ઉપજાવીને તમે મોકલ્યા છે, તે હરિજન સેવક સંઘમાં જમા કરાવીને તમોને તેની પહોંચ હેમંતભાઈએ મોકલી છે. જે તમોને મળી હશે.

‘જીવન પ્રેરણા’માં ‘સાધનામર્મ’ અંગેનો કાગળ છે, તે તમો બંને નજર સમક્ષ રાખીને વર્તવાનું કરશો તો તે સાધના જ છે. જીવનમાં મળેલા જીવોની સાથે હૃદયનો સુમેળભાવ પ્રગટ્યા કરે એ ઘણું જરૂરનું છે. સર્વની સાથે આપણા હૃદયનો સદ્ભાવ જીવતો રહ્યા કરે અને તે કાજે સહન કરવાનું આવે તો તેવું સહન કરવામાં તપશ્ચર્યા રહેલી છે. જે સહન કરવામાં જીવનનું ક્યારાવાપણું બને છે, જે કંઈ કરતાં કરાવતાં શાંતિ પ્રસન્નચિત્તા વગેરે અખંડ જીવતા રહ્યા કરે તેવી નેમ રાખ્યા કરવી. પુસ્તકોનું વાંચન જરૂર રાખ્યા કરશો. તેમાંથી સમજવા જેટલું બધું મળી રહેશે. રોજ સવારે જરાક વહેલા ઊઠવાનું રાખશો. બને તેટલું વધુમાં વધુ મૌન પાળશો. મરદ માનવીને, જો તે ધારે તો કશું કઠણ નથી પડતું. આપણે જે કરવા ધારીએ અને જો ખરેખરું મન લાગ્યું હોય તો તે જો કઠણ હોય તોપણ, આચરતાં આચરતાં તેમાંની કઠણાશ ઓગળી જાય છે.

નામસ્મરણનો યજ્ઞ તેની ધારણા સાથે સતત એકધારો ચલાવ્યા કરશો. તમે બંને એકભાવે, એકહૃદયે અને એકમને

જીવવાનું કરશો એવી વિનંતી છે. એકબીજા પરત્વે કોઈ જાતની ગેરસમજૂતી ના ઊભી થાય અને એકબીજા પરત્વે ઉદારતા અને વિશાળતાથી જોવાનું બને અને તે ભાવે વર્તવાનું થાય તે ઈચ્છવા યોગ્ય છે. શાકવાળા પેલાભાઈ મળે તો તેમને મારા ખાસ કરીને સપ્રેમ રામ-રામ કહેશો.

વિવેકવહેવાર

હરિ:ૐ

તા. ૩-૭-૧૯૫૨

જત, તમારો કાગળ મળ્યો છે. તમારું સ્મરણ મારા સદ્ગત મોટા ભાઈની સાથે છે. એ વાત તદ્દન સાચી છે. મને ખોટું ખોટું કહેવાની આદત નથી અને ખુશામત કરીને મારે શું પડાવી લેવાનું હોય. ખુશામત અને સ્વાર્થને જીવતો સંબંધ છે. મારે તો તમારી સાથે કશો સ્વાર્થ નથી. એટલે મોટા ભાઈનો સંબંધ એ તો ભાવનો છે, પરંતુ તેને ઠેકાણે જો મોટા ભાઈનો સ્થૂળ હકીકતપણાનો સંબંધ હું રાખું તો તો ઘણી સ્થૂળ બાબતોનો હક્ક દાવો પણ થાય અને તે આપણાથી જીરવવો ઘણો મુશ્કેલ થઈ પડે. એટલે ભાવનો જ સંબંધ ઉત્તમ.

તમને રૂ. ૧૦/- મોકલ્યા તેથી તમો માહું લગાડો તો તે અયોગ્ય ગણાય. પૂજ્ય પિતાજીની જે આશા હોય તે આપણે જરૂર પૂરી પાડવી. માતાપિતાનું ઋણ અપાર છે. વિદ્યાવતીબહેનને હાથે હજી શું થયું છે, તે તમારા કાગળમાંથી મને હજી પૂરી સમજણ પડી નથી. શક્ય હોય તેટલો સમય ઘરમાં ગાળજો. વિદ્યાવતીબહેનને હોમિયોપથીની દવા શરૂ કરી છે અને તેથી તેમને કંઈક ઠીક છે

તે જાણ્યું છે. વાડીમાંથી ઘણી કેરી ચોરાઈ, પરંતુ તેનો તમને ખાસ આઘાત ના લગ્યો તે તો ઘણી સારી વાત થઈ, પણ તેની સાથે સાચવણીની વ્યવસ્થામાં આપણા તરફની કંઈક ખામી ગણાય ખરી.

યાત્રાનો અર્થ શો ?

હરિ:ૐ

તા. ૧૬-૭-૧૯૫૨

તમો દક્ષિણની યાત્રાએ આવવાનું લખ્યો છો, પણ યાત્રાનો અર્થ શો ? યાત્રા એટલે ભગવાનનાં દર્શન કરવાં નીકળવું તે ? અને તમો ધારો છો તે યાત્રામાં તમને ભગવાનનો અનુભવ થવાનો છે ? ખાલી બેચાર દક્ષિણનાં શહેરો જોશો. તેથી, દક્ષિણના લોકોનાં રીતરિવાજ, એની રહેણીકરણી તથા તે લોકો વિશે બીજી બધી માહિતી, એ પણ પૂરી નહિ મેળવી શકો અને દક્ષિણ દેશનું સૃષ્ટિસૌંદર્ય પણ તમો નહિ જેવું જ નીરખી શકવાના. બદલામાં મેળવવાનાં ઠેકઠેકાણાંનાં પાણી-દરેક રીતની અનિયમિતતા-ખાવાનાં ઠેકાણાં નહિ. બરાબર ઊંઘ નહિ અને રખડપટ્ટી. આવી યાત્રાનો હું કદી હિમાયતી નથી.

તમારી પેઠે એક સ્નેહી, યાત્રાએ નીકળેલા. તેમને તે અંગે લખેલું, એ પણ ‘જીવન પ્રેરણા’માં છે. અને ના છૂટકે વિદ્યાવતીબહેન તો સંમતિ આપે. દેશપરદેશ પર્યટનમાં ફાયદા જરૂર છે, પણ તે પગે ચાલીને અને ત્યાંના લોકોમાં હળીમળીને રાતવાસો કરતાં કરતાં જઈએ તો તેથી પર્યટનના ઘણા લાભ છે ખરા.

આજની યાત્રા એટલે તો ખાલી ખાલી રખડવાનું છે અને ઉપરથી પૈસા બગડે તે જુદા. તીર્થસ્થળોમાં તીર્થનું દૈવત જ નથી. પહેલાં હતું તે લાગતું, કારણ તેની પાછળ કઠણ તપશ્ચર્યા હતી

અને ભાવના હતી. આજે તો યાત્રાને નામે લોકો સહેલગાહ કરે છે. અમસ્તા ફરવા નીકળવું હોય અને એટલા પૈસા વધારે પડ્યા હોય અને નકામા ખર્ચવા હોય તો તેમાં હું સંમતિ તો કેમ આપી શકું ? તેમ છતાં તમારી મરજી હોય તો તમો જાણો. બાકી તો મને જે લાગ્યું તે મેં તમોને સ્પષ્ટ લખ્યું છે. એનાં કરતાં દક્ષિણમાં જેટલા દિવસ ગાળવાનું વિચાર્યું હોય તેટલા દિવસ ઘરની બહાર પગ ન મૂકવો. મૌન પાળીને સતત નામસ્મરણ કરવું અને કુદરતી હાજતવેળાએ માત્ર બહાર નીકળવું. જમતીવેળાએ બહાર આવવું. બાકી, અંદર જ બેસી રહેવું. ત્યાં અંદર હરવું ફરવું અને સતત જપ લીધા કરવા તો તે ખરી યાત્રા કહેવાશે અને તેમાં મારી પૂરેપૂરી હૃદયની સંમતિ છે તે જાણજો.

ઘરમાં મૌનમંદિર

હરિ:ૐ

તા. ૨૧-૭-૧૯૫૨

તા. ૭-૮-૧૯૫૨થી તે તા. ૨૭-૮-૧૯૫૨ સુધી તમો ત્યાં ઘરમાં મૌન લેવાના છો તે હકીકત જાણી છે, પણ મૌનમાં સતત નામસ્મરણ ‘હરિ:ૐ હરિ:ૐ’ એમ કર્યા કરવાનું છે. બોલવાનું તો બિલકુલ નહિ. ત્યારે રોજ તમારે મને કાગળ લખવો. મનના વિચારો, મનની ગડભાંજો એ બધામાં તે વેળા જીવને પરોવવા દેવો નહિ. જે કંઈ વૃત્તિ થાય તેનાથી અલગ થઈ જવું, વિચાર કર્યા કરવા નહિ. જો વિચાર થાય તો તે વિચારના માણકા પરોવ્યા ન કરવા. બારીબારણાં બંધ રાખવાં. કોઈનો પણ સંસર્ગ રાખવાનો ન હોય. તમારે એકલાએ એક ઓરડામાં રહેવાનું.

ટટ્ટી, પેશાબ માટે બહાર જવાનું કહ્યું છે, તે એટલા માટે કે ત્યાં તેવું કામ કોઈ કરનાર ના હોય એટલા માટે. બપોરે સૂવાનું નહિ. સવારે ૫ વાગ્યે પરવારીને જપયજ્ઞમાં બેસી જવાનું. રાત્રે ૯ વાગ્યે સૂવાનું. ૧૬ કલાક જાગવાનું બને તેમાં ૧૬ કલાક નામસ્મરણ કર્યા કરવાનું. બપોરે રોજ ૧ કલાક જપયજ્ઞ કરતાં કરતાં ‘હરિ:ૐ હરિ:ૐ’ બોલતાં બોલતાં- આ જીવનાં તમારાં જે પુસ્તકો છે તેમાંથી ‘જીવનપગરણ’, ‘જીવનપગથી’, ‘જીવન મંડાણ’ એ લઈને વાંચવાં. આ અંગે જે કંઈ પુછાવવું ઘટે તે પુછાવશો.

મૌનના ૨૧ દિવસમાં ખાંડ ન લેવાનું નક્કી કર્યું છે, તે તો ઉત્તમ છે. બંને વખત અડધો શેર દૂધ લઈ શકાય. જુવાર કે બાજરીના રોટલા જે રોજ લેતા હોવ તેનાથી ખોરાક અર્ધા પ્રમાણમાં લેવો. જપ કરતાં કરતાં જ ખૂબ ચાવી ચાવીને ખાવું. પ્રાર્થનામાં સ્વાભાવિક રીતે બીજા જે કોઈને આવવાની ઈચ્છા હોય તે ભલે આવે એનો વાંધો ના હોય. પાછળ અઢેલીને બેસાય તેવા પાટલાનો ઉપયોગ જરૂર થાય. ભજનમાં ‘નામજપન’ ક્યો છોડ દીયા ? એ ગાજો. ૭મીને સવારે મોડામાં મોડું ૬-૩૦ વાગ્યે બેસાય. ૬-૩૦ વાગ્યે એટલા માટે કે તે વખત સુધીમાં બીજા બધાંને આવવાની સરળતા થઈ પડે. શરૂઆતની પાંચ મિનિટ બધાંએ શાંત બેસી રહેવું. તે પછી બંસીભાઈ ધૂન બોલાવે અને તે પછીથી તેઓ એકાદ બે ભજન ગાય, ત્યાર પછી ધૂન બોલાવે અને તે પછીથી પાંચ મિનિટ ભગવાનની મૌનપણે પ્રાર્થનામાં સર્વે બેસી રહે. તે બાદ તમારે તમારાં માતાપિતા ઈત્યાદિ વડીલ સ્વજનોને નમીને પગે લાગવું. હૃદયથી તેમના આશીર્વાદ માગવા

અને સરખે સરખાઓને હાથ જોડીને નમસ્કાર કરવા. પત્ર રોજ બપોરના ગાળામાં લખવા. રોજ સવારે ઉકાળો લેવાનું રાખશો તો વાંધો તો કશો નથી.

મૌનમાં તમને કશી કસોટી ઝાઝી નડવાની નથી. વિદ્યાબહેનને ઓછામાં ઓછી તકલીફ લેવાનું થાય તેવી કાળજી લેવાનું તમો લખો છો તો તે તો ઉત્તમ છે. તમારે કંઈ લખીને સૂચના કરવી હોય તો તમો પાટીમાં લખીને તમે જરૂર કરી શકો, પણ તેનો ઉપયોગ જેટલો ઓછામાં ઓછો થાય એટલું ઉત્તમ. મને બેસાડેલ હતો તે રૂમમાં જપયજ્ઞ કરવા જરૂર બેસાય અને બીજા ઓરડાનો ઉપયોગ જમવાનું લઈ આવે ત્યારે ત્યાં થાળી મૂકવા કરવા માટે થાય. ત્યાં પાણી, ઝાડુ સાથે રાખી મૂકવાનાં છે, તે પણ બરાબર છે. લોખંડના પલંગ ઉપર મચ્છરદાની જરૂર વપરાય. શરીર ઉપર હલકું પંચિયું જ પહેરવું તે બરાબર છે. હજામત કરવાની પંચાતમાં ના પડવું. બહાર આવીને દાઢી કરાવવી. જરા જરા તેલ ત્યાં લગાડતાં રહેવું. એટલે ખંજવાળ નહિ આવે. સ્નાન ત્રણ વાર કરવું હોય તોપણ કરી શકાય. વળી, અમારું સાબરમતી આશ્રમે આવવાનું થાય ત્યારે ત્યાં આવીને ફરીથી એકવીસ દિવસનું મૌન લેજો, તે પણ સરળતા અને તે વેળાના સંજોગો ઉપર બધો આધાર છે. તમારાથી મૌન પાળી શકાશે. એનો વાંધો નહિ આવે. મરદ માણસને કશું કઠણ નથી. એકવાર મનમાં નિશ્ચય પ્રગટે છે, તે પ્રમાણે તે જરૂર કરી શકે છે. કોઈનોય કરેલો ઉપકાર ન ભૂલવો, એ તો બહુ મોટી વાત છે.

ભાઈ, દેહધારી આત્મા ભલેને ગમે તેટલી ચેતનની કક્ષાએ પહોંચેલો હોય, પણ તે ભગવાન નથી. પ્રભુકૃપાથી હું તો મારા દરેક સ્વજનને તેમ કહેતો આવ્યો છું. જ્ઞાનના પ્રદેશનો અંત

નથી. કોઈ સંપૂર્ણ હોઈ જ ના શકે એમ કહેવાનો અર્થ નથી, પરંતુ અમુક કક્ષાના ચેતનનો અનુભવ થઈ ગયા પછીથી પ્રકૃતિમાંથી એનો રસ ઓસરી જાય છે અને તેને રાગદ્વેષ ના હોવાથી બંધન નહતું નથી. એટલે તે ખાય તો તેને ખાવાનો સ્વાદ જીભે ના લાગે તેવું તો નથી કે શરીરનાં બીજાં અંગો પ્રકૃતિની રીતે કામ કરતાં અટકી જાય છે તેવું પણ નથી , પણ સામાન્ય જીવની પ્રકૃતિમાં જે દ્વંદ્વ રહેલાં છે અને તે રીતે શરીરનાં પ્રત્યેક અંગોનો તેમનો જે જે સ્પર્શ થાય છે, તે સ્પર્શનો ઉઠાવ દ્વંદ્વની રીતે થાય છે, પરંતુ ચેતનનો અનુભવ જે જીવમાં જાગી ગયો હોય છે, તે ખાતો હોય છે, પીતો હોય છે અને બીજા જીવની પેઠે જ સકળ કર્મ કરતો હોય છે, પણ તે તે કર્મનો ઉદયવર્તમાન પેલા સામાન્ય જીવની પ્રકૃતિની પેઠે થતો હોતો નથી.

મળમૂત્રનાં કૂંડાં બહાર કોઈ મૂકી દે અને તે ભંગી સવાર-સાંજ સાફ કરી દે તો વાંધો નથી, પરંતુ તે મળમૂત્રનાં બે જોડ કૂંડાં રાખવાં અને તેને સારી રીતે પાણી અને માટીથી ધોવાં અને તડકે મૂકવાં અને બીજી વખતે પેલાં તડકે મૂકેલાં જ વાપરવાં. રોજ ઓશીકાનો ગલેફ, ચાદર, ઓઢવાની ચાદર હોય તો તેને, જે જે સુતરાઉ ધોઈ શકાય તેવું હોય તે બધું જ રોજનું રોજ ધોયેલું વાપરવું. રાત્રે લાઈટનો ઉપયોગ જરૂર હોય તેટલો વખત થઈ શકે. ધીનો દીવો પ્રગટાવીને તેની જ્યોતિની સામે આંખો મીંચી દીધાં વિના ટગર ટગર નયને પ્રાર્થના કરતાં કરતાં જોયા કરવું. એવો અભ્યાસ રોજ પાડતાં રહેવું. એ પછીથી સારાં ધોવાયેલાં ચોખ્ખાં તાંસળા જેવા પહોળા વાસણમાં ગાળેલું ઠંડું પાણી લઈને તેમાં આંખો બોળવી અને મટમટાવવી, તે પછી આંખો મીંચીને

૧૫ મિનિટ સૂઈ રહેવું-શવાસનની રીતે. અંગ્રેજીમાં એને રિલેક્સેશન કહે છે. એટલે કે પ્રત્યેક અંગને સાવ ઢીલાં થયાં હોય તેવી રીતે કરી દેવાં અને આંખો મીંચીને તેવી સ્થિતિમાં ૧૫ મિનિટ પડ્યા રહેવું. જપ તો ચાલ્યા જ કરતો રહેવો જોઈએ. દિવસમાં પાંચ વાર ગરમ પાણીમાં મીઠું નાખીને તેના કોગળા કરવા અને તે પાણીમા ગળાના ઘોઘર ભાગને સ્પર્શો અને નીચે ન ઊતરી જાય પણ ત્યાં તેમ આ આ.....આ થયા કરે તેમ કરવું. ગળાને માટે આ જરૂરનું છે. જપનો અવાજ ધીમે ધીમે કરવો. ભાવ પ્રગટે ત્યારે તે જોરથી બોલાય તેનો પણ વાંધો નહિ.

બંસીલાલભાઈ, નડિયાદ જવાના છે કે તમે જવાના છો ? જો તમો જવાના હોવ તો મારી ના તો નથી, પરંતુ દરેક જીવની સાધના જુદી રીતે થયેલી હોય છે અને દરેક જણ જુદું જુદું બતાવે અને આપણે પોતે ભ્રમણામાં પડી જઈએ. માટે, આપણે જે કરવાનું હોય તેની રીત અને સમજણ તો એકની પાસેથી જ ગ્રહણ કરવી. બાકી તો હૃદયમાંથી જ્યાં જ્યાં જવાની સ્વયંભક્તિ પ્રગટે ત્યાં જવામાં વાંધો ના હોય. એવાની પાસે પણ આપણે તો અંતરમાં અંતર્મુખતા પ્રગટાવીને નામસ્મરણનો ભાવ જ પ્રગટાવ્યા કરવો અને અંતરસ્થ મૌન રાખીને બેસવું. સર્વમાં એક જ ચેતન પ્રવર્તેલું છે અને જ્યાં જઈએ ત્યાં એક ચેતનનો ભાવ રાખવાનો હોય. ચેતનમાં કશા ભેદભાવ નથી, પરંતુ ચેતનને પામવાની રીતમાં તો ઘણા ઘણા પ્રકારો અને રીતો છે. વિદ્યાબહેનનો હૃદયનો સહકાર મળે એવી વિનંતી છે. બપોરે કંટાળો આવે ત્યારે ઓરડામાં આંટા મારવા. જોરથી નામસ્મરણ કરવું. વિચારોની પરંપરા જાગે ત્યારે પણ જોરથી નામસ્મરણ કરવું, સતત જપ કર્યા જ કરવો.

કોઈ પણ શુભ કર્મમાં આશીર્વાદ રહેલા જ છે. કર્મ ઉત્તમ પ્રકારનું છે અને ભાવના ઉત્તમ પ્રકારની હોય તો આત્મવિશ્વાસ પ્રગટતાં શું શક્ય ના બને? માટે શાંતિથી, ધીરજથી, આ મૌનયજ્ઞમાં જરૂર તમો પાર ઊતરજો. જમવાની, સૂવાની, ઊઠવાની વગેરે પ્રકારની પૂરેપૂરી નિયમિતતા જાળવજો.

સાધનાકર્મ

હરિ:ૐ

તા. ૨૩-૮-૧૯૫૨

આપણે સર્વની સાથે સદ્ભાવથી સુમેળ રાખવાનો છે અને કેળવવાનો છે અને જે બધાં મળેલાં છે તેમને આપણાથી જાણે અજાણે ભૂલથી પણ અવગણવાનું ના બની જાય તેની ખાસ કાળજી રાખવાની છે. એ આપણને અવગણે કે અન્યાય કરે તે વિશે કશું મનમાં પણ ન રહેવું જોઈએ. આપણાથી કોઈને અન્યાય ના થઈ જાય તેની તો સોએ સો ટકા કાળજી રાખવાની હોય. આપણે સંસારમાં રહેવાનું છે, પણ સંસારી તરીકે નહિ. આપણને જે બધાં મળેલાં છે, તેમનું કામ આપોઆપ નિમિત્ત-સંજોગો-મળી રહે ત્યારે જરૂર કરીએ, પરંતુ તે કામ તે સગાંવહાલાંનું નથી, પણ ભગવાનનું છે એવી ભાવના કેળવતા જઈએ. કર્મને આપણે શોધવા જવું નહિ, પરંતુ એની મેળે આવી પડે, તેને તો પ્રભુપ્રીત્યર્થે સ્વીકારવું. તે તે કર્મ કરતી પળે પણ ભગવાનની ભાવના જ મનમાં દઢાવ્યા કરવાની છે. તે તે બધું ભગવાનને સમર્પણ કર્યા કરવું. વિચારોની પરંપરા જેમ બને તેમ ઓછામાં ઓછી પ્રગટે અને તેમ અનુભવાય તો આપણી દશા ઉત્તમ થતી જાય છે એમ માનવું.

યજ્ઞ કર્યા પછી દાન આપવાનો મહિમા આપણી સંસ્કૃતિમાં છે. દાનના ત્રણ પ્રકાર છે. સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ. સ્થૂળ દાન એટલે તો આપણી પાસે પ્રભુકૃપાથી લક્ષ્મીની શક્તિ હોય તો તેનાથી પણ થઈ શકે, પરંતુ આ કાળમાં એવું દાન પણ ક્યાં કરવું અને ક્યાં ન કરવું એનો વિવેક પણ જાળવવાની જરૂર રહે છે. સૂક્ષ્મ દાન તો એનું નામ કહેવાય કે આપણામાં વસેલા જે કામ, ક્રોધ આદિ શત્રુઓ છે, તેમને ભગવાનને સોંપી દેવા અને કારણ દાન એટલે તો મૂળ આપણા ચેતનનાં લક્ષણો પ્રમાણે જીવવું અને વર્તવું તે. યજ્ઞમાં દાનનો મહિમા જે વિશેષ છે, તેનો હેતુ તો એ છે કે જે સમાજમાં આપણે રહેવાનું છે અને જીવવાનું છે, તે સમાજમાં આપણે થયા જ કરે છે. આપણે ઈચ્છીએ કે ના ઈચ્છીએ તોપણ. અને એમ આપણેની પદ્ધતિથી હેરફેર થયા જ કરે છે. એક ને એક ઠેકાણે તો ન રહેતાં બીજે ઠેકાણે પણ થયા કરે. ફેરફારની પણ જરૂર રહે છે, પરંતુ આપણે તે કરવું જ જોઈએ એવો કશો સ્થૂળ જકડી લે તેવો કાયદો કે નિયમ નથી તે જાણશો. આ તો સમજવા પૂરતું લખ્યું છે.

મૌનમાંથી બહાર નીકળ્યા પછી પણ બરાબર કાળજી રાખીને જપયજ્ઞ ચાલુ જ રાખ્યા કરશો અને તમારા બંનેનો જીવનવહેવાર સરળતાથી ચાલ્યા કરે અને એટલું ખર્ચ નીકળી રહે અને મળી રહે તેવી જાતનો કોઈ સીધો સાદો વહેવાર ચાલુ રાખ્યા કરવો.

યજ્ઞની પૂર્ણાહુતિ બરાબર જેટલા વાગ્યે તમો મૌનમાં બેઠા હોવ તેટલા વાગ્યે કરવી અને ત્યારે જે વિધિ મૌનમાં બેસતી વેળા હતી તે જ પ્રમાણે બધું કરવાનું. તમારે વડીલો વગેરેને પગે લાગીને આશીર્વાદ લેવા. વિદ્યાવતીબહેનની પણ તમોને પૂરેપૂરી સહાનુભૂતિ અને શુભેચ્છાઓ મળે તેમ કરવું.

દાન

હરિ:ૐ

તા.૨૭-૮-૧૯૫૨

મૌનમાં તમને નવી તાજગી લાગી અને તમારા જેવો ધમાલ કરનારો અને ઘણું બોલબોલ કરનાર જીવને ઠરીને ઠામ ન બેસી શકે તેવો જીવ એકવીસ દિન ખીલે બંધાઈ રહ્યો, તે એક મોટા આનંદની વાત છે અને આશ્ચર્યની હકીકત પણ.

તમને અહીંથી મારા છેલ્લા લખેલા કાગળમાં હવે ભવિષ્યમાં કેમ વર્તવું તે વિશે લખેલું છે તો તે પ્રમાણે વર્ત્યા કરશોજી. ધન આપવું એના કરતાં તો આપણામાં વસેલા જે ષડ્ઠરિપુઓ કહેલા છે, તેને આપ્યા કરવા તે ઉત્તમ છે. તમે જે રકમ આપવાનું કર્યું છે તે, જે એક નવી ચોપડી છપાવવાની છે, તેના ભંડોળ ભેગી એને ગણી લઈશું. દિવાળીમાં ત્યાં આવીને એક ચોપડી છપાવવી છે, એ માટેની રકમ તો મળી ગઈ છે. અને બીજી ચોપડી છપાવવાની વ્યવસ્થા માટે મુંબઈ પૂછવાનું છે. જો મુંબઈવાળી વ્યવસ્થા થઈ જાય તો તે કામ પણ શરૂ કરાવી દઈશું,

દરેક યજ્ઞ વખતે સ્થૂળ દાન કંઈ આપવાનું ના હોય. ખરી રીતે તો ભગવાનની ભાવના દઢ થવાને કાજે મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, પ્રાણ અને અહંકાર એ પાંચ કરણોને આપ્યા કરવાનાં છે. તમને લખી જણાવ્યું છે તે પ્રમાણે ‘જીવન પ્રેરણાં’ના પુસ્તકમાં કેમ વર્તવું તે અંગેનું જે લખાણ છે, તે પ્રમાણે કેટલું ચલાય છે તે જરૂર લખ્યા કરવું.

સુરતમાં તમારા ખાસ ઓળખાણવાળું કોઈ છાપખાનું છે ? હોય તો લખી જણાવશો. છાપખાનું તો એટલા માટે પુછાવ્યું કે આપણને નફો લીધા વિના મૂળ કિંમતે કોઈ એકાદ પુસ્તક છાપી

આપે. જો તેમ હોય તો બંસીભાઈ જેવા પ્રૂફ વગેરેનું કામ કરી શકે કે કેમ તે જણાવશો. તમને મળવાને ઘણું મન થાય છે, પણ નકામા પૈસા નહિ ખર્ચવા.

ભાવ જાગે ત્યારે

હરિ:ૐ

તા.૩૦-૮-૧૯૫૨

હૃદયમાં ભાવ જાગે છે ત્યારે બધું જ સારું લાગે છે. ભાવ જાગતાં જીવનનો આનંદ જીવકોટિ કરતાં ઊંચા પ્રકારનો પ્રગટે છે. માટે, જીવનમાં હૃદયનો ભાવ સતત પ્રગટેલો રહે એ સાધનાને માટે ઘણું ઘણું મહત્ત્વનું છે. જો ભાવ ઉત્કટ પ્રમાણમાં જાગેલો રહે તો સાધના ઉત્તમ પ્રકારે બન્યે જાય છે. ભાવ જાગે ત્યારે બધું ભર્યું ભર્યું લાગે. નજીવા બનાવમાંથી પણ ઘણો આનંદ પ્રગટે. બીજાઓ વિશેની કદરભક્તિ પણ ત્યારે પ્રગટે. બીજાઓની મહત્તા પણ ત્યારે સમજાય. બીજા જીવોના ગુણોની પણ ત્યારે સમજણ પડે. ભાવ પ્રગટેલો હોય ત્યારે જીવકોટિનો સ્વભાવ ઊંચો આવેલો અનુભવાય. એવો ઊંચો ભાવ રહે તો આ સંસારનું દૃશ્ય પણ કોઈ જુદા પ્રકારનું અનુભવાય છે. માટે, જીવનમાં ભાવ પ્રગટે અને તેનો ઉપયોગ સાધનામાં થયા કરે તો એવો ભાવ બઢતો રહે.

આનંદને ભોગવી ના લેવો, પણ તેનો ઉપયોગ કરતા રહેવું. કંઈ પણ સારું લાગે, પ્રસન્ન થયા હોઈએ, આનંદિત થયા હોઈએ, ભાવ જાગ્યો હોય ત્યારે વિશેષ ઊંડા ઊતરીને ભગવાનનું નામસ્મરણ પ્રેમભક્તિથી કર્યા કરીએ અને બીજે કશે મન ના જવા દઈએ એનું નામ ઉપયોગ કર્યો કહેવાય. બીજા જીવોની સાથે ગપાટા મારવામાં કે વાતો કરવામાં આપણે જીવનને ખર્ચી

નાખીએ છીએ. વાત પણ ખપ જેટલી જ અને તે પણ ઓછામાં ઓછા શબ્દો વાપરીને કરવી. બોલવા કરતાં કામ કરીને બોલીશું તો તે વધારે દીપશે. આપણા જેવા માટે તો બોલવાનું જેટલું ઓછું થાય તેટલું તપ કરેલું ગણાશે. માણસ તપથી શોભે. બળ, તપ કરવામાં ખપ લાગે. તેથી, હવે આપણે જીવનના વિકાસમાં મદદનગી બતાવવાની છે. આ જીવ સદ્ગુરુ-બદ્ગુરુ કશું નથી. એનો જો હૃદયના ભાવથી ઉપયોગ કરશો તો તે ખપમાં લાગે. માટે, ઉપયોગ કરતા શીખવું. જીવનનો વિકાસ એ કંઈ નાનું સૂનું કામ નથી. એટલે બને તેટલા સાવધાન રહેશો અને જાગૃતિ રાખશો. તમને મળવાનું તો જરૂર મન છે.

નીંદામણ

હરિ:ૐ

તા.૪-૯-૧૯૫૨

આપણે તો બધાં સાથે સદ્ભાવ કેળવવો છે અને એ તો મા જણ્યા ભાઈ છે. એટલે એમની સાથે તો આપણે શું વાંકું હોય ? હોય તો એક પ્રેમ જ હોય અને તે આપણે વધારે પ્રમાણમાં કેળવવાનો છે. એમ સુમેળની ભાવના કેળવતા આપણે પોતે અભેદરૂપ થઈ જઈશું. બધાંમાં એક જ જોઈશું. માટે, સદ્ભાવ અને સુમેળની ભાવના કેળવતા આપણે પોતે અભેદરૂપ થઈ જઈશું. માટે, સદ્ભાવ અને સુમેળની ભાવના કેળવવાની છે. સામા બીજા જીવો આપણી પરત્વે સદ્ભાવની ભાવના રાખે કે ના રાખે તેની સાથે આપણે નિસ્ખત નથી. આપણા મનમાંથી વેરની-હિંસાની-અદેખાઈની-સ્પર્ધાની એવી બધી વૃત્તિઓને આપણે તો નીંદી કાઢવાની છે. ખેતરમાં અનાજ વાવ્યું હોય,

પણ તેનું જો નીંદામણ ના કરીએ તો વાવેલું અનાજ હોય તો તે બરાબર ઊગે નહિ અને એનામાં રસ પણ ના ચડે. એટલે રસ ચડે એ માટે પણ નીંદામણ એ ઘણું જરૂરનું છે. તમો તો જાતે ખેડૂત છો એટલે ઉપલી હકીકત સમજી શકો. એવું આપણે લણીને આપણામાંથી નીંદામણ ઘણું કરવાનું છે.

તમે જાતે જીવનવિકાસની બાબતમાં રસ લેવાનું કરો છો અને તેમાં ઉમંગ ધરાવો છો, તે કાજે તો મને ઘણો આનંદ થાય છે, પણ તેવી ભાવના તો જ ટકશે જો તમે જપયજ્ઞરૂપી સાધનને એકધારા વળગી રહી શકશો તો. જો સાધન એકધારું હૃદય ઉપર લક્ષ રાખીને કરવાનું ન બની શક્યું તો થોડીઘણી પણ તમન્ના જે છે, તે બધી વેરવિખેર થઈ જશે. માટે, કૃપા કરીને ભગવાનનું નામ લેતા રહેજો. એનું નામ મોટેથી લો તોપણ શરમાશો નહિ. તમારી મશ્કરી કરનાર પણ ઘણા નીકળશે. માટે, તેવા કશાથી શરમાવું નહિ. મરદ માણસ સાચી વસ્તુ પકડી હોય તે મૂકી દેતો નથી. તે તો આ પાર કે પેલે પાર એવો દઢ નિશ્ચયી જીવ હોય છે. તમારા જેવાનો તો અમારે ઘણો ઘણો ખપ છે. જીવનમાં મરદ માણસ જેટલો ખપનો એટલો બીજા પ્રકારનો જીવ ખપનો નથી.

વહેવારસાધના

હરિ:ૐ

તા. ૮-૯-૧૯૫૨

ચિટ્ટી નાખીને કંઈક જાણવાની પેરવી એ બરાબર તો નથી. બહુ વિચાર કર્યો હોય અને કંઈક કરતાંય ઉકેલ ના જડતો હોય અને પ્રશ્નનો ઉકેલ બુદ્ધિથી ન થઈ શકતો હોય અથવા તો બેઉ બાજુ પચાસ પચાસ ટકા જેવું લાગતું હોય તો તેમ કરીએ તો

કદાચ ઠીક. કોઈક કોઈક વાર પૂજ્ય ગાંધીજી પણ તેવું કરતા એમ સાંભળેલું છે.

જમીન વેચાતી લેવાની વાત કરો છો, પણ જે કામ હમણાં લઈએ તેને સંપૂર્ણ ન્યાય આપી શકીએ અને પૂરેપૂરું સંભાળી શકીએ તો જ તે કામ હાથમાં લેવું. ડેરીની હકીકત જાણી છે. એની મેળે જેમ આકાર લેવાતો જાય તેમ આકારને થવા દેવો. આપણે પોતે પૂરેપૂરી ધીરજ અને શાંતિ રાખવી. આપણો ભાગ ગમે તેટલો હોય પણ ભાગની રીતે કામ ના કરવું, પરંતુ બીજા કરતાં ઘણું વધારીને, જે કામ માટે હેતુ હોય તે હેતુ કેમ વધારે ફળે તેની ચીવટ રાખીને કામ કરવું. આપણા કરતાં બીજા જે હોય તે લોકોનો ખરેખરો રસ અને પ્રેમ તેમાં વધે તેવી રીતે આપણે વર્તવાનું હોય. બીજાઓને આગળ થવા દેવા. સહિયારાં કામમાં દરેકની સૂચનાનો આપણે સ્વીકાર કરવો અને ખાસ કરીને જે નાના ભાગીદાર હોય તેમની કામ અંગેની સૂચના હોય તે નકામી હોય તોપણ ઝટ દઈને ફેંકી ના દેવી, પરંતુ તેમાંથી નુકસાન જતું હોય તો કંઈક તેવો તેને અનુભવ કરાવાને તેમ કરતાં અટકવું. સહિયારાં કામમાં આપણે હંમેશાં પાછળ રહેવું. બીજાઓને આગળ થવા દેવા. કંઈ કશું બગાડવાનો દોષ જ આપણે માથે ના આવે તેવી રીતે સાવધ થવું અને રહેવું. સહિયારું હિત આપણે જાળવવું. બીજાથી બગાડ થાય તો આપણે અકળાઈ ન જવું અને આપણે ધીરજ અને સહાનુભૂતિ રાખવી. બીજાથી કંઈક આડુંઅવળું થાય તો રોષે ન ભરાવું કે ક્રોધ ના કરવો, પરંતુ તેને તેમ માહું કે ઓછું ના લાગે એવી કળાથી તેના ખ્યાલમાં તે પ્રગટાવવું. સહિયારાં કામમાં બધાના મનનો મેળ હોય અને એક દિલ હોય તો જ એ કામ શોભે છે. માટે, ઉપરની સૂચનાઓ કૃપા

કરીને ધ્યાનમાં લેવાય તો સારું, મને વહેવારુ જ્ઞાન તો કશું નથી. માત્ર, અક્કલથી આ ડહાપણ ડહોળું છું. તે સારું છે કે ખોટું તે પાળ્યેથી સમજણ પડે. માટે, અનુભવ કરીને જોશો.

વર્તનરીતિ

હરિ:ૐ

તા. ૧૭-૯-૧૯૫૨

તમે જે સહકારી ધોરણ ઉપર પ્લોટો પાડવાનું લખ્યું છે, તે તેમાં નવ પ્લોટ કુટુંબને માટે લેવાના છે, તે બધી હકીકત જાણી છે. સહકારી ધોરણ ઉપર મકાન બાંધકામ માટે તો સરકાર લોન પણ ધીરે છે અને કંટ્રોલ ધોરણે જે તે બધું મળે. જાતે કાળજી રાખનાર અને પોતાની જાતની દેખરેખ હોય અને બધાનો સહકાર હોય તો આવાં કામમાં સરળતા થાય છે. માણસને રોકાયેલા રહેવાને કાજે કામ ઘણું જરૂરી છે, પણ તે કામમાં પડવાપણું ના ગણતા પ્રભુસેવા અને પ્રભુભક્તિની ભાવના વધુ કેળવાય તેટલું ઉત્તમ છે.

નામસ્મરણ જેમ બને તેમ વધારે લીધા કરવું. અમથું અમથું જ્યાં ત્યાં આંટા મારવાનું કરવું નહિ. મોટાભા થવાનું તો કદી પણ રાખવું નહિ. તેવી તક બીજાઓને લેવા દેવી. માન- અકરામ બીજાને આપવાં અને બીજાને તે લેવા દેવાં. બને તેટલો પગ ઘરમાં બાંધીને રાખવો. ઘરમાં જે જીવ સુખી અને સંતોષી થયો તો તે બધે જ તેમ થવાનું. જોકે તે અઘરામાં અઘરું છે. સહુ કોઈ ધણિયાણીને પોતાનો પતિ સારો ન લાગે. બીજાઓને તે સારો લાગતો હોય. વળી, પત્નીને માટે પણ તેમ જ છે, પરંતુ આપણે તો તેવી કક્ષામાં નથી રહેવું.

બહેનનો કાગળ આવેલ છે, તેની હકીકત પણ જાણી. તમે જે આ જીવ ઉપરનું લખો છો, તે ભલે યથાર્થ હોય, પણ તે બધું કામ તો કિરતારનું છે, મારે લીધે કુટુંબમાં સુમેળ ફરીથી પાછો જાગૃત થયો છે, તેનો બધો યશ તમને છે. માટે, કુટુંબના પ્રત્યેક જીવ સાથે આપણે તો વધારેમાં વધારે પ્રેમભાવ કેળવવાનો છે. સમજુને-ડાહ્યાને જ બધું સહન કરવાનું આવે છે. ત્યાગ કરવામાં જો હૃદયથી આનંદ માનીશું તો જીવનમાં કશું ગુમાવીશું નહિ.

તમે જે જમીન વેચાતી લીધી છે, તે તો આપણું કુટુંબ બધું રહે છે તેની પડખે જ છે. એક રીતે તે ખુલ્લું છે. ઢોરને રહેવા માટેનાં જે મકાન થાય તે બધાં પાકી વ્યવસ્થાવાળા અને છાણમૂતર બરોબર સાફ થઈ શકે અને આદર્શ સ્વચ્છતા જળવાઈ રહે એવી જોગવાઈ થાય તો ઘણું સારું. ઢોરને નવડાવવાની વ્યવસ્થા, દૂધ કાઢનાર માણસ પણ બધી રીતે સ્વચ્છ હોય, વાસણો પણ બરાબર ખૂબ ઘસી અને માંજેલાં હોય તો એવી રીતે જે દૂધ વેચવામાં આવે અને તેમાં ઝાઝો નફો ના લેવાય તો તે ઘણી સારી સેવા. ઉત્તમ અને ચોખ્ખું દૂધ મેળવવું તે આજકાલ મુશ્કેલ થઈ પડ્યું છે. અકસ્માત રીતે ઢોરનું મૃત્યુ થાય તેની જોગવાઈ વીમાના ધોરણે નફાનાં ધોરણમાં રહેવી ઘટે.

હરિ:ૐ

તા. ૨-૯-૧૯૫૨

ડેરીના કામની બાબતમાં આપણે આગળ પડતા ધસારો કરીને કશું ના ઉપાડવું. આપમેળે જેમ જે તે કંઈ બને તેમ ઠીક છે. કર્મને માથે વહોરી લેવું નહિ. વળી, બીજાનું ભલું કરનારા

આપણે કોણ ? . આપણે તો જે તે બધું પ્રભુપ્રીત્યર્થે કરવાનું છે. પ્રભુને કાજે અને તેને રાજી કરવાને માટે સકળ કર્મમાત્ર છે, એ ભાવનાને આપણે દઢાવવાની છે. એટલા કાજે ભગવાનની ભાવના જીવતી રહે તેના કાજે જપયજ્ઞ (એવી ભાવના જીવતી કેળવવા કાજેનું) ઉત્તમમાં ઉત્તમ અને સરળ સાધન છે. એ સાધન કરતાં કરતાં હૃદયે જેટલું વધુ લક્ષ રહે તેટલું સરળ બની જાય. માટે, જપ ઉપર આપણે ઘણો ઝોક આપવાનો છે.

‘જીવન પ્રેરણા’માં ‘સાધના મર્મ’ નામે જે છપાયેલું છે, તે ત્રણચાર પાનાં મોટા અક્ષરે ઉતારીને રોજ સામે જોઈ શકાય એવી રીતે રાખવું. તે તે પ્રમાણે જીવનને પ્રેરાવવાને મથ્યા કરવું. બને તેટલું નમ્રમાં નમ્ર થવું . બીજાના સદ્ગુણને જ જોવો. આપણો દુર્ગુણ પહાડ જેવો જોવો. આ પ્રમાણેની વર્તવાની કળા શીખવાની છે. એક પછી એક આગ્રહો મૂકતા જવું, આ બધું જ ‘સાધનામર્મ’માં લખેલું છે. કરતાં કરતાં બધું આવડી જાય છે . વિચારોની પરંપરા જાગે તેમાં આપણે ભળી ના જવું. જે કામના વારંવાર વિચારો આવતા હોય તે કામ કરીને તેનો ઉકેલ કરી લેવો. એટલે તે વિચાર અટકી જાય.

સુમેળની ભાવના વધારે તેજસ્વીપણે પ્રગટે તે કાજે સહન કરવાનું આવે તો પ્રેમથી અને ઉમળકાથી સહન કરવું. પ્રેમઉમળકાથી સહન કરવું એનું નામ તપ છે. એવા તપથી તેજસ્વીતા વધે છે. માટે, જીવતાજાગતા રહેવું. કશામાં ભેરવાઈ પડવું નહિ. નકામી કોઈ બાબતમાં ધમાલ ના કરવી. કૉંગ્રેસનાં કામમાં પણ કામ કરતા હો હા ઘણી વધારે હોય છે. આપણે બધું મૂકવાનું છે. આપણે કશામાં ભળવાનું નથી. આપણે તો આપણામાં ભળવાનું છે, એમ સમજીને તે તે બધું કરવું. વાતો પણ જ્યાં

ઈશ્વર કે ઈશ્વરના ભાવ વિશેની થતી હોય ત્યાં બેસવું. બીજી વાતોવાળાના સમૂહમાં સમય કદી પણ ના ગાળજો. પ્રભુની પ્રાર્થના કરતાં રહેવું. બસ આનંદમાં રહેજો.

સંસારવહેવાર

હરિ:ૐ

તા. ૨૬-૯-૧૯૫૨

કુટુંબમાં એક ભાવના સ્થપાય અને આપણે કામ ઘણું ઘણું કરીએ, પણ તદ્દન પાછળ રહીએ અને નાનેરાંઓ જે હોય તેમને કામમાં વધારે ને વધારે રસ ઉત્પન્ન થાય, તેઓ જાતે ઉમળકાથી ટોક્યા કર્યા વિના પોતાનું બધું કામકાજ સંભાળતા થાય તેવી નીતિ અખત્યાર કરવી. નાના ભાઈભાંડુઓની સૂચનાઓ કદી પણ ફગાવી દેવી નહિ. તેમના ઉત્સાહમાં એવી રીતની આપણી વર્તણૂક રાખવી. આપણે વારેઘડીએ તેમને શિખામણ આપવી નહિ. આ જમાનામાં વડીલો પાસેથી જ્ઞાન અનુભવ મેળવવાની દાનત અથવા તો ભાવના બહુ ઓછા જીવોમાં હોય છે. સો વાર કહેવા જેવું હોય ત્યારે એકવાર કહેવું. આ ઉપલી સલાહ જે તમને આપી છે, તે જો અનુભવ કરીને પાળશો તો તમો બધાંનો ઘણો પ્રેમભાવ મેળવી શકશો. જેલમાં આપણે ત્રણ વસ્તુઓ કરવાની હતી. ‘કમ ખાના, ગમ ખાના, ચૂપ રહના.’ સંસાર-વહેવારમાં પણ આ ત્રણેયનો પૂરેપૂરો અમલ કરવાનો રહે છે.

જે કામ ઉપાડ્યું હોય તે સુંદર રીતે શોભે અને બધાંને લાભકર્તા નીવડે એવી રીતે કરવું. કુટુંબમાં જેટલાં ભાગીદારો છે તે બધાંયને થતાં કામની માહિતી આપતાં રહેવું તથા હિસાબ

કિતાબો ચોખ્ખા રાખવા. લેવડદેવડ અનેકને હાથે થાય તો તેમાં ઘણી ભાંજગડ પડે અને વળી તેમાંથી પૂછવા કરવા જતાં પંચાત પણ ઊભી થાય. ભાગીદારીનાં કામમાં ઘણું જતું કરવાનું હોય. કંઈક કોઈનાથી નુકસાન થાય એવું બની જાય તો કદી પણ તેને ટકોરવો નહિ, પરંતુ થોડા દિનો બાદ તે જ્યારે સારા મૂડમાં હોય ત્યારે તેને તે બાબત સમજાવવી. બધી જ વ્યક્તિઓ કામમાં ઘણો રસ લેતી થાય અને તેમાં તેનો ઉમળકો પ્રગટાવે તો તે કામ દીપી ઊઠે. આપણે બોલવું ઓછું અને કામ વધુ કરવું. આપણાથી કશુંક સારું થાય તો મુદ્દલે બોલવું નહિ અને દોષ કે ભૂલ થાય તો બધાં આગળ ખુલ્લે ખુલ્લું ઘણી વાર કહેવું.

અહમ્ને તો જ્યારે ત્યારે ફટકા જ લગાવવા. કોઈને આપણે નારાજ કરવા નહિ. નાછૂટકે નારાજ કરવાનો પ્રસંગ સાંપડે અને કહેવાની જરૂર જ પડે ત્યારે પણ કાળ જોઈને કરવું. માતાપિતા પરત્વેની પ્રેમભક્તિની ભાવના બઢાવવી. એથી બીજા ભાઈઓમાં અને તેમના છોકરાઓમાં પણ દાખલો બેસવાનો હોય તો બેસી જાય. ઝાંઝી સ્વભાવ જે છે તેને ટાળવાનો ઉપાય કરવો. પ્રભુનું નામસ્મરણ ચાલુ રહ્યા કરે તેની પૂરેપૂરી જાગૃતિ રાખશો.

મોટાની નિઃસ્પૃહા

હરિ:ૐ

તા. ૧૩-૧૦-૧૯૫૨

તમે જ્યારે અહીં આશ્રમમાં મૌન લેવાની વાત કરી ત્યારે મેં તો તમને એમ કહેલું કે ‘હમણાં તમો મૌન ના લો તો સારું, કારણ જે કાર્ય હાથમાં ઉપાડેલું છે તેને બરાબર થાળે પડવા દો અને તે પછી જે તે બધું થઈ રહેશે.’ ત્યારે તમોએ કહેલું કે ‘એ

તો બધું થયા જ કરશે. બધાંએ કામ ઉપાડી લીધેલું છે. એટલે મારે ઝાઝું કશું કરવાનું રહેતું નથી.’ એટલે તમારાથી મૌન ના લઈ શકાયું તેથી મારે કશું નારાજ થવાપણું નથી તે જાણશો.

મોટાની પ્રેમકળા

હરિ:ૐ તા. ૨૮-૧૧-૧૯૫૨

પૂજ્ય બાને બેઠકે દર્શન કરવા લઈ જવાનાં તથા બીજે કંઈ કંઈ લઈ જવાનાં હોય તો તમારે રોજ મોટી બાને અને પૂજ્ય મોટા ભાઈને પૂછીને જુદે જુદે ઠેકાણે લઈ જવાનો કાર્યક્રમ ગોઠવવો અને ભાડાની મોટરનો બંદોબસ્ત કરવો. પૂજ્ય મોટા ભાઈ પૈસા આપે કરે તો લેવા નહિ, પૂજ્ય ચૂનીલાલકાકા પણ વિવેકની ખાતર પૂછેગાછે તોપણ તમારે ના પાડવી. મેં પૈસા તમને આગળથી આપી રાખેલા છે એમ પણ વાત કોઈને તમારે કરવાની જરૂર ના હોય. પૂજ્ય બાને અને મોટા ભાઈને અશ્વિનીકુમાર નાહવા પણ લઈ જવાના તથા એવાં બીજાં કોઈ સ્થળ હોય તો તે અંગે પણ પહેલેથી વિચારી શકાય. જો બીજો વધારે ખર્ચ થાય તો તમારે જરૂર કરવો અને હિસાબ મને પછીથી બારોબાર આશ્રમે ટપાલ દ્વારા મોકલી આપવો.

આજ રોજ મારે ઓચિંતું મુંબઈ જવાનું બન્યું છે. ત્યાંથી આવતા બુધવારે રાત્રે ઘણું ખરું તો ફ્લાઈંગ ફ્વીનમાં સુરત ઊતરીશ અને તેમ નહિ બને તો ગુરુવારે વહેલી સવારની ગાડીમાં સુરત ઊતરીશ. તમારે ૭ દિન અમારી સાથે ગાળવા પડશે તે જાણશોજી. સૌ. વિદ્યાવતીબહેનને પ્રાર્થના છે કે તેઓ અમારી ખાતર એટલી છૂટ-રજા-અને સંમતિ અમો સાથે રહેવાને આપે.

પૂજ્ય મોટા ભાઈ વગેરે તો પોંક અને પાપડી માટે આવે છે. માટે, ઉત્તમમાં ઉત્તમ પ્રકારે બની શકે તેમ ગોઠવવા વિનંતી છે. જે ખર્ચ થાય તે પણ મારા ખાતે જરૂર લખવો. તેમાં સંકોચ ના રાખવો.

ઉપયોગ દૃષ્ટિ

હરિ:ૐ

તા. ૧૩-૧૨-૧૯૫૨

તમે સ્ટેશન ઉપર વિદાય થતી વેળાએ પ્રેમભાવથી ગળગળા થઈ ગયા અને આંખમાં આંસુ આવ્યાં, એ દૃશ્ય તો નજર આગળ થોડા થોડા સમયને અંતરે તરી આવે છે. તમારા એવા કુમળા હૈયાના ભાવને કદર કરનારું ત્યાં કોઈ નથી. તમારી કદર વિદ્યાના હૈયામાં નથી. તેના તરફનો હૃદયનો સદ્ભાવ અને પ્રેમ અને તમને યોગ્ય રીતે સમજી શકે એવાં મનહૃદય નથી અને કુટુંબમાંથી પણ હૈયાનો પ્રેમ ઢોળે એવું પણ કોઈ નથી. કીકીબહેનને તમારા ઉપર જે ભાવ છે તે સાચું છે, પરંતુ તમે તેમ છતાં ભડવીરની જેમ બધાં સાથે ભાવ રાખીને વર્તો છો, તે ઘણા આનંદની વાત છે.

વિદ્યાને શરીરની તકલીફને અંગે એકલવાયું જીવન ગાળવાથી કંટાળો આવે, તે સમજી શકાય એવું છે. તે પહેલાં તેણે ઘણું ઘણું કામ કરેલું છે અને તેની પણ કદર બીજા બધાંઓથી યોગ્ય રીતે ન થઈ શકેલી હોવાથી તેની માઠી અસર પણ થઈ હોય તેવું પણ લાગે છે. એટલા માટે આપણા માટે જેટલું વધુ ને વધુ ઘેર રહેવાય અને ઘેર બેઠાં જે કંઈ કામ થઈ શકે તો તેના હૈયાને જીવનને રાહત મળે. પ્રભુકૃપાથી અમે જેને ને તેને ચાહવાનું જ ઈચ્છીએ છીએ. ભગવાનનું નામ ઘણું લેતા રહેશો. બને તેટલું મૌન પાળશો.

બીજાને મારે કાગળો લખવા છે, પણ શરીરનું કંઈ ઠેકાણું નથી. મારા કાગળો આવે તે તમારે કોઈને વંચાવવા નહિ. ઘરમાં પણ આડેઅવળે મૂકવા નહિ. સારો અર્થગ્રહણ કરે અને લખાણની કદર કરી શકે અને યોગ્ય રીતે સમજી શકે એવી કોઈ જીવની મનોવૃત્તિ ના હોય અને તેવો ‘જીવ’ તે વાંચે તો તમો ઉપર ભાવ ઊપજે અને ઊલટો મારા ઉપર તે ‘જીવ’નો અણગમો પેદા થાય. માટે, જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરવા વિનંતી છે.

તમારે ત્યાં રહ્યા અને બધો સમય પૂજ્ય મોટીબાને લાવવા લઈ જવા કાજે તમોએ ઘણી સગવડ અને સરળતા કરી દીધી અને તેમને ચાલવાની લગીરે તકલીફ ના પડવા દીધી અને ગાડી હાજર-જ્યારે જોઈએ ત્યારે-રાખ્યા કરેલી-તે બધો તમારો અમારા ઉપર પ્રેમભાવ છે, તે બતાવી આપે છે. મોટીબાને પણ તમારા ઉપર ઘણું હેત ઊપજ્યું છે. તમારી આંખમાંથી ડબક ડબક આંસુ પડતાં હતાં તે બાએ જોયેલું. તે ગાડી ઊપડ્યા પછી તેણે મને કહેલું કે ‘મોટા , જુઓને એક પેલાં દુમનબહેન તમારે માટે ધૂસકે ધૂસકે રોતાં હતાં અને આ મરદ જેવા ભીખુભાઈ પણ કેવા રડતા હતા. એટલે તમારો એ ભાવ જીવનની સાધનાનાં કર્મમાં લાગી જાય તો ઘણો ઉપયોગમાં નીવડે.

આ સંસાર મિથ્યા નથી. એ તો ઘડાણ કાજે મળ્યો છે. આથી, સંસારસંબંધો આપણી વિરુદ્ધ હોય કે તરફેણમાં હોય અને આપણાથી અન્યથાપણે વર્તતા હોય, તેના તરફ કાળજી રાખી રાખીને જ્ઞાનપૂર્વક આપણે લક્ષ ના આપવાનું કરીએ અને તે તે સંબંધો જીવનવિકાસના ગુણ કેળવવાને કાજે મળેલા છે, એવું જો તેમના તેમના સંપર્કની વેળાએ જ્ઞાનભાન રાખી શકીએ તો ઘણું કમાઈ શકીએ. સંસારવહેવારની અથડામણ, ગૂંચ, મુશ્કેલી

અને કુટુંબીજનો સાથેની આડીઅવળી, ઊભી કે બીજી જાતની વર્તણૂકો આપણા જીવનને સમારવા અને ચેતાવવાને, નવું કંઈક સુઝાડવાને, નવું શિક્ષણ મેળવવાને, કેળવાઈ જવાને કાજે તે બધું સહેતુક આપણને મળેલું હોય છે. આપણે તેમાં તે તે પ્રકારની જીવતીજાગતી સમજણ રાખતા હોતા નથી. એ જ મોટી ખાટલે ખોડ છે. માટે, જીવનમાં જે જે બધું મળેલું છે, તે શીખવાના સાધનરૂપે મળેલું છે. કશું નકામું નથી અને અમસ્તું પણ નથી. જે તે બધું વાસ્તવિકતાથી ભરપૂર છે, કાર્યકારણની પાર સીમાઓથી મર્યાદિત હોવા છતાં તેનાથી પણ પારલૌકિકપણે જીવન છે. એનો અનુભવ સંસારની ઘટમાળમાંથી જ મળે છે. સંસાર એ સીમાબદ્ધ હોવા છતાં પાછો એ સીમાબદ્ધ નથી. તેની ઘટમાળમાં આપણે કળાને અનુભવવાની છે. સંસાર જેમ કઠોર તપશ્ચર્યાની ભૂમિકા છે, તે સાથે સાથે તે વૃંદાવનની રાસલીલા પણ છે. સંસારમાં દ્વંદ્વનો-સત્યનો-અસત્યનો એવો દ્વંદ્વનો ભાવ છે, તે આપણને ‘જીવ’ સ્વભાવના ‘જીવ’ને તેવું લાગે છે ખરું, પણ સંસારમાત્ર એકલો તેવો જ છે એવું પણ પાછું કશું નથી, એને તો જેવો આપણો રંગ થયેલો હશે તેવો નિરખાશે. માટે, આપણે તો સંસારથી અતિરિક્તપણે વર્તવાનું છે.

સાવચેતી

હરિ:ૐ તા. ૧૯-૧૨-૧૯૫૨

કોઈને સોંપેલાં કામમાં નક્કી કર્યા મુજબ ન થાય એમાં સરતચૂક હોય તો વાંધો નથી. જરા પ્રેમથી પૂછશો. તેમને માહું ન લાગે તેવી રીતે આપણે ઉકેલ કાઢવાનો છે. આપણે સૌ કોઈનો

વિશ્વાસ તો રાખવાનો છે, પણ તેથી કરીને આપણે આંખો આંધળી રાખવાની નથી. યા તો આપણાથી જાણી જોઈને છેતરાઈ જવાનું કોઈનાથી ના બને તેટલી કાળજી તો રાખવી. આપણા ભોળપણને કોઈ વટાવી જાય તેવું તો ના બનવું ઘટે. ઉપરનાં કેટલાંક વાક્યો ખાસ કરીને તમારે માટે લખેલાં છે. તેનો સંબંધ જેને કામ સોંપ્યું છે તેની સાથે નથી, પણ બીજી ઘટના અંગે છે. જે તમો પોતે જ સમજી જશો. આપણને એક વખત કોઈ વિશ્વાસને લીધે છેતરી જવાનું કરે તો ફરીથી તેનામાં વિશ્વાસ ના મૂકીએ તેમ તો નહિ, પણ ફરીથી વિશ્વાસ મૂકતા સાવચેત રહીએ તો ખરા.

હરિ:ૐ તા. ૨૩-૧૨-૧૯૫૨

પેલી બીજી ઘટના અંગે તો એમ હતું કે આપણે કોઈને વિશ્વાસથી કહ્યું કે અમુક ઠેકાણેથી તમારે જોઈતા રૂપિયા લઈ આવવા. તેને ઠેકાણે ઘણી વધારે રકમ ઉપાડે. (જોઈએ તેના કરતાં) તે એક હકીકત. બીજી ઘટના નીરાના સેક્રેટરીની, એટલે આપણે વિશ્વાસ તો રાખવો, પરંતુ છતી આંખે આપણને કોઈ છેતરી જાય અથવા તો આપણા ભોળપણનો કોઈ ગેરલાભ ઉઠાવે એવી સ્થિતિ આપણી કદી ના બનવી ઘટે. કૂવામાં પડવું હોય તો સમજીને પડવું. વિશ્વાસે વહાણ તરે, પરંતુ જ્યાં સુધી સંસારમાં રહેવાનું છે અને સંસારનાં કર્મ છે ત્યાં સુધી આપણે દરેક પ્રકૃતિને સમતાથી અને તટસ્થતાથી સમજવાનું કરવું. મનમાં સંઘરી ના રાખીએ તે એક જુદી હકીકત છે, પણ સમજવું તો ખરું.

હવે, મિસ્ટર ચોક્કસની બાબતમાં જે લખ્યું છે, તે બાબતમાં તમે પણ આ હકીકત વાંચો અને તેમને વંચાવો તેવા હેતુથી આ પત્ર તમને લખ્યો છે, તે જાણશોજી. કોઈના પણ વિશે નૈતિક જવાબદારી એટલે તે ‘જીવ’ થી કંઈક ગેરલાભ કે ખોટ જાય તો તે પૂરી ભરવાની જવાબદારી સ્વીકારવી એવી મારી સમજ છે. મારી કને તેવી કોઈ જાતની મૂડી નથી. હું તો તે શ્રી શેઠ પ્રામાણિક છે અને ખાનદાન છે, એવો મારો તેમના વિશેનો અનુભવ છે. અને તેઓ બે પૈસા રળે તો સારું તેવું તેમના વિશેનું મારું માનવું છે, તે કારણે મિસ્ટર ચોક્કસ, તમને મદદ કરી શકે તેવું હોય તો તેઓ કરે, પણ પોતાના એટલે ચોક્કસના જોખમે તેઓ કરે એવું પણ કહેવું નથી. પરસ્પરને તેમ પાલવતું હોય તો કરે. મારી કને સારા પ્રમાણમાં રોકડ ધનની મૂડી હોય તો તો તેવી નૈતિક જવાબદારી પણ પ્રભુકૃપાથી સ્વીકારત. તેથી, આ ખુલાસો અને સમજણ વાંચીને તેમને શ્રી શેઠ અંગે જે કરવું હોય તેમ કરે, એવી વિનંતી છે.

નિર્ણયવિવેક

મૌન જો લેવું હોય તો લઈ શકાય અને એ રીતે વિચારીને પૂજ્ય બાપુજીને લખીને નડિયાદ આવવાનું રાખો. તમો નડિયાદ હો તે દિવસોમાં માત્ર બે જ દિવસ જો મારાથી આવી શકાય તો નડિયાદ જરૂર આવવું છે. મૌન લેવાનું મનથી ચોક્કસ થાય તો ત્યાંના બધા લોકની મનથી સહાનુભૂતિ અને સંમતિ મેળવવી. અને વિદ્યાબહેનની તો જરૂર મેળવવી.

જમીનમાંથી તમે તમારો ભાગ કાઢી લો એમ લલ્લુભાઈની ઈચ્છા છે. બધાં ભેગાં મળીને તમારી વિરુદ્ધ કેમ થાય છે અને તમને રાખવાની કેમ ના પાડે છે ? આપણો પણ કંઈક દોષ હોવો ઘટે ખરો. આપણે ત્યાગ કરવાની ના નથી. આપણે વાંકમાં-દોષમાં ના હોઈએ અને બધું જ્ઞાનપૂર્વક જતું કરીએ તો તે ત્યાગ ગણાય ખરો. અને તે બાબતની મનમાં ગણતરી રહે કે ચણચણાટી થાય તો તે ત્યાગ ના ગણાય અને ડેરીમાંથી બધાંને છૂટા થવું છે તો બેળે બેળે આપણે શી રીતે કોઈને બાંધી શકવાના છીએ ? તમારે લીધે તે લોકોને ફાવતું નથી અથવા તો આપણી પ્રકૃતિ તેમને માફક આવતી નથી અથવા કારણ ગમે તે હોય, પણ બધું એક રીતે ગાડું ચાલતું નથી એમ તો ચોક્કસ લાગે છે. છૂટા થવાનું નિમિત્ત આપણે પોતે ના થવું. એની મેળે જેમ થવું હોય તેમ ભલે થવા દેવું. આપણાં દોષ અને કુટેવો જે જે સમજાય તે વિશે આપણે પ્રભુકૃપાથી સજાગ રહેવું. તમે જીભથી બોલવાનું ઘણું ઓછું કરી નાખો તો તમારા કાજે ઘણું ઉત્તમ છે. હાલમાં તમે એટલું જ જો માત્ર કરી શકો તો ઘણું ઘણું છે.

હરિ:ૐ

તા. ૧૯-૨-૧૯૫૩

આ જગતના વહેવારમાં તો આંખ ઉઘાડી રાખીને ચાલવાનું છે, તે જાણશોજી. સર્વની સાથે ઉત્તમ પ્રકારનો સંબંધ અને સુમેળ આપણે રાખવાનો છે. ગમે તેવી પ્રકૃતિ ‘જીવ’ની હોવા છતાં, તેના પરત્વે સદ્ભાવ આપણે રાખવાનો છે, તે પણ વાત નક્કી છે.

‘પોતા’ને ખાતર

હરિ:ૐ

તા. ૨૧-૨-૧૯૫૩

મારાં લખેલાં પુસ્તકો વેચવાને માટે તમે મહેનત કરવાની બાબતમાં લખો છો તો જરૂર તમે મહેનત કરી શકો છો, પરંતુ તે મહેનત મારી ખાતર ગણવાની ના હોય. પોતાની પ્રેમભક્તિની ભાવનાને દઢાવવાની અને વિકાસ કરવાને તેવું કરવું તે યોગ્ય છે, એમ માનીને જે તે કરવાનું હોય, કારણ કે હું કોઈનોય ઉપકાર સ્વીકારતો નથી, માનતો પણ નથી અને પ્રભુકૃપાથી રાખતો પણ નથી. તમે તે કામ કરો તે તો જરૂર બધાંને ગમે. માટે, તમે વિના સંકોચે કરી શકો છો અને જરૂર કરજો, પરંતુ તે પોતાને માટે છે એમ ગણીને કે જે જે કર્મ જે જે ‘જીવો’ને માટેનાં કરવાનાં આવે તે તેમને માટે કરીએ છીએ એવો ભાવ ન રાખતાં, તે તે કર્મ આપણા પોતાના જીવનવિકાસને માટે આપણે કરી રહેલા છીએ અને પ્રભુપ્રીત્યર્થે કરી રહેલા છીએ, એવો જ્ઞાન પૂર્વકનો ભાવ તે તે કર્મોમાં જીવતો રાખ્યા કરીએ તો કોઈ પણ ‘જીવ’ વિશે આપણને ઓછું આવવા સંભવ ના રહે. કૃપા કરીને કોઈનાય વિશે મનમાં ફણગો ના ફૂટે, તે ઘણું ઘણું જરૂરનું છે.

હરિ:ૐ

તા. ૨૪-૨-૧૯૫૩

તેઓ તા. ૧લીથી આપણા કુટુંબનાં કામકાજમાંથી ફારેગ થવા ઈચ્છે છે, તે હકીકત જાણી છે. તેઓ આપણને છૂટા કરે તો આપણે છૂટા થવું, પણ વહેંચણી જે કરે તેમાં ખોટ ના ખાવી. ખોટ ખાવાનું સ્વીકારવું પણ નહિ. આપણો જીવનનિર્વાહ ચાલે

તેટલું તો તમે ઉનાળામાં કેરીની મોસમ વખતે પ્રભુકૃપાથી જરૂર કમાઈ શકશો અને હવે તો મોટો વેપાર ભગવાનના નામનો આપણે કરવાનો છે. અને તે કરવાનું રાખો તો તેમાં મુદ્દલે ખોટ આવવાની નથી.

આપણી ચોપડીઓ ખપે છે, તે જાણી આનંદ થયો છે. મારે માટે કરો છો એવી ભાવના રાખ્યા કરતાં ભગવાનનું સ્મરણ કરતાં કરતાં પ્રભુપ્રીત્યર્થે અને આપણા પોતાના જ વિકાસાર્થે તે કરીએ છીએ એવી જ્ઞાનપૂર્વકની ભાવના દઢાવવી. એ ધારણા અને ભાવનાથી જેટલો પ્રયત્ન હૈયાના ઉમળકાથી બને તેટલો કરવો. તમારા સંબંધીઓમાં અને સ્નેહીઓમાં પુસ્તકો આપવાનું બને તો ત્યારે આપણે તે કાજે વધારે ગરજુ છીએ એવી વૃત્તિ તો ના જ બતાવવી કે ના દાખવવી. બાકી, તમે જે ઉત્સાહ આ કામ અંગે ધરાવો છો તેવો અને તેના કરતાં વધુ ઉત્સાહ નામસ્મરણમાં ધરાવો તો મને ઘણો આનંદ થાય. નામસ્મરણ ઘણું કરતા રહેજો. બીજી ચોપડીઓ જોઈતી હોય તો મારું આવવાનું હોય તે પહેલાં લખજો.

હરિ:ૐ

તા. ૨૭-૨-૧૯૫૩

તમારી આ જીવ પરત્વેની સદ્ભાવના તમારા પોતાના જીવનવિકાસને અર્થે સદાય સાચા અર્થમાં જીવતી રહ્યા કરી તમને તે ઉપયોગી નીવડ્યા કરો એવી પરમ કૃપાળુને પ્રાર્થના છે. આ જીવમાં તો કશું બળ્યું નથી, જે તે સાચું મહત્ત્વ જીવન અંગેની ઊઠ્યા કરતી ભાવનામાં રહેલું છે. જેના જીવનમાં સદ્ભાવના જાગે છે ત્યારે તે છૂપી પડી રહી શકતી નથી. સદ્ભાવનાથી મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, પ્રાણ અને અહંકાર પૂરેપૂરાં

રંગાય ત્યારે જ સદ્ભાવના જીવનની પ્રાકૃતિક દશાને રૂપાંતર પમાડી શકે.

પુસ્તકો વિશેની હકીકત જાણી. તમારો ઉત્સાહ તે અંગેનો ખરેખર સ્તુત્ય છે, પરંતુ તેમાં આપણે જીવતીજાગતી ભાવના રાખ્યા કરવાની છે. તેમાંયે વેચવાનું કામ આપણે કરવાનું નથી, પરંતુ તે નિમિત્તે આપણા સદ્ગુરુમાં આપણી ભાવના જીવતી કરાવવાને કાજે આપણે પોતે આપણા પોતાના ઉમળકાથી માથે લીધેલું યજ્ઞકર્મ છે અને તેમાં ભાવના જીવતી રહે તો આપણને ઘણું ઘણું તેમાંથી મળ્યા કરે, તે અમારે મન તો ઘણી મોટી વાત છે.

ડેરીનાં કામમાં સુમેળ અને એકરાગ પ્રગટે તો તે ઉત્તમ યજ્ઞ બને, પરંતુ તે માટે આપણે ધીરજ રાખવી પડશે. બીજાનું પ્રેમપૂર્વક સ્વીકારી લેવાની અને સહી લેવાની તૈયારી બતાવવી પડશે. બીજાનું વાંકું ન જોતા તેમનું જે વાંકું ઊઠે છે તેનું કારણ આપણી પોતાની ભૂમિકામાં રહેલું છે એમ સમજવાનું છે.

તમારો કાગળ ભાવનાથી ભરેલો હતો. ભાવના ખપની છે, પરંતુ તે કર્મ કરતી વખતે અંતરમાં તેવી ભાવના જીવતી રહ્યા કરે ત્યારે તે વધારે પાકી બને છે. તમે આ જીવ તરફ ભાવ રાખો છો તે ઉત્તમ છે, પણ તે ભાવ આપણા જીવનઘડતર કાજે છે એનું જ્ઞાનભાન પ્રભુકૃપાથી રહ્યા કરે તો જ તે ઉત્તમ ગણાય. સૌ કોઈ પોત પોતાની અંતરની ભાવનાથી ચડે છે. એટલે તમે જે ભાવના ધરાવો છો તેનાથી જીવનનો વિકાસ થાય તો જ સાંભેલું વાગ્યું ખપનું. ભગવાનનું નામસ્મરણ ખૂબ લેતા રહેજો. તેના ઉપર ખૂબ ઝોક રાખજો.

ખપ વિનાનું બોલવું નહિ. દસ વાક્યોને સ્થાને એક વાક્ય બોલવું. પેલે ઘેર બધાંને બોલાવજો.

‘માનવું’ એટલે શુ ?

હરિ:ૐ

તા. ૨૩-૩-૧૯૫૪

તમારા કુટુંબમાં આ જીવનું સ્થાન કરી આપવું એનો બધો આધાર તમારા પોતાના ઉપર રહેલો છે. સૌ.વિદ્યાબહેનના જીવનમાં તમારે ફરીથી પ્રેમભાવની ઉખ્ખા પ્રગટાવવાની છે. એ ‘જીવ’ જે રીતે રોકડા જવાબ આપે છે, એને એક રીતે જરૂર આવકારું છું. સંસારવહેવારમાં પુરુષ ‘જીવો’ને પડકારનાર કોઈ સ્ત્રી છે નહિ અને એનામાં એ શક્તિ છે. એ જેની તેની સામે તેમ કરતી નથી. બીજા વડીલો સાથે તે ઘણી સલૂકાઈથી વર્તે છે. મારી સાથે તે તેમ ના વર્તે તેની હું કદર કરી શકું છું. તમો આ જીવનું માનવાનું કર્યા કરતા હોવ તે તેને ગળે ન ઊતરે, તે તેની દષ્ટિએ સમજી શકાય તેવી હકીકત છે. માટે, કૃપા કરીને જ્ઞાનભાવથી એવું વર્તન પ્રગટાવજો કે તેથી અમારા પરત્વે તે તે જીવોનો સદ્ભાવ પ્રગટે.

હરિ:ૐ

તા. ૨૮-૩-૧૯૫૪

કોઈ પણ ચેતનમાં જાગેલા જીવાત્મામાંથી કોઈ દેખીતા પ્રકારનું ઠીક ના હોય તેવું સૂચન પ્રગટે તોપણ તે તેની યથાર્થ ભૂમિકામાં શુદ્ધ નીવડતું હોય છે, તે અનુભવની વાત છે. એવા એક આત્માએ એક જીવને માસિક અડચણ વેળાએ રાંધવાનું કહેલું. તે જીવનો અટકાવ ત્યારથી બંધ થઈ ગયો. શરીરની શુદ્ધ

સ્થિતિ પ્રવર્તેલી તેણે અનુભવી. તેવી હકીકત તેના કાગળમાં પણ હતી. આવી હકીકતો આપણે દિલમાં રાખવાની હોય, તેનો પ્રચાર ના હોય. કોઈ જુદા આવા પ્રસંગનો જાણકાર હોય તેવા 'જીવ'ને યોગ્ય પ્રકારનું સમાધાન તે પ્રસંગ પરત્વે પ્રગટે એટલા પૂરતું તેને તેમ કહેવાપણું બને. કોઈ એક સ્થળની કે કોઈ કુટુંબની જાણેલી કે સાંભળેલી હકીકત કોઈ આગળ કદી પણ કહેવાય નહિ. તેનું જીવતુંજાગતું ભાન આપણે દરેકે રાખવાનું છે. જેને બહુ બોલવાની ટેવ છે અને વાતો કરવાની ટેવ છે, તેવો જીવ ક્યાંક ને ક્યાંક ભરાઈ પડે છે. સદ્ભાવની પણ વાતો કરવાની હોતી નથી. તેને તો વર્તનમાં ઉતારવાનું હોય છે. માટે, જેટલું બને તેટલું મૌન પાળજો. સતત ભગવાનનું નામસ્મરણ કરતા રહેજો, એમાં ચૂકવાપણું જરા પણ ન રાખશો.

૩. ૨૫૦/- ઉઘરાવવાના તમારે રહે છે તે જાણજો. માટે, ધીરે ધીરે પ્રેમથી તે કામ કરજો. આપણી શોભા ના ઘટે તેવી રીતે આ કામ કરવાનું છે. આ કામ ઉન્નત મસ્તકે કરવાનું છે. આપણે ભિખારી બનવાનું છે અને એવી નમ્રતા રાખવાની છે તે વાત સાચી છે, પણ જ્ઞાનપૂર્વકના જીવનવિકાસને કાજે જે નમ્રતાના ગુણની જરૂર છે તેમાંથી તે શક્તિ પ્રગટે છે. ખુમારી પ્રગટે છે. તે નમ્રતા નમાલી નથી હોતી. જીવનવિકાસની ભાવનાનાં પરિણામમાંથી જે નમ્રતા પ્રગટે છે, તે નમ્રતા તો ઉપયોગમાં આવ્યા કરે છે. તે નમ્રતામાંથી જ્ઞાનાત્મક દશા પણ પ્રગટે છે. એવી નમ્રતા સમતોલપણાને પણ પ્રગટાવે છે અને પ્રત્યેકનું યથાયોગ્યપણે તેમની તેમની કક્ષાનું યોગ્ય મૂલ્યાંકન કરવાની અંતરદૃષ્ટિ પણ આપણામાં પ્રગટે છે. સાચી નમ્રતા એ તો સાત્ત્વિક, શૂરવીર અને પરાક્રમશાળી જીવનનું મુખ્ય લક્ષણ છે, માટે,

એવી નમ્રતા પ્રગટાવીને ઉપલું કામ આપણે કરવાનું છે. એમાં સંકોચ ના અનુભવવો. સંકોચ થાય કે દિલમાં રંજ થાય કે અશાંતિ થાય તો તે કામ કૃપા કરીને પડતું મૂકજો. પૂજ્ય બાએ આપણે ત્યાં રહેવાનું સ્વીકાર્યું, એ આપણું મહદ સદ્ભાગ્ય છે. તેમની ઘણી સેવા કરજો અને તેમનું દિલ જીતી લેજો.

તમે આ જીવ વિશે આશ્રમમાં લખો છો તે યોગ્ય નથી. આપણે જેટલું માનવું હોય તેટલું માનીએ અને એવા માનવાપણાની પણ કસોટી થતાં અને એવો સદ્ભાવ સરાણે ચડતાં કેટલો ‘જીવી’ શકે છે, તેવો અનુભવ થાય ત્યારે જ તે સમજાય. આપણે જેને માનવું હોય તેને પૂરું પેટ ભરીને માનીએ, પણ તેને બીજા કને મનાવવાનું કરવા જતાં અવિવેક થતો હોય છે, તે સમજવા જેવું છે. તમારા આ જીવ પરત્વેના ઉત્સાહ વિશે તો શું લખું ? મૌન સેવવું ઉત્તમ. સદાય આનંદમાં રહેશોજી. મૌન પાળશો. નામસ્મરણ કરતા રહેશોજી.

ખુલ્લું દિલ અને ઉપયોગકળા

હરિ:ૐ

તા. ૩૦-૩-૧૯૫૩

‘અત્યારે જે રાહ ઉપર જઈ રહી છું, તેમાં જ વધુ પ્રગતિ થાય, એમાં આપ મદદ કરી શકો ?’ આવો પ્રશ્ન તમારા પત્રમાં સૌ.બહેને પૂછ્યો છે. તેમને કહેજો કે આ જીવમાં મદદ કરવાની કશી જ તાકાત નથી. તાકાત હોય તો તે પ્રત્યેક ‘જીવ’ની મહત્ત્વાકાંક્ષાની તેવા પ્રકારની ઉત્કટ ભાવનામાં રહેલી છે. ભાવના હોય તો સકળ કંઈ બની શકતું હોય છે. શો રાહ છે, કયો રાહ છે, તે જાણ્યા વિના જવાબ પણ શું લખી શકાય ?

મદદ મેળવવા કાજેની ભૂમિકા સરળ સરળ ખુલ્લા દિલની પ્રગટેલી હોવી જોઈશે. જેમ વૈદ કને પોતાનાં દર્દની હકીકત આપણે કહેતાં હોઈએ છીએ ત્યાં કંઈ કશો સંકોચ કે શરમને સ્થાન નથી હોતાં, તેમ જેની કને મદદ મેળવવાનું દિલ છે તો તે મદદ શેને કાજે, શા હેતુ કાજે, ક્યા રાહને કાજે છે, તે બધું યથાયોગ્યપણે તેમણે સ્પષ્ટ ખુલ્લા દિલથી જણાવવું ઘટે. બાકી તો ‘જીવનમંડાણ’, ‘જીવનસોપાન,’ ‘જીવનપ્રવેશ’માંથી ઘણું ઘણું સમજવાનું આપમેળે મળી શકવાનું છે, તે જાણશોજી.

સદ્ગુરુ પરત્વેનો ભાવ હૃદયમાં એકાગ્ર અને કેંદ્રિત કર્યા કરવામાં સાર છે. એનાથી જે કામ લે તે ખરો જીવ છે. સદ્ગુરુને ખોડાં ઢોરની જેમ પાંજરાપોળમાં એક ખૂણે રાખી મૂકે છે તેવા ‘જીવ’ને સદ્ગુરુ કર્યા ન કર્યા બંને સરખું છે. માટે, એને તો બરાબર ઉપયોગમાં લેવાનો હોય. ખરું નાણું હોય તો તે ઉપયોગમાં આવે. માટે, આપણાં મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, પ્રાણ અને અહમ્ વગેરે વગેરેને શુદ્ધ કરી, સદ્ગુરુની જ્ઞાનાત્મક ભાવના પ્રગટાવી પ્રગટાવી એનો ઉપયોગ સાધનામાં પ્રાણ પ્રગટાવવા જો કર્યા કરીએ તો તમને અમે ખપના છીએ. બાકી તો તમે પણ મરેલા અને અમે પણ તેવા જ.

નામસ્મરણનો યજ્ઞ ચલાવ્યા કરશો અને મૌન જાળવવાનું કરશો તો જ ખપના નીવડવાના. માટે કૃપા કરશોજી. વર્તનથી શોભા પ્રગટાવશો. જ્યારે વિદ્યાબહેન કહેશે કે હવે ફેર પડવા માંડ્યો છે, તે દિવસે હું તમને પગે લાગવાનો છું, તે જાણશોજી. તમારી દ્વારા આ જીવનું કેટલું કામ થવાનું, તે તમારી પોતાની સાચી ભાવના પ્રગટતાં તેમ થવાનું હો, તેમ ભલે બન્યા કરો.

સાવધાન

હરિ:ૐ

તા. ૨-૪-૧૯૫૩

અમને શ્રીભગવાને તમને આપ્યા છે, તે કંઈ ગુજરીમાં બેસીને ભજિયાં તળવા નથી આપ્યા. અમારે તો જ્યાં ત્યાં જેનો તેનો ખપ છે. માટે, કૃપા કરીને નામસ્મરણ કર્યા કરશોજી. બને તેટલું મૌન પાળશોજી. અમારો પ્રચાર કરવાની જરૂર ના હોય. આપમેળે કંઈક બને તે ઠીક છે, તે પણ યોગ્ય તો ન ગણાય, પણ આપણે ચેતતા રહેવું. બને તેટલું ઓછું બોલવામાં સાર છે. કેરીના વેપારમાં વધુ લાભ તો નથી. આ સાલ એવું છે, પણ કંઈક જીવનનિર્વાહ પૂરતું કરવું જોઈએ તો તે કરવું, પણ જેટલું કસાય તેટલું કસીને, જેટલું ઓછું લેવાય તેમ કરશોજી.

અન્યાય સામે

હરિ:ૐ

તા. ૬-૪-૧૯૫૩

મેની પહેલી તારીખથી ડેરીમાંથી છૂટું થવાનું છે, તે હકીકત જાણી છે. આપણે ભાગે શું આવવાનું ? આપણે કંઈ જ કશું વચ્ચે પડવાપણું ન બને તે જોવું. ભલે તેઓ તેમ કરે. આપણે આનંદથી તે સ્વીકારવાનું છે. જો તેઓની કંઈક લુચ્ચાઈ હોય તો તે ગુસ્સે થયા વિના કહેવું. અન્યાય થતો હોય તો તે સ્વીકારવો, પણ જ્ઞાનપૂર્વક એમણે કરેલ અન્યાયનું જ્ઞાનભાન બધાંને જરા પણ ચિડાયા વિના આપણે કરવાનું છે. એમને આપણે ઉઘાડા પાડવાના ન હોય અથવા એમણે લુચ્ચાઈ કરેલી છે એમ પણ ન જણાવવું, પણ આપણને જે અન્યાય થતો હોય, તે તેમને જણાવવો.

એમનાથી તે સુધરવાનું બને તો આનંદ. જો ન બની શકે તો જે મળ્યું તે સ્વીકારી લેવું અને મનમાં કોઈ પણ પ્રકારની મડાગાંઠ તો કોઈના વિશે ન જ પડવા દેવી. આપણે જેટલું રોક્યું હતું તેટલું તો મળે છે કે નહિ? આ બધી હકીકત મને જણાવતા રહેશોજી.

તમારામાં થતા રહેતા યોગ્ય ફેરફારથી અમને સેવાભક્તિ કરવાની તક મળવાની છે, તે જાણશોજી. અમારી શોભા તો તમારાથી છે, તે જાણશોજી. અમારું તો કશું નથી. જે તે બધું આપણી પોતાની સદ્ભાવનાને લીધે હોય છે. એટલે ખરી કિંમત તો તે તે 'જીવ'ની છે.

હરિ:ૐ

તા. ૧૦-૪-૧૯૫૩

નમ્રતાથી કોઈ પણ 'જીવ'ને દુઃખ ન લાગે તેમ પત્ર લખવો હોય તો લખવો. તેમાં જે સાચી હકીકતો હોય, તે મનમાં કડવાશ લાવ્યા વિના જરૂર લખાય. ધારો કે તે લોક એમની સગવડ જોતા હોય તો શું તે આપણાં સાચાં સ્વજન નથી? આપણું તેથી બગડી બગડીને શું બગડી જવાનું છે? માટે કૃપા રાખી કોઈ પણ પ્રકારની ચણચણાટી થવા દેશો નહિ. કંઈ સહન કરવાનું આવે તો તેમને તે જણાવવું, પણ મનમાં ડંશ ના રાખવો. આપણે જ સંપૂર્ણ છીએ એમ કદી ધારવું નહિ. આપણો પણ દોષ હોવા સંભવ છે. આપણો દોષ આપણને ન દેખાતો હોય અને તેમને દેખાતો હોય તો આપણા દોષને બતાવે તો તેમને સદ્ગુરુ સમજવા. છૂટા પડવાનું આવ્યું હોય, તેથી આપણને કશો પણ હર્ષશોક ન હોય. સામનો કરવાનું મન થાય ત્યારે પૂરી સબૂરી પકડવી. નામસ્મરણ ખૂબ પ્રેમથી કર્યા કરશોજી.

વહેવારકુશળતા

હરિ:ૐ

તા. ૧૩-૪-૧૯૫૩

આપણે ભાગે જે જમીન આવે અને મોખાની હોય તો તે ભલે રહી અને તે જમીનમાંથી આપણને વ્યાજની પણ રકમ મળી રહે તેટલી ઊપજ આપી શકતી હોય તો તેવી જમીન રાખવી. નહિતર ના રાખવી. કૃપા કરી કોઈની કને આપણા ભાગના પૈસા રહે અને તે મેળવવા કાજે વારંવાર માગણી કરવી પડે એવી સ્થિતિ ન પ્રગટે તો ઉત્તમ, નહિતર તેમાંથી વળી ફ્લેશ, સંતાપ, અશાંતિ વધે. જેમ બને તેમ અકળાયા વિના શાંતિથી, સુમેળથી, પ્રેમભાવથી જે તે બધું પતાવવાનું છે. બધાંની સાથેનો સંપ જળવાય તેવો હેતુ જાળવવાનો છે. આપણે તો જેમ જે થતું જાય તેમ તે ખરું. આપણને તેમની મદદ જ્યારે જોઈતી હોય ત્યારે આપણે તેમને મદદ આપવાને પ્રેમભાવથી તૈયારીવાળા જ રહેવાનું હોય. તે લોક ગમે તેમ ભલે કરે. આપણે આપણો યોગ્ય ધર્મ બજાવવાનો છે, તે જાણશોજી. પૈસા જેમ બને તેમ આપણને તુરંત મળી જાય તેવી વ્યવસ્થા થતી હોય તે ઉત્તમ. જમીન મળે તો તે તમારે નામે થઈ જવી ઘટે. જે કંઈ કરો તે પાકું કરવાનું હોય. કાકા મટીને ભત્રીજા થવા વારો ન આવે તે જાણજો.

સગાં સગાંનાં કામમાં પૈસા કઢાવતાં મુશ્કેલી પડે છે. તેથી, તેવી દશા બને ત્યાં સુધી ન થાય તો ઉત્તમ. થોડાક કૂકાની ખાતર કદી પણ ફ્લેશ થવા ન દેવો. તેમ જ પાછું 'છાશમાં' માખણ જાય અને વહુ ફૂવડ કહેવાય.' એવી દશા ન થાય તેની પણ કાળજી રાખવાની છે.

ભાગ વહેંચાયા બાદ પૈસાની શી વ્યવસ્થા થાય છે, તે બધું વિગતવાર લખજો. બધો તાલ આપણે જોયા કરવાનો છે. આ તો બધી નટની કળા છે. આપણે તેથી નારાજ થવાનું ન હોય. આમેય વાહવાહ અને તેમેય વાહવાહ.

અમારે પ્રેમભાવ વિનાનું જીવન નકામું છે. જેમાં સ્વાર્થ નથી, સંપૂર્ણ નિષ્કામ ભાવ હોય, જેમાં પ્રભુભાવ હોય, પ્રભુભક્તિ હોય, તે સાચું જીવન છે. એવું જીવન જીવવાનો મહાવરો પડતાં પડતાં હૃદય શું છે તેની ગતાગમ પડે. માટે, એ તો એનું નામ લીધા કરવાનું છે. તમારે હવે ફિકર પણ શી છે ? બે પંડને કેટલુંક ખાવાનું જોઈએ ? એટલું તો તમે સહેલાઈથી કમાઈ શકવાના. પછીથી બીજી હાયવોય તો છે નહિ અને વળી જો દિલ પાકે અને વિદ્યાબહેનની રજા પાકી મળી શકે તો આપણું કામ ક્યાં ઓછું છે. માટે કશો વાંધો નહિ.

જાતમહેનત જરૂરી

હરિ:ૐ

તા. ૨૦-૪-૧૯૫૩

સારી જમીન લેવા બાબત ના તો ન હોય, પણ એની ખેતી સારી રીતે કરાય, રકમનું વ્યાજ ઊપજી રહે અને ઉપરથી મહેનતનું કંઈક મહેનતાણું મળે, એની પાકી જોગવાઈ થઈ શકે તેવું હોય તો જરૂર જમીન લેવી, પણ જાતે પોતે ખેડૂત બન્યા વિના, જાતે પરસેવો પાડ્યા વિના, બીજા કનેથી સાંચની રીતે ખેતીમાંથી પેદાશ મેળવવાના દિવસો તો હવે ચાલી ગયેલા છે. માટે, ઉપર લખ્યું છે તે પ્રમાણે જો થઈ શકે તેવું હોય તો વિચારશોજી.

'બોલાવશો તો આવીશ'

હરિ:ૐ

તા. ૨૯-૪-૧૯૫૩

આ જીવમાં તે શી શક્તિ હોય ? એ કોઈને ઓળખી શકે એવું તેનામાં છે શું ? મારો વાંકગુનો હોય તો ક્ષમા આપશોજી. ભીખુભાઈ કંઈ મારા ચેલાજી નથી. એવું કહેને એમણે શું કર્યું છે, તે કામ કંઈ મારું નથી. તમે બંને શાંતિથી, આનંદથી, પ્રેમભાવથી એકબીજાને જીવવાનું કરી શકો તો ઉત્તમ. એ જ એકલી આશા મારી તો છે. મારી તેમાં ભૂલ હોય તો મને માફી આપશોજી.

જત, હવેથી તમારે ઘેર આ જીવ તમારી રજા વિના કદી પણ નહિ આવે. તમે બોલાવશો તો જ તે આવશે. મારે કોઈને ત્યાં જવાની જરૂર પણ શી હોય ! માટે, બોલાવવાનું કરશો તો તમને મળવાનું તો અમારું દિલ હોય તો આવીશ.

હૃદયનું મહત્ત્વ

હરિ:ૐ

તા. ૬-૫-૧૯૫૩

જમીનમાં ગયેલા પૈસાનું વ્યાજ મળી શકતું હોય અથવા ભાગીદારીમાંથી કંઈક મળવાની અપેક્ષા હોય તો તો દિવાળી સુધી ભાગીદારી રાખવામાં શો વાંધો હોય ? જો તે જમીનમાં આપણી ભાગીદારી રાખવાને એ ભાઈ સંમત હોય અને વ્યાજ જેટલી ઊપજ તેમાંથી આવી શકવાનું લાગતું હોય તો તો તે ભલે રહ્યું. ત્યાં ભાવના ખાતર કદી પણ કોઈ સાથે બગાડવાનું ન હોય. ધન કરતાં જીવન વિશેષ ઉપયોગી છે. જીવન મળે છે,

સમજાય છે, અનુભવાય છે ભાવનાથી. ભાવના પ્રગટે છે હૃદયમાંથી. માટે, જેમાં તેમાં હૃદયને પ્રાધાન્ય આપવું.

મુક્તની દશા

હરિ:ૐ

તા. ૯-૫-૧૯૫૩

મને વિદ્યાબહેન ઉપર કંઈ જ માહું લાગેલ નથી, પણ અમે તો પરવાવાળા અને પાછા બેપરવાવાળા પણ રહ્યા. તેથી, તેની પ્રકૃતિ અને તેમનાં વચનો અમને જે તે સાંભળાવે તે સાંભળવાની ગરજ અમને હોય ત્યાં સુધી ભાઈ ઠીક, બાકી તો રામ રામ સમજવા. તમારા ઉપર તેથી પ્રેમ નથી એમ નથી, પણ મારે તેમનાં વચનો સાંભળવાનું દિલ નથી. પ્રભુકૃપા થાય અને તેવું સાંભળવાનું દિલ થાય તો તેની પણ ના નથી. તમારી વાત જુદી છે અને મારી વાત જુદી છે. મારે એમનું શા કાજે સાંભળી લેવું પડે ? માટે, હું તો તમારે ઘેર આવવાનો નથી. સિવાય કે તેની સાચી ગરજ બોલાવવાની જાગે. એમાં કશો જ ફેર પડી શકે તેમ નથી, તે જાણશોજી.

મુક્ત સાથેનો વહેવાર

હરિ:ૐ

તા. ૧૫-૫-૧૯૫૩

કૃપા કરીને કોઈ વાતે તમારે ઓછું આશવાની જરૂર ન હોય. જો કોઈ આત્મામાં ચેતનપણું પ્રગટેલું હોય તો તેની સકળ કોઈ ક્રિયા કે વિધિથી તે તે 'જીવ' નું કદી પણ અકલ્યાણ થઈ જ ન શકે. અલબત્ત, તેને-મુક્તાત્માને-પણ વિના કારણે જાણી જોઈને

હેરાન કરવાનું આપણાથી બન્યા કરે અને તેને આપણાથી કદી દુઃખ ઉપજાવ્યા કરાવીએ તો તે તો આપણે ભોગવવું જ પડે. માટે, આપણાં કોઈ કર્મથી તેને તેવું થવા વારો આપણો ન આવે તેટલી સાવચેતી પાકી ધરાવીએ.

સંબંધની રીત

હરિ:ૐ

તા. ૨૦-૫-૧૯૫૩

તમારા ઉપર નારાજ થઈ જ શકાય કેમ ? તમારે ઘેર વિદ્યાબહેનને મળવા કરવા તો જરૂર આવવાનો, પણ રહેવા નહિ આવું. તેમાં તમારે શોક કરવાની જરૂર ન હોય. એમ કરવાથી જ પ્રભુકૃપાથી એમને ગરજ (બોલાવવાની) જાગવાની હોય તો જાગે. મારે કંઈ એમની સાથે દુશ્મનાવટ નથી, પણ અમે તો પરવાવાળા અને બેપરવાવાળા બંને પ્રકારના છીએ. અમારે કોઈની ગરજ નથી. જેને ગરજ હોય તે અમને શોધે, મળે કરે અને અમારો સંબંધ રાખે. અમારો સંબંધ રાખવાને અમે કોઈને કહેતા હોતા નથી. આ તો ઉપલું લખાણ સમજણ પ્રેરાવવાને લખેલું છે. બાકી, આપણાં તો લગ્ન થઈ ચૂકેલાં છે, એ હકીકત શું તમે નથી જાણતા ? તમે તો 'આ' ગરીબને હજી કેટકેટલાં ઉપયોગના નીવડવાના છો એની તમને શી ખબર હોય ? માટે, તમારે સદાય આનંદથી જીવવું. મારે અંગે તમારે મનમાં કશું પણ ન આણવું.

હરિ:ૐ

તા. ૨૦-૫-૧૯૫૩

અમારું આવવું કે ન આવવું તે તો ગૌણ છે. અમે જો પ્રભુકૃપાથી સાચા હોઈશુ તો ભાવ જે હશે તે જ ખરો ખપનો છે. બીજી બાહ્ય વિધિ કશી જ ઉપયોગની નથી. તેથી, અનુભવીઓએ એમ કહેલ છે કે સંતાત્માને આપણે રાજી રાખવા. તમે ભગવાનનું નામસ્મરણ સતત બસ કર્યા જ કરો . અમારું વચન પાળી બતાવો. એટલે અમે તમારી ઉપર રાજી જ રહેવાના તે નક્કી.

ઉત્સાહનું મહત્વ

હરિ:ૐ

તા. ૨૨-૫-૧૯૫૩

ડેરીના હિસાબની વિગત જાણી હશે. જેની જેની જેવી જેવી કરામત તેમ તેમ બધું બન્યા કરે છે. તમને, શ્રી લલ્લુભાઈને બધી હકીકત લખીને આપવાનો દિલનો ઉત્સાહ થતો નથી તો ન જ લખવું. પૈસા કરતાં સંબંધ વધુ છે, ભાવના ટકી રહે તે ઉત્તમ. જે કંઈ કોઈથીયે વસાવાનું બને તેમાં જો મન ટૂંકું પડ્યું કે બેળે બેળે તેમ ઘસાવાનું થયું તો તો તે કઠવાનું જ. માટે જેમાં ને તેમાં મન શાંતિ અને પ્રસન્નતા અનુભવે તો જ મનમાં આમળા ન વળે અને ન પડે.

સેવાની રીત

હરિ:ૐ

તા. ૨૫-૬-૧૯૫૩

જેમણે સો નકલ લેવાનું કહેલું છે, તેને છોડી તો ન જ દેવો. વારંવાર એને પકડવો. એવા લોકને નકામું નકામું ફેંકવાની ટેવ

હોય તો ફરીથી આપણા જેવા સાથે તો (જો એની બરાબર પૂઠ પકડી હોય તો) કદી તેવું બોલશે નહિ અને તે રીતે તેટલા પ્રમાણમાં તેનામાં કાબૂ પ્રગટાવવાનો અને તેટલા પૂરતી તે તેની સેવા થઈ ગણાય. માટે એને પૂછ્યા જ કરવું. મેં તો આવી રીતે કેટલાંયની સાથે એની કૃપાથી વર્તવાનું કરેલ છે.

હિસાબ

હરિ:ૐ

તા. ૭-૭-૧૯૫૩

આ જીવનું તો કશું ઠેકાણું નથી. હિસાબ કે કોઈ બાબતમાં યાદી રાખવાનું જણાવું તો તેથી ખોટું ના લગાડવા વિનંતી છે. મારો સ્વભાવ જરા ઝીણવટપણાનો છે. મારા જેવાનું એવું એવું નજરમાં નહિ જ લો. તે સમજું છું. વળી, જીવનમાં ચોકસાઈ, હિસાબી વ્યવસ્થા વગેરેને સ્થાન છે, પણ તેની હદ હોવી ઘટે.

હરિ:ૐ

તા. ૧૮-૭-૧૯૫૩

'જીવનગીતા'નો તમે હિસાબ રાખવાનું પ્રેમથી સ્વીકાર્યું છે, તે જાણી આનંદ થયો છે. ઘણાં નહિ તો કેટલાંકને તો આવી બાબતનો કંટાળો થતો હોય છે, પરંતુ જીવનમાં દરેકનો ઉપયોગ છે, પણ તે તે કરતી પળે ભાવના જગાડી જગાડીને જે તે બધું કરવાનું હોય છે. ભાવના વિનાનું ઉત્તમ કરેલું હોય તોપણ તે કોરું કોરું હોઈ જીવનના યજ્ઞમાં પરિપૂર્ણતા તો ન પ્રગટાવી શકે.

જીવનનિર્વાહનો વિચાર

હરિ:ૐ

તા. ૨૭-૭-૧૯૫૩

ખેતર રાખીને મહેનત મજૂરી કરી શકો તો તે જમીન લેવી ઉત્તમ છે. નહેરનાં પાણી આવી જતાં તે જમીનની કિંમત વધવાની, તે જમીનનું વળતર સરકાર આપણી કને નહેરનાં પાણીને લીધે માગવાની. એટલે તે કાજે તમારે નક્કી કરેલી રકમમાંથી તેની જોગવાઈ કરવાની રહે ખરી. તમને પહેલાં કહ્યું હતું તેમ તમારી વર્તી શકવાની નેમ હોય તો તે જમીન સારી ગણાય. હજી કદાચ તેમાંથી થોડીક ઓછી માગણીમાં પણ આપે. પ્રયત્ન તો કરવો જ. જમીન રાખવાથી જીવનનિર્વાહનું સાધન ઊભું થઈ જાય છે. ચોવીસ હજારની રકમ બે જણ માટે પૂરતી ન ગણાય. માટે, જમીન રાખી લેશોજી. ગુરુપૂર્ણિમાને દિવસે ભેટ મોકલવી જ જોઈએ તેવું કશું નથી. હૃદયનો ભાવ તે જ ઉત્તમ ભેટ છે.

પરસેવાનું રળેલું

હરિ:ૐ

તા. ૨૪-૯-૧૯૫૩

વળી, કતારગામવાળા પેલા કાકાની સરસ આંબાવાળી જે જમીન છે, તે લઈને તેમાંથી ઉપજાવી શકાય તેવું હોય અને તમે જાતે તેમાં મહેનત કરી શકતા હોવ તો તેમ કરશોજી. બાકી, હવે કોઈ મહેનત કરે અને આપણે રળીએ તે જમાના ગયા. કંઈક કામ કરતાં કરતાં અને તે ખેડૂતની મહેનત કરતાં કરતાં તમે જે ભાવના સેવીને જીવવાનું થશે, તેમાંથી જે ફળ નીપજશે તે તો

અનુભવે જ સમજાય. શરીરના શ્રમથી ભાવનામાં પ્રામાણિકતા, વફાદારી, નેક દાનત, સચ્ચાઈ વધારે પ્રગટતી હોય છે. પરસેવાનું રળેલું જીવનને વિકસાવે છે, વધારે સે પૂરે છે. ખાલી પડી રહીને ખાધા કરવામાં અને આમથી તેમ રખડવામાં કશો સાર ન હોય. નકામા પૈસા ક્યાંય ખર્ચવાનું કરશો નહિ.

આશ્રમવાસ માટે શરત

હરિ:ૐ

તા. ૨૫-૯-૧૯૫૩

તમારો નડિયાદથી લખેલ પત્ર મળ્યો છે. તમને નડિયાદની જગ્યા ગમી ગઈ, તે જાણી આનંદ. તમને ત્યાં જરૂર રહેવાનું કરી શકાય, પણ વિદ્યાબહેનને ત્યાં ફાવી જ ના શકે. એટલે તમારે એકલાને એ જ્યારે આવવા દે ત્યારની વાત ત્યારે. તમે રૂપિયા એક હજાર તે આશ્રમ ખાતે આપવાની વાત કરી છે, પણ તે હાલમાં બની ના શકે. એક તો તમારાં માતાપિતા તથા શ્રીભાઈના તેમાં આશીર્વાદ મળવા ઘટે અને તેનાથી વિશેષ સંમતિ તો વિદ્યાબહેનની મળવી ઘટે. આ બધું થયું હોય તે પછીથી જ તે અંગે વિચારી શકાય. તે મકાન કરાવવાનું કરીશું ત્યારે મારે તમારી મદદની જરૂર પડવાની. માટે, તે વેળા રજા મળી શકે તેવી પેરવીમાં રહેશોજી. ત્યાં આગળ વીજળી પણ લાવી શકાય એવી છે. ત્યાં મૌનમંદિર બંધાવવું છે, પણ તે અહીંના કરતાં વધારે વૈજ્ઞાનિક ઢબે. આના કરતાં મોટું અને શબ્દ ન સંભળાય એવું તે બંધાવવાનું. આ તો પ્રભુકૃપા થાય ત્યારની વાત છે. તમારા સાથની મને ઘણી જરૂર પડવાની. પ્રભુકૃપા કરે અને વિદ્યાબહેનનો

સાથ મળે તો કેટલું અને કેવું ઉત્તમ, પણ એ બધો આધાર તમારા વર્તન ઉપર રહેવાનો છે. તમે રકમ આપવા તૈયાર થયા છો, પણ ખૂબી તો એ છે કે તે મહંતને પૈસા આપવાનું કરવા છતાં, તે જગા આપવાની ઈચ્છા નહિ બતાવેલી, તે આજે મફત દાન કરી દે છે. તેની પાછળ સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ બંને પ્રકારના હેતુ હોઈ શકે છે.

પ્રકાશનની તૈયારી

હરિ:ૐ

તા. ૨૬-૯-૧૯૫૩

આજે તમારો લાલ સહીથી લખેલ કાગળ મળ્યો છે. તમારી ભાવના આ જીવ વિશે છે તે જાણ્યું છે, જ્યારે તેવી ભાવના જો જીવનનો વિકાસ ન કરાવી શકે તો તેવી ભાવનાનો શો અર્થ ? આ જીવ વિશે જો ભાવના હોય તો તેવી ભાવના પ્રગટાવી પ્રગટાવીને કર્મમાં તેવી ભાવના જીવતી કરી કરીને કર્મમાં સ્મરણભાવના રહ્યા કરે તો આ જીવ વિશેની જે ભાવના હોય તે સાર્થક ગણાય.

ચોપડીઓના હિસાબ અહીં મોકલાવવાની જરૂર નથી. અમે સાબરમતી આશ્રમે જઈએ, તે પછી એકાદ માસ થાય તે પછી જરા ઠરીઠામ થઈએ તે વેળા બધો હિસાબ તમે લખી મોકલશોજી. અહીં મોકલવાનો કશો અર્થ ન હોય. તમારી સાથે રહેવાનું તો દિલ થાય જને ? પણ આપણે ધીરજ સેવવી. દિવાળી તો રાજકોટમાં-વજુભાઈને ત્યાં જવાનું, પણ રહેવાનું નહિ, પણ ત્યાં કોઈ એકાંત સ્થળે હેમંતભાઈ અને હું બંને જણા નવી ચોપડી છપાવવા માટે જવાના. બધા કાગળો તેમની કને ઊતરાવી લેવાના છે. ત્યાં શ્રી પૂજ્ય નાનચંદ્રજી મહારાજ છે.

પરિસ્થિતિનો સહજ સ્વીકાર

હરિ:ૐ

તા. ૨૮-૯-૧૯૫૩

હું તો કોઈનું કશું માથે લેતો નથી. જેના જેના જેમ જેમ પ્રસંગો ઊપજે તેમ તેમ તેવું બન્યા કરે છે. એટલે નીરા કેંદ્રમાં તમારી કામ કરવાની મરજી હોય તો મારી ના નથી. એ ભાઈને આ પત્ર વંચાવશો. હું તો કોઈને પણ કશામાંથી ભાગી છૂટવાનું જણાવતો નથી. જે જે એની મેળે માથે આવી પડે તેનો તો સહજ સ્વીકાર કરવાનો હોય, પરંતુ તેમાં આપણી દૃષ્ટિ આપણા પોતાના વિકાસની હોવી જોઈએ, નહિ કે બીજાઓની સેવાથી મળેલાં કામથી. આપણાં રાગદ્વેષ, મોહમમતા, આસક્તિ કેમ કરીને ઓછાં થાય અને સર્વ પરત્વેનો સદ્ભાવ જીવતો થાય તેવો ખ્યાલ આપણે તો આપણા સકળ વહેવારવર્તનમાં રાખવાનો છે. બીજાની સેવા કરવાની વાત એ મને ભ્રમણાત્મક લાગે છે. જ્યાં સુધી આપણામાં દ્વંદ્વ છે ત્યાં સુધી આપણે દ્વંદ્વ વધારવાના, ઘટાડવાના નહિ. આપણે પોતે જાતે પૂરા સુધરેલા નથી, તે બીજાને આપણે શું સુધારી શકવાનાં ? એટલે પહેલાં તો આપણે પોતે રાગદ્વેષાદિથી વિમુક્ત થવાનો ભગીરથ પ્રયત્ન આદરીએ અને તે સેવા કંઈ નાનીસૂની નથી. એ ભાઈને ‘જીવન પગલે’માંથી ‘એ શક્તિનાં સહુ રમકડાં આપણે તો બિચારાં’ એ કાવ્ય વાંચી જવાનું કહેશો. એ કાવ્ય ૧૯૪૨માં મુંબઈમાં એક આગેવાન મોટા કાર્યકર્તાને તેમના એકાંગી વલણ અને વિચારોના જવાબરૂપે લખી મોકલેલ. જો તમને બધું છોડવાનું આ જીવ કહેતો હોય તો તમને જમીન ખરીદવાની સંમતિ શા માટે આપે ? હું કોઈનું કશું

છોડાવતો નથી. સૌ કોઈ જીવ પોત પોતાનું કલ્યાણ શેમાં અને શાથી છે તેનો વિચાર કરીને વર્તે એ જ યોગ્ય ગણાય. આપણી બુદ્ધિનો આપણે પૂરેપૂરો સદુપયોગ કરવાનો છે. સેવાનાં બણગાં ફૂંક્યે કંઈ કશું વળી જતું હોય તેવું પણ લાગતું નથી. સને ૧૯૨૦થી ૧૯૫૩ સુધી સેવાનાં ક્ષેત્રમાં આપણે છીએ. તેમાંથી માત્ર થોડીક ગણીગાંઠી વ્યક્તિઓ જ જીવનવિકાસનાં ખરાં કાર્યમાં પડેલી છે. બાકી તો બધાં ગતાનુગતિક છે.

હરિનો પાસ

હરિ:ૐ

તા. ૩૦-૯-૧૯૫૩

કોઈ પણ મનુષ્ય દેહધારી જીવાત્માને ભગવાન માનવો નહિ. મારું એ બાબતમાં સોએ સો ટકાનું વલણ નિશ્ચયાત્મક છે. ચેતનને પામેલા આત્માઓ એના અંશરૂપ છે. અને પ્રત્યેક જીવમાં તેવા થવાની શક્યતાઓ રહેલી જ છે. જ્યારે જ્યારે સંકટ આવે છે અને અગ્નિથી ચારેબાજુએ ઘેરાઈ જવાય છે ત્યારે ત્યારે જીવમાં જે સાહસ, હિંમત, બળ અને કંઈક અપાર શક્તિ પ્રગટે છે અને તે ત્રીજે કે ચોથે માળથી પણ પડતું નાખવાનું કરે છે. એવી રીતે જ્યારે જીવને આ માર્ગ પ્રતિ વળવાની ધગધગતા જ્વાળામુખી જેવી તમન્ના પ્રગટે ત્યારે જ આ માર્ગ પરત્વેનું સાચું કામ શરૂ થઈ શકવાનું છે.

હું કોઈની કશી જવાબદારી લેતો નથી. મારા કહ્યાથી જ કંઈ કશું થાય છે, એવું પણ હોતું નથી. જેમ જેમ સંજોગો ઊપજતા જાય છે તેમ તેમ તેવું બન્યા કરે છે. હું મારી જ જવાબદારી માથે લઈ શકતો નથી ત્યાં બીજાની જવાબદારી શી રીતે ઉપાડી શકું ?

માટે, તમારી મરજી હોય તેમ તમારે કરવાનું. નીરાનું કામ તમને અગવડકર્તા ન લાગતું હોય અને તમારી ઈચ્છા હોય તો જરૂર તમો કરી શકો છો. મારી કોઈ કશી બાબતમાં ના નથી. હા હોય તો હા છે અને ના હોય તો ના છે.

પ્રાપ્ત ધર્મકાર્ય

હરિ:ૐ તા. ૩૦-૧૨-૧૯૫૩

જીવનમાં મળેલો ધર્મ કોઈ પણ રીતે મૂકી દેવાનો ન હોય. એ કરતાં કરતાં જ જે તે કંઈ કર્યા કરવાનું હોય છે. જીવનનો ધર્મ જો નિષ્કામભાવથી શ્રીપ્રભુપ્રીત્યર્થે આચરાયા કરાતો હોય તો તો તેવા સ્વધર્મના જ્ઞાનપૂર્વકના આચરણમાંથી અંતરમાં પ્રાણચેતના પ્રગટી જતી હોય છે. મારું તો એ કહેવું છે કે કોઈ જીવ જ્ઞાનભક્તિ-પૂર્વક જીવનમાં મળેલા ધર્મનું પૂરેપૂરી રીતે યથાર્થતાથી આચરણ કરતો હોતો નથી.

પહેલાં તો જે જીવને જાગવું છે, તેણે પોતે તેવા જાગવાપણાની અદમ્ય અને ધગધગતી તમન્ના પ્રગટાવવી જોઈએ. એ પ્રગટ્યા વિના કશું કંઈ થઈ શકવાનું નથી.

ઉપયોગકલા

હરિ:ૐ તા. ૨૮-૧-૧૯૫૪

તા. ૨૬મીના સ્વાતંત્ર્યદિનના સમારંભમાં હાજરી આપતાં તમને ગભરામણ થતી હતી, તે મને બરાબર સમજાયું નહિ.

કદાચ સંકોચ થતો હોય તો તે સમજી શકાય તેવી હકીકત હોય, પણ ગભરામણ શાને લાગવી જોઈએ ? કેટલાક 'જીવ'ને ઘણી પ્રવૃત્તિવાળી ધાંધલમાં ગમતું હોતું નથી અને ગોઠતું પણ હોતું નથી. અભિરુચિ ન હોય અને તેને ઠેકાણે જો દિલમાં તેવી પ્રવૃત્તિ પરત્વે અનુત્સાહ હોય, કંઈક નાપસંદગી પણ હોય તો તેવું થવાનો સંભવ છે ખરો. એક વખતે આપણે કર્તાહર્તા હોઈએ અને બીજા સમયે એવા જ સમારંભમાં એક સાધારણ વ્યક્તિ તરીકે હોઈએ તો એ બે પરિસ્થિતિમાં અહમ્ના આકારપ્રકાર જુદા જુદા હોય. દિલને ન રુચતું હોય તેવી પરિસ્થિતિમાં મનને અડવું અડવું પણ લાગતું હોય છે અને એવું અડવાપણું લાગવાની સ્થિતિમાંથી પણ તેવી દશા પ્રગટતી કેટલાકે અનુભવેલી છે. એટલે આ સમારંભમાં હાજરી આપવાનું બને તો તેમાં આપણે તો વિચાર કરીને એવા પ્રકારની ગભરામણને ટાળવાનો જીવતોજાગતો પ્રયત્ન કરવો રહ્યો. તેવા સમારંભોમાં હાજરી આપવાનો આપણો નાગરિક ધર્મ પણ હોય. આપણે તેવી વેળાએ મનમાં અને દિલમાં જીવતોજાગતો પ્રાર્થનાનો ભાવ જગવવો જ રહ્યો.

અસંખ્ય માણસોનો જ્યાં મેળો જામેલો હોય છે અને તેમાં જે સામુદાયિક એક ભાવના પ્રગટેલી હોય છે, તે સામુદાયિક ભાવનાને અને ભાવનામાં આપણે જો જ્ઞાનપૂર્વક વર્તવાનું કરી શકીએ તો એવી માનવ મેદનીનો અફાટ ઉત્સાહ આપણને પણ સ્પર્શી જતો આપણે અનુભવી શકીએ ખરા. જ્યાં એક ભાવનાથી રંગાયેલી લાખોની માનવમેદની એકઠી થયેલી હોય તે પણ ભગવાનના ચેતનાત્મક સ્વરૂપનું એક અંગ છે અને લક્ષણ છે.

તેનો આપણે તો સદુપયોગ કરવાનો હોય. પ્રત્યેક પળ જીવનનો વિચાર કરતા રહેવાની ઘણી ઘણી જરૂર. ભાવનાને જે જ્ઞાનભક્તિપૂર્વક ઉપયોગમાં લીધા કરે છે, તેના જીવનમાં તે ભાવના શક્તિસ્વરૂપે પ્રગટે છે. ઉપયોગમાં લીધા વિનાની ભાવના લૂલી રહ્યા કરે છે. ભાવના પ્રમાણેના જીવનમાં યોગ્ય જ્ઞાનપૂર્વકનું વર્તનવહેવાર બન્યા કરે, અને તેમાં પ્રભુપ્રીત્યર્થની ભાવનાનું જ પ્રાગટ્ય ઝળહળતું પ્રકાશતું રહ્યા કરે તો જીવનને કેળવાઈ જતાં વાર જ ન લાગે. માટે, અભ્યાસમાં મથ્યા રહેજો.

અમારું કામ કરતાં રહેજો. કોઈનુંયે કામ કરવાથી તેનું દિલ આપણામાં રહે છે અને તેનો હેતુ આપણે સમજવો ઘટે. પ્રભુકૃપાથી અમે તો જેનો તેનો ઉપયોગ કરવાનું સમજીએ છીએ. મફતમાં મેળવેલું જ્ઞાન પણ ટકતું નથી. જેની કનેથી મેળવવું હોય તેનું જ્ઞાનભક્તિપૂર્વકનું કામ કરીશું તો તે ઉત્તમ છે. મફતનું મળેલું કશું ટકતું નથી. માટે, અમારી કનેથી કંઈ કશું મેળવવું હોય તો અમારું કામ કરવાની દાનત પ્રગટાવજો. મફતમાં આ જીવ માનતો નથી. દિલની દાનત અનુભવવાને કાજે બતાવેલું કામ એ એક ગુરુચાવી જેવું છે. બતાવેલાં કામમાં અને એને પૂરું પાર ઉતારવામાં મનમાં કેવી વૃત્તિઓ ઊઠે છે, તે સમજવાથી દરેકને પોત પોતાનું સમજાઈ જતું હોય છે. પ્રાર્થનામંદિરનો ઉપયોગ કરતા રહેજો.

દ્યેય મુજબ વર્તન

હરિ:ૐ

તા. ૭-૨-૧૯૫૪

મહાસભાની પ્રવૃત્તિમાં જે તે બધું પૂજ્યશ્રી ગાંધીજીની વિચારસરણી અનુસાર બન્યા કરે એવું બની શકવાનું નથી. એમાં હવે અનેક પ્રકારનું ભેળસેળ ચાલ્યા જ કરવાનું. જો હિંમત અને સાહસ તેવા પ્રકારના હોય તો આપણે તેનો વિરોધ કરવો. જોકે તેવા વિરોધથી પણ કશું વળવાનું નથી. કાંકરાની જેમ વિરોધ કરનારને ખસેડી નંખાશે યા તો ખસી જવું પડશે. માટે, જીવનનું ધ્યેય નક્કી કરીને શાંતિ, સમતા, પ્રસન્નતા કેમ કરીને જળવાયેલી રહે તેનો ખાસ કરીને જીવતો ખ્યાલ રાખી તેમ વર્તવાનું અને તેમ વર્તવું. હૈયાની આપઊકલત કળા દરેક ક્ષેત્રમાં જરૂરી છે. માટે, એ કળા શાંતિ, સમતા, પ્રસન્નતા આદિ આપણામાં જળવાઈ રહે એમાં તે વાપર્યા કરવાની છે. આપણે સર્વ પરત્વે સદ્ભાવ અને સમતા રાખીને વર્તવાનું છે. કોઈનેય અવગણવાના નથી કે તુચ્છકારવાના નથી. જગતમાં એ તો અનેક પ્રકારનું ચાલ્યા જ કરવાનું અને તેથી કરીને આપણને ગભરામણ રાખ્યે પાલવવાનું નથી. જે આપણને ન ગમતું હોય એમાં કાં તો ભાગ ન લેવો અને ભાગ લઈએ તો મનની શાંતિ આદિ મોખરે રાખીને વર્તીએ. તમે જિજ્ઞાસુ ભાવના વધારે ને વધારે ઉત્કટતામાં પ્રગટાવતા રહેશો. અમારાં બધાં પુસ્તકોનું લખાણ એકવાર પૂરું વાંચી લેવા વિનંતી છે. એટલે ઘણી બાબતોનો ઉકેલ થઈ જવાનો. નામસ્મરણ અને જપાદિ સાધન ઉપર વિશેષ મહત્ત્વ આપ્યા કરવું.

ભૂલેચૂકે પણ ચર્ચામાં પડી જવું નહિ. એમાંથી કશું મળતું નથી. વિતંડા (વાદવિવાદ) વધે છે. બીજાની વિચારસરણીને

એની જ દૃષ્ટિએ સમજવાનું આપણે કરવું. કોઈનોયે અનાદર આપણાથી ન થઈ જાય તેની તો સંપૂર્ણ કાળજી રાખવી. સૌ કોઈ તેને સ્થાને યથાયોગ્યપણે છે અને તે તેની રીતે તેવી રીતે વર્તવાનું. એમ સમજીને આપણે અકળામણના ભોગ ન બની જઈએ એટલી સાવચેતી રાખવાની છે. જગત આપણે ઈચ્છીએ અને ધારતા હોઈએ તેમ જ ચાલે અને વર્તે એમ કદી પણ બની શકવાનું નથી. એમાં અનેક પ્રકારની વિવિધતા અને વિસ્તાર રહ્યા જ કરવાનો. માટે, આપણે જે જીવનનું ધ્યેય વિચાર્યું અને માન્યું હોય તે પ્રમાણે વર્તવાને જ્ઞાનનિષ્ઠાપૂર્વક મંડ્યા રહીએ તેમાં શોભા છે. આમથી તેમ અફળાયા કરવામાં તો જીવનનો હ્રાસ થવાનો છે, તે નક્કી જાણશોજી.

મુશ્કેલીમાં માર્ગ

હરિ: ૐ

તા. ૧૭-૨-૧૯૫૪

સંસારમાં કેવળ સંસારી રીતે જીવતા અને જીવવા ઈચ્છનારને પણ જીવનમાં મુશ્કેલી, ગૂંચ, ઉપાધિ, અકળામણ વગેરે તો આવવાની જ. જ્યારે એમાંના જે જીવો સાધનાપંથે વળે છે અથવા વળવાનું દિલ કરે છે કે તેમને દિલ થાય છે ત્યારે એ બધાં કંઈ અદૃશ્ય થતાં નથી, પણ જે એક જ ધ્યેય પાછળ એકાગ્ર થાય છે, તેવાને શ્રીપ્રભુકૃપાથી કોઈ ને કોઈ રીતે એવી બધી ગૂંચોમાંથી માર્ગ નીકળે જ છે. દા.ત., પૂજ્ય મહાત્મા ગાંધીજીએ હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ્ય અપાવવાનું ધ્યેય સ્વીકાર્યું હતું તો તેમાં એમને પારાવાર મુશ્કેલીઓ અને ગૂંચો વગેરે નડેલી, અનેક અટપટા પ્રશ્નો પણ એમની સમક્ષ આવી ઊભેલા, પણ એકનિષ્ઠાપૂર્વક સંપૂર્ણ ભાવથી

તેઓ પોતાના ધ્યેયને માર્ગે ચાલ્યા ગયા તો જેનો ઉકેલ અશક્ય જ લાગે તેવી ગૂંચોનો ઉકેલ પણ એમને મળી જતો. તેવી જ રીતે આપણે પ્રભુચિંતવન સિવાયના સર્વ આગ્રહો છોડવાનો નિશ્ચય કરીશું અને તે પંથે આગળ જવા માંડીશું તો તેમાં પણ અનેક પ્રશ્નો અને ગૂંચો આવે તો ખરી, પણ આપણને પણ તેમાંથી શ્રીપ્રભુકૃપાથી ઉકેલ મળી જ રહેવાનો છે.

કર્મ શું અને અકર્મ શું-એમાં તો ભલભલાઓ ગોથાં ખાય છે એમ ગીતાજીમાં જ લખ્યું છે. આપણે પણ ભૂલો કરી બેસીશું, પણ આપણી દાનત સાચી હશે અને તે માટેની ધગશ આપણામાં હશે તો સચરાચર પ્રભુ આપણને એ ભૂલોમાંથી કંઈક ને કંઈક શીખવશે અને આપણને ઉત્તરોત્તર આપણી ગૂંચોનો વધારે કુશળ ઉકેલ કરતાં જરૂર શીખવશે. આપણને વધારે સ્પષ્ટ સમજાતું જશે કે ઘણીખરી આપણી પ્રવૃત્તિઓ તો આપણા અહમ્ની તથા પ્રાણની માગણીઓને સંતોષવાને ખાતર જ કરાતી હોય છે પણ એ સમજાતું અને દેખાતું જોવા માટે આપણે વધારે ને વધારે અંતર્મુખ થવાનું રહે છે, અને એવા અંતર્મુખ થવા માટે આપણે પણ જેમ કોઈ વૈજ્ઞાનિક પોતાની શોધ પાછળ કે પોતાનાં કાર્ય પાછળ જ મશગૂલ રહે છે, તેમ આપણે આપણી અંતરની ખોજ પાછળ લગાતાર ને લગાતાર મશગૂલ રહ્યા કરવું પડશે અને ત્યારે એકલા ‘પ્રભુચિંતવનનો આગ્રહ’ એટલે શું તે સમજાતું જશે.

તમે લખો છો કે આવી રીતે પ્રવૃત્તિ છોડતાં છોડતાં તો નિષ્ક્રિયતા આવી જાય અને કર્મ કૌશલને બદલે કર્મ શૂન્યતા કે કર્મ જડતા થઈ જાય, પણ જ્યાં સુધી પ્રકૃતિ છે ત્યાં સુધી માનવીને દેહ છે, અને જ્યાં સુધી પ્રકૃતિ છે ત્યાં એ કર્મ તો કર્યે જ જાય છે. માત્ર સાધનામાર્ગે આગળ જવાનાં એનાં કર્મનો પ્રકાર બદલાય

છે. તેમ છતાં પાછો એ સ્થૂળ કર્મો પણ જ્યાં સુધી દેહ છે ત્યાં સુધી કર્યા જ કરે છે. અલબત્ત, સંભવ છે કે દુનિયાનાં એનાં એવાં કર્મો નજીવાં લાગે. પૂજ્ય ગાંધીજી જેવા મહાન કર્મચારી પણ શા માટે કહે કે એક ભંગીનું કામ અને એક વડા પ્રધાનનું કામ, જો તે તે કર્મો બરાબર યોગ્ય રીતે થતાં હોય તો તેની કિંમત તેમની નજરે સરખી છે ? એટલે એવો સાધક ભલેને એક વખત પહેલાંના પ્રમાણમાં બહુ નાના ક્ષેત્રની અંદર પોતાની સમગ્ર કાર્યશક્તિ વાપરતો હોય તોપણ એ પોતાની એકાગ્રતાને લીધે વેધક થયેલી કાર્યશક્તિ તેમાં વાપરતો હોવાથી એનાં પરિણામ દુનિયાને ન દેખાય તોપણ તે ભારે અસરકારક અને સમગ્રતાને પહોંચતા અને અસર કરતા હોય છે. સેનાપતિનું કામ નજરે ખાસ પડતું ન હોવા છતાં આખા લશ્કરને અસર કરે છે અને સૈનિકનું નજરે ચડી આવતું હોવા છતાં બહુ નાના કૂંડાળાંમાં અસર કરે છે. તેમ આપણી કર્મ કૌશલની વ્યાખ્યા અને કર્મની કિંમત આંકવાની વ્યાખ્યા અને નિષ્ક્રિયતા વિશેના આપણા ખ્યાલો બદલાઈ જતા રહેશે, તે વાત પણ નક્કી જાણશોજી.

પોતાના જીવનના અંતભાગમાં પૂજ્ય ગાંધીજી કહેતા હતા કે મારામાં એવું આત્મબળ આવે કે હું ઘરને ખૂણે બેસીને રૅંટિયો કાંતુ અને તેને પરિણામે આખું હિંદ રૅંટિયો કાંતતું થાય. પૂજ્ય ગાંધીજી તો કદી નિષ્ક્રિયતામાં તો માનતા જ ન હતા. એમણે એમ પણ કહ્યું છે કે એક પૂરેપૂરા શુદ્ધમાં શુદ્ધ થયેલા અહિંસકના દિલમાં ઊઠે છે તે ભાવના સાકાર પામે છે. એવા પ્રકારનું તેમણે જરૂર કહેલું છે અને તમને શ્રદ્ધા ન પડતી હોય તો ખોળી કાઢીને તે વાંચજો. શું તે દશાને કોઈ નિષ્ક્રિય કહેશે કે ? આ તો તમને

હજી ખરી વાત ગળે ઊતરી નથી, તેનાં બધાં મિથ્યા ફાંફાં છે. અને નકામી નકામી આળપંપાળ કરી રહેલા છો. માટે, જે કરવું હોય તે કરવા માંડો અને કરતાં કરતાં બધું સમજાતું જવાનું છે.

પણ ખરી હકીકત તો એ છે કે આપણું મન કાંઈ નવું અને અપરિચિત હોય, પછી તે ભલેને ચીલો જ હોય તોપણ, એવા ચીલામાં જવાને તૈયાર નથી હોતું અને કાંઈ કેટલાંય વાંધાવચકા કાઢે છે. એ તો જેમ સ્વરાજ-સેવાના પંથે ચાલતાં ચાલતાં આગળનું પગલું સૂઝતું ગયેલું અને મુશ્કેલીમાંથી નિકાલ થતો ગયો. તેમ આ પંથે પણ ચાલતાં ચાલતાં આગળ પગલું સૂઝતું જ જશે. બાકી તો તે બાબતમાં પણ દેશની પરિસ્થિતિ એવી હતી કે બુદ્ધિને તો મશ્કરી કરવાનું મન થાય એવા ‘ગાંડા’ ગણાતાં પગલાં શ્રદ્ધાયુક્ત પૂજ્ય ગાંધીજીએ લીધેલાં અને લેવરાવેલાં. એટલે નિષ્ક્રિયતા આપણામાં આવી જશે એવો ભય રાખવાની જરૂર નથી. ઊલટી એવી પ્રચંડ સક્રિયતા આવશે કે અત્યંત વેગથી ચક્કર ચક્કર ફરતો ભમરડો કે બીજી કોઈ વસ્તુ સ્થિર દેખાય છે, તે આપણી પ્રચંડ સક્રિયતા નિષ્ક્રિયતાનો આભાસ આપે તો આપે, પણ એય ઘણી દૂરની વાત છે.

હાલમાં તો જો આપણે આપણું ‘સર્ચલાઈટ’ બહારની દુનિયા તરફ ફેંક્યા કરીએ છીએ તે અંદર પણ કંઈ નહિ તો એટલી જ વિશાળ દુનિયા તરફ ફેંકતા રહીશું તો અકલ્પેલું દશ્ય દેખાશે, અને જેને અંગ્રેજીમાં Intuition કહે છે- એવી હૈયાસૂઝ કે હૈયા ઊકલતથી આપણાં કામ થયાં જશે.

તમે જે માસ્તરનો દાખલો ટાંક્યો છે, તેમાં જો તમને એમ લાગતું હોય કે એ તમારા ભાડૂત હોવાથી જાણે તમારી એક જાતની નૈતિક જવાબદારી રહે છે તો એને બોલાવીને સમજાવી

જુઓ અને વધારે સારું તો એ છોકરીનાં માબાપને અને છોકરીને સમજાવી જુઓ, પણ એ બધી ચિંતા કરવા કરતાં આપણે આપણામાં કેમ વધારે એકરત રહેવાય એની ચિંતા રાખીશું અને તે પ્રમાણે વર્તવા માંડીશું તો આપણને અનુભવે સમજાશે કે આપણાં કામ તો આપણી પોતાની જ પ્રાણની વાસના અને આપણાં પોતાનાં જ મંતવ્યો એટલે કે ભેળસેળવાળી બુદ્ધિની પકડ કે અહમ્ને પરિણામે થતાં હોય છે.

એક ખાસ મિત્ર નહિ પણ પરિચિતને સાંત્વન આપવા ન ગયા તેમાં જો આપણે માત્ર કર્મેન્દ્રિયોને સંયમમાં રાખીને મનથી, હૃદયથી પ્રાર્થનાપૂર્વક એનું જ ચિંતન કરતા હોઈએ તો એમાં કશું ખોટું થયું નથી. આપણે વધારે આંતરકેન્દ્રિત અને એકાગ્ર થવા માટે એવા બહારના સંપર્કોને પહેલાં કરતાં ઓછું મહત્વ આપીએ તેમાં કશું અયોગ્ય નથી. પૂજ્યશ્રી સાંઈબાબાના પેલા શિષ્ય ધીમે ધીમે લપસતા જાય છે. એમ તમને દેખાય છે અને તમે પણ જો સદ્આગ્રહો ન રાખો તો લપસી પડો એવો ભય તમને લાગે છે, પણ એમ તો દરેક આદર્શ અનુસાર વર્તવાનું છોડી દેતા નથી. દા.ત., અહિંસાનું પાલન કરવા જતાં બાયલાપણું પણ આવી જાય અથવા જેઓ હિંસા કરતા હોય તેઓ તરફ એક પ્રકારની ઘૃણા કે આપણે એનાથી ચડિયાતા છીએ એવી જાતનું અહમ્ અથવા સ્થૂળ અહિંસા જાળવવાના જ આગ્રહમાં પડી જાય. ખરી રીતે એવો અહમ્ વધારે સૂક્ષ્મ હોવાથી એને ઝટ ન દેખાય એવી હિંસામાં પડી જવાનો ભય રહે છે જ. જેમ કે કોઠાદિ વૃત્તિઓ ઊલટી વધે એવું પણ બને-એવું પણ બનવાનો સંભવ રહે છે. સદ્આગ્રહ રાખવા કે નહિ, તે બધું જો આપણામાં આત્મશુદ્ધિની

કે આંતરશોધની ભાવના જીવનમાં ઉતારવા કાજેની તમન્ના હશે તો તે કોયડો અથવા ગૂંચ પણ ઊકલી જશે. જો આપણામાં અંતરથી અંતરમાં જાગૃતિ રહેતી હશે તો એવો કોઈ ભય સેવવાનું કારણ નથી. શ્રીભગવાન કૃપા કરીને આપણે એવા કશામાં પડી ગયા હોઈશું તો તેમાંથી પણ હાથ પકડીને કે હાથ આપીને ઉઠાડશે. માટે, મુખ્ય કે જેને આપણે લક્ષમાં રાખવાની છે તે જાગૃતિ અથવા internal awareness છે, તે જાણશો.

સહકાર અનિવાર્ય

હરિ:ૐ

તા. ૧૯-૨-૧૯૫૪

‘જીવન પ્રવેશ’ પુસ્તકનું લખાણ તમને ઘણું ગમે છે, એ જાણી આનંદ થયો છે. તમારા લાંબા કાગળનો જવાબ લાંબા કાગળથી આપ્યો છે, તે જાણશો. જ્ઞાન પણ મફત મેળવેલું ટકતું નથી. મારા ગુરુએ મને શિખવાડેલું તે એમ ને એમ શિખવાડેલું નથી. તેમનું કામ તેમણે મારી કને કરાવેલું. તમે મને પત્ર લખો અને તેના હું જવાબો તમને જરૂર વાળું, પરંતુ તે સાથે સાથે તમારે કામ કરવાની તત્પરતા દાખવવી જોઈએ. અહીં તો પૂરેપૂરા સ્વાર્થી ‘જીવ’ છીએ, અને તેવા સાથે તમારે કામ છે એમ સમજીને પત્રવહેવાર કરવો હોય તો કરવો, અને તેની ગરજ જાગી હોય તો કરવો. જેને સાચી ગરજ જાગી હશે તે ટકશે અને અમારી કને જો કંઈ લેવા જેવું હશે અને લઈ શકવાનું હશે તો તે લઈ શકશે. અમારે રોટલા ખાતર કશું કરવાનું નથી અને અમે બધી રીતના સંપૂર્ણપણે નિષ્કામ છીએ એવું દાંડી પિટાવીને કહ્યા કરવાનું

પણ નથી. અમારી જે પ્રવૃત્તિ છે, એ પ્રવૃત્તિને મદદગાર બની શકે તેવા આત્માઓનો પ્રેમભાવ, સહાનુભૂતિ વગેરે મળે તો તેવા સથવારાની અમને જરૂર છે. એનાથી વિશેષ સ્પષ્ટ તો શું લખીએ ?

તમે રાંદેરની સુધરાઈના સ્ટેડિંગ કમિટીના ચેરમેન તરીકેનું પદ સ્વીકાર્યું છે તો હવે નિર્ણયાત્મકપણે, નિશ્ચિંતતાથી, સગડગ વિના તે કામને દીપાવજો. એમાં આપણી શોભા છે. આપણી સંસ્કૃતિમાં જ્ઞાન મેળવવાની ત્રણ શરતો કહેલી છે. તદ્વિદ્ધિ પ્રણિપાતેન પરિપ્રશ્નેન, સેવયા-તે તું પ્રણિપાતથી એટલે શરણભાવથી, પરિપ્રશ્નથી એટલે મુશ્કેલીઓમાથી ઉકેલ મેળવીને અને પ્રશ્નનું વારંવાર ચિંતન કરીને અને સેવયા સદ્ગુરુનાં કામ કરીને, સેવા કરીને, તું જ્ઞાન મેળવ. અમારા ગુરુનો અમને હુકમ છે કે કોઈનેય મફત આપેલું પચતું નથી. માટે જેને તું આપે તેને ઘણી મહેનત કરાવ. માટે કૃપા કરીને વિચાર કરીને અમારી સાથે પાનાં પાડજો કે ફરીથી તમારે વિમાસણમાં ન પડવું પડે. અમારી પાકી તૈયારી છે, તમારી પાકી તૈયારી જોઈએ.

કર્મ પાછળની ભાવના

હરિ:ૐ

તા. ૨૯-૩-૧૯૫૪

તમારું તા. ૨૬-૩ નું પાકીટ મળ્યું છે. સદ્ગુરુની ચેતનાની ભાવના-તેનું સ્થૂળપણું ગમે ત્યાં હોય છતાં તે ગમે તેટલે દૂર પણ કામ કરી શકતી હોય છે. એવો જ્ઞાનાત્મક અનુભવ આ જીવને પ્રભુકૃપાથી થયો છે, અને તેમ ત્યાં થયું હોય તો તે યથાર્થ છે.

કોઈને પોત પોતાનું મળેલું કર્મ અને મળેલો ધર્મ છોડીને કંઈ કશું કરવાનું કહેલું નથી. નવો મુંડાયેલો મુસલમાન જેમ

અતિ ઉત્સુકતાથી પોતાના ધર્મનો પ્રચાર કરવા મંડી જતો હોય છે, તેમ ત્યાં પણ થવા સંભવ હોય, પણ જીવનવિકાસનો માર્ગ જેમ સાહસ-હિંમત કરી-યાહોમ કરીને જ્ઞાનભક્તિપૂર્વક ઝંપલાવવાપણાનો અને ફનાગીરીનો છે, તે તો નિશ્ચયપૂર્વકની હકીકત છે. જેને પૂરું જાણવું છે, તેમાં યથાર્થપણે પ્રવેશ પામ્યા વિના તેને કેમ કરીને સમજી શકવાના ? માટે, એ તો કળે કળે કરીને એમાં યાહોમ કરીને ઝંપલાવવાનો જેમ જેમ મોકો મળે તેને તે ભાવે સ્વીકારીને વધાવી લેવાનો હોય છે. કર્મનો બદલો કર્મની રીતે નહિ પણ જીવનવિકાસ કરવાની તક તરીકે આપણે કર્મને સ્વીકારવાનું છે. કર્મને કર્મની જડસુ રીતે કરવાથી કશો લાભ નથી. માટે, એની ભાવના જ્ઞાનાત્મકપણે જેટલી આપણા રોજિંદા વહેવારમાં જીવતી રહ્યા કરે તેટલી ઉત્તમ.

મૂલ્યાંકન

હરિ:ૐ

તા. ૨-૪-૧૯૫૪

ભાઈ ભીખુભાઈની સ્થિતિ જોઈને તમને એમને સલાહ દેવાનું દિલ થઈ જાય છે અને તેમ થઈ પણ જાય, પણ આપણે જ્ઞાનપૂર્વક સંયમ કેળવવાનો છે. સાધકની દશામાં મક્કમતા, અડગ નિશ્ચય વગેરે તો ઘણા પ્રમાણમાં જીવતાં થતાં અનુભવાય ત્યારે જ સાધક કહી શકાય. ભાઈ...નાં તેવાં લક્ષણથી તમને તેમ થાય પણ આપણે મનમાં કશું ધારવું નહિ. કોઈનુંયે મૂલ્યાંકન આપણે કરવામાં સાર નથી. અથવા એમના તેવા વર્તનથી મારા વિશે કંઈ પણ ધારી લેવામાં સાર ન હોય, તે તેવું તેવું કરે છે તે

મને પુછાવીને કરે છે તેમ પણ કશું નથી અથવા તેઓ માત્ર સ્વચ્છંદપણે પ્રમાદથી વર્તે છે તેમ ન પણ હોય. તમે પણ મૌનમાં બેસવાના છો તે જાણી આનંદ.

હરિ:ૐ ગમે તેમ બોલવાનું કહેલું નથી. ભાવ સાથે બોલાય તો તો તે ઉત્તમ, પણ જો કોઈનાથી ભાવ સાથે બોલાઈ ન શકાતું હોય તો તે ભાવ વિના પણ બોલી શકે છે. તમે ભાવ સાથે બોલવાનું કરી શકો તો તો તે સર્વથી ઉત્તમ છે. તમે જે બે જાતના ભાવની હકીકત લખી છે, તે પણ યોગ્ય છે. વળી, ભાવ ઊપજવા કાજે ભજન કે પ્રાર્થનાનો પણ આધાર લેવાય. ભજનથી જે ભાવ પ્રગટે તેનો ઉપયોગ હરિ:ૐના સ્મરણમાં કરવો. સર્વ સાધનનો મૂળ હેતુ દ્વંદ્વથી મુક્ત થવાપણાનો છે, તેને દિલમાં જીવતું રાખવાનું છે.

વિચારપૂર્વકનું કામ

હરિ:ૐ

તા. ૨૩-૪-૧૯૫૪

આધ્યાત્મિક પંથે વળનાર નિરાશાવાળા છે એમ જેને માનવું હોય તે ભલે માને. શ્રીઅરવિંદ નિરાશાથી તે માર્ગે વળેલા ન હતા. જે એમ કહેતું હોય તે તેમની ખરી હકીકતથી અજાણ છે. આ જીવે તો કર્મ કરતાં કરતાં અને સેવા કરતાં કરતાં ૧૮ વર્ષ સાધનામાં ગાળ્યાં છે. જેને 'ગરજ' જાગી હોય તે જ આ માર્ગે વળી શકે છે. બાકીનાનું કામ ન હોય. તમને જે માર્ગ ઉત્તમ લાગે તે લેવો. એમાં કોઈની સલાહ કામ ન લાગે. ભાઈને મૌન લેવાની મેં જ ના પાડી હતી. મળેલો ધર્મ ઉવેખીને જે બીજે ધર્મ શોધવા જાય તેથી કશો શુક્કરવાર ન વળે.

તમે નિર્દોષને બચાવવા સાક્ષી તરીકે જવાનું કર્યું તેમાં કશું ખોટું નથી, પણ વળી બીજી વખતે એવું બીજું કોઈ કામ સામે ઊભું રહેવાનું. આખરે તો આપણે શેને મહત્ત્વ દઈએ છીએ એના ઉપર જ જે તે બધો આધાર રહેલો છે. માટે, પોતે જે તે સ્વંત્રપણે વિચારીને જ યોગ્ય કરવું

ધ્યેયનિષ્ઠની ગતિ

હરિ:ૐ

તા. ૨૯-૫-૧૯૫૪

જે 'જીવ'ને જ્વાળામુખીના જેવી ધગધગતી તમન્ના પ્રગટે છે, તેવા જ 'જીવ' તે પ્રકારની તમન્ના મનનચિંતવનમાં પ્રવેશી શકે છે. શ્રીહરિના ભાવનાનુષ્ઠાન કાજે તેવી તમન્નાની પ્રાથમિક જરૂર રહે છે. શ્રીપરબ્રહ્મનો અનુભવ અને તે પણ પાછો જીવનમાં કામ કરતો અનુભવી શકાય-નિષ્ક્રિયપણે નહિ પણ સક્રિયપણે-તેવી સ્થિતિ કોઈક જ 'જીવ'ની બની શકતી હોય છે. તેથી, તે પ્રકારનું ધ્યેય સામાન્ય જનસમાજનું કદી કોઈ કાળે પણ બની શકવાનું નથી. એવો વર્ગ તો તદ્દન નજીવામાં નજીવાપણાનો રહ્યા કરવાનો, પણ સમાજની ધર્મભાવનાનો મૂળ પાયો એવા જીવનથી જ ટક્યા કરતો હોય છે. એવા લોક તે જ સમાજના જીવનઅસ્તિત્વના કારણરૂપ હોય છે. સમાજને અનેક દિશામાં પ્રેરણાત્મકપણે સંચાર કરાવનાર પણ તેવા આત્માઓ હોય છે.

જે 'જીવ'ને જીવનનું ધ્યેય નિશ્ચિતપણે આકાર લઈ શકતું નથી અને એવા પ્રકારની મતિ, ગતિમાં પ્રગટેલી નથી, એવા 'જીવ'ને જ આ કરવું કે તે કરવું, એવા ડામાડોળપણાના ખ્યાલો જાગ્યા કરતા હોય છે. માટે, ગમે તે એક પ્રકારનું જીવનનું ધ્યેય

મક્કમપણે જીવનમાં પ્રગટાવવું જરૂરનું છે. અને તે પછી તેના પરત્વે દિલથી સંપૂર્ણપણે ઝુકાવવાપણું રહે છે. ત્યાંના સકળ વડીલ સત્સંગી ભાઈઓને ‘આ’ ગરીબના સપ્રેમ પ્રણામ. મૌનયજ્ઞની ઊપજમાંથી અહીં કાવેરી નદીમાં ઘણાં જૂનાં વર્ષોનો પડી ગયેલ એક ઓવારો છે, તેને દુરસ્ત કરાવવામાં તે રકમ વાપરવાનું નિરધાર્યું છે. હવે, આવાં કામમાં કોઈ લક્ષ આપતું નથી. ઓવારો કરાવનાર કરાવી ગયા, પણ આજે એને દુરસ્ત કરાવનાર કોઈ જ ન મળે. તમારી સંમતિ મોકલશોજી.

ધ્યેય અનિવાર્ય

કુંભકોશમ્,

હરિ:ૐ

તા. ૨૮-૬-૧૯૫૪

જત, તમારો તા.૨૫-૬-૧૯૫૪નો P.C. મળ્યો છે. જે જે કાળે જે જે આવી પડે કે આવી મળે, તે પ્રભુકૃપા-પ્રસાદી સમજી તે પ્રેમથી સ્વીકારી એને પ્રભુપ્રીત્યર્થે ઉત્તમમાં ઉત્તમ રીતે કરવાથી મનની શાંતિ વધે છે. એક પ્રકારનો સંતોષ પણ પ્રગટે છે અને તેથી ભાવનાનો ધોધ પ્રગટતો રહે છે. ઝાઝા વિચારો કરી કરીને ચોક્કસ ઉત્તમ નિર્ણય ઉપર અવાય છે, એવું તો કશું નથી, પણ જીવનમાં પહેલાં તો ધ્યેય નક્કી કરવું ઘટે છે. ધ્યેય નક્કી થયા વિના જે તે બધી શક્તિ કદી પણ કેંદ્રિત અને એકાગ્ર થઈ શકવાની નથી. જો ધ્યેય નક્કી થઈ ગયું હોય તો તેનું લક્ષણ એ છે કે મનબુદ્ધિ તે પ્રકારનું વલણ લીધા કરે. જો તે થતું ન અનુભવાય

તો જાણવું કે હજી આપણે ધ્યેયનું નક્કી કરી શકેલા નથી. ધ્યેયનું જો પૂરેપૂરું નક્કી થવાપણું બને છે તો તેના પરત્વે જીવનનાં વલણને પ્રેરવવાને દિલ રહ્યા કરે છે. માટે, ધ્યેયને મક્કમપણે નક્કી કરીએ તો પછી જે તે બધું તે પ્રમાણે અને ધ્યેયની ભાવના પ્રમાણે કરવાનું એની કૃપાથી સૂઝયા કરવાનું છે. કતારગામ નથી જઈ શકાતું તેનાં કારણો જરૂર હોય. આપણે બધાં જ માનવ છીએ. તેથી પૂરા દોષથી ભરેલા છીએ. તેથી, ‘જીવ’નું કૃપા કરી આડુંતેડું ન જોવા પ્રાર્થના છે. પરસ્પર સદ્ભાવ જીવતો રહે છે તો પરસ્પર પરત્વે સહાનુભૂતિ અને પ્રેમભાવ ટકવામાં તે પ્રેરણાત્મક બને છે.

મૂઢતાનું કારણ

હરિ:ૐ તા. ૩૦-૧૧-૧૯૫૪

સાધનામાંથી કદી મૂઢતા જન્મી શકતી નથી. તમે જે તમારી મુશ્કેલી બધી વર્ણવી છે, તેનું કારણ નામસ્મરણ નથી અથવા તો સાધના પણ નથી. તેનું કારણ એ છે કે તમારી પોતાની એવી પ્રકૃતિ છે. સાધનામાં મૂઢતા જન્મે છે, એવું કોઈ કહેતું નથી. જો કોઈ કહે તો તે સાવ અસત્ય છે. તમને કે બીજાને તેવું થતું હોય તો તેનું કારણ સાધના નથી, પણ આપણી પોતાની તેવી પ્રકૃતિ છે.

તમે લખો છો કે ‘ઘણા સમયથી હું અમારા મંડળમાં સૌથી વધારે સમય સાધના પાછળ ગાળતો આવું છું’. ‘છતાં એમ થાય છે કે હું જ સૌથી પાછળ છું’. તમે જેને ‘સાધના કરી’ છે એમ માનો છો ત્યાં જ કોક જાતનો મતિનો ભ્રમ થતો હોય છે એમ લાગે છે. સાધનામાંથી મૂઢતા કદી ન જન્મે. જો સાચા ભાવે જ્ઞાનભક્તિપૂર્વક ધ્યેયને નજર સમક્ષ રાખીને જો સાધના થયા

કરતી હોય તો તેમાંથી તો કદી પણ ભાગી છૂટવાની વૃત્તિ તો જન્મી શકતી નથી. મૂઢતા એટલે એક પ્રકારની ભીરુતા અથવા કર્તવ્યભ્રષ્ટતા અથવા તો વિવેકશૂન્યતા, અથવા તો નિર્ણયાત્મક મક્કમતાનો અભાવ. નિશ્ચય પ્રગટ્યા વિના સાધના થઈ શકતી નથી. હું જેને સાધના માનું છું, તે સાધનામાંથી આવું કશું પ્રગટી ન શકે.

તમારે નામસ્મરણ ન કરવું હોય તો ભલે ન કરો. જે સ્થિતિથી કરીને આપણી મૂઢતા વધે એવું આપણને સ્પષ્ટ લાગતું હોય તો આપણે જરૂર ચેતવું. જે સ્થિતિથી કરીને એવી મૂઢતા આપણને પ્રગટે, તે સ્થિતિથી આપણે જરૂર વેગળા જવું. નામસ્મરણમાં કે નામસ્મરણ કરવાથી મૂઢતા જન્મે છે એ તો વદતોવ્યાઘાત જેવું છે. પ્રકૃતિના અમુક સ્વભાવમાંથી મૂઢતા જન્મતી હોય છે, તેનું મૂળ એટલે કે મૂઢતાનું મૂળ નામસ્મરણ લેવામાં નથી કે સાધનામાં નથી, પણ એવું કશુંક આપણી પ્રકૃતિમાં છે કે આપણા સ્વભાવના ઘડતરમાં છે કે જેને લીધે તેવું થાય છે. આ તો મારું માનવું છે. આપણને જેનાથી આપણું ઊંધું થતું લાગે, તેનાથી આપણે મુક્ત થવું.

‘વિવેક અને સાધના’ પ્રમાણે આપણે ચાલવું હોય તો જરૂર ચાલીએ અને સાક્ષાત્કાર વગેરે ભ્રમણા છે એમ લાગતું હોય અને મનાતું હોય તો તેમ માનીએ અને કરીએ. મને તે સાથે કશી લેવાદેવા નથી.

નામસ્મરણ કરવાથી કરીને મળેલું કર્મ નથી બનતું કે તેથી તેવો વેગ નથી પ્રગટતો, એમ માનવું તે અજ્ઞાન છે. આપણા પોતામાં જ એવા પ્રકારનો જુસ્સો કે વેગ ન પ્રગટ્યો હોય કે ન પ્રગટતો હોય અથવા મંદગતિ હોય તો તેનું કારણ બીજા કશામાં નથી રહેલું, પણ આપણી પોતાની પ્રકૃતિમાં કે સ્વભાવના તેવા

દોષમાં રહેલું છે. જે રીતે આપણને સ્ફૂર્તિ લાગે, વેગ લાગે, પ્રાણ લાગે, ઉત્સાહ આવે, બળ આવે, સાહસ વધે તે રીતે જરૂર આપણે વર્તવું. તેમાં મારી સંપૂર્ણ સહાનુભૂતિ અને સંમતિ પણ છે. અમુક ભાઈ ભુલકણા થતા જાય છે તો તેનું કારણ નામસ્મરણ છે, એમ માનવાની આ જીવ સ્પષ્ટપણે ના પાડે છે. સાચી રીતે સાધના કરતા ‘જીવ’માં બેફિકરાઈ, બેપરવાપણું, બેકાળજી, અચોકસાઈ, ભુલકણાપણું વગેરે બધું કશું પ્રગટતું નથી. ઊલટું તેવા પ્રકારનો કોઈનો સ્વભાવ હોય તો તે વધારે સાવધાન, વધારે ચોકસાઈવાળો અને વધારે વ્યવસ્થિતિવાળો બને છે. ભાઈ ભૂલી આવ્યા હોય તો તેમાં દોષ તેમના સ્વભાવ કે પ્રકૃતિનો છે. નામસ્મરણ કરવાથી તેવું બન્યું છે, એ વાત તદ્દન ગલત છે. જપનો માર્ગ એ તો ધોરી માર્ગ છે. અનેક સાધુ-સંત-ભક્તોએ તેને રાજમાર્ગ ગણાવ્યો છે. કામ કરતાં કરતાં બગાસાં ઘણાં આવતાં હોય તો તે કંઈ કામનો દોષ ન ગણાય. કાં તો તે કામમાં આપણને રસ ન હોય કે કાં તો શરીરની પ્રકૃતિમાં દોષ હોય. આપણે જે કંઈ વિચારીએ અથવા માનીએ તો તેનું ઊંડું પૃથક્કરણ કરવું ઘટે.

નામસ્મરણ બેસી રહીને જ થાય એ માન્યતા જ ખોટી છે. સકળ કંઈ કામ કરતાં કરતાં નામસ્મરણ થઈ શકે છે. અને જો આપણને આપણા ધ્યેયમાં ઉમંગ, ઉલ્લાસ ન પ્રગટતા હોય તો આપણા ધ્યેયના નિશ્ચયપણામાં સાચી મક્કમતા પ્રગટેલી નથી, એમ જાણવું અને માનવું.

‘મને લાગે છે કે સાધનામાં અતિશય પડવાથી જ આવી દશા થઈ છે’, આ તમારી હકીકતને હું સાચી માનતો નથી. ભગવાનની કૃપાથી મેં પોતે સાધના કરેલી છે. જો સાધનાથી તેવું હોય તો મને પણ તેવું થવું ઘટે. સાધનામાંથી આવું પરિણામ કદી

નીપજી શકતું નથી. સાચી સાધના થતાં તેમાંથી તો ગુણ સમુચ્ચયની વૃદ્ધિ અને શક્તિ પેદા થાય છે, પરંતુ તમને જો અતિશય સાધનામાં પડવાથી તમારી માનસિક સ્થિતિ બગડતી હોય એવું લાગતું હોય તો આપણે જરૂર તેમ ના કરવું.

શ્રીમતીને કર્મ કરતાં કરતાં આનંદ પડે છે અને સર્વ કોઈની સાથે હળી શકે છે, મળી શકે છે અને તેમને સદાય શાંતિ રહે છે એમ તમને જે લાગે છે તો જે રીતે આપણને શાંતિ અને પ્રસન્નતા જાગે એમ લાગે અને તે જળવાઈ રહે તેવી રીતે વર્તવું.

સાધનામાં કર્મને કદી ત્યાજ્ય ગણેલાં નથી. સાધનામાંથી ભીરુતા આદિ પ્રગટે છે, એ વાત પણ ખોટી છે. આળસ અને પ્રમાદ એ મનુષ્યજીવનના વિકાસમાં વિઘ્ન નાખનાર મોટામાં મોટા શત્રુ છે. આપણને જો સાચી રીતે કંઈક કશા માટે ઉત્સાહ, રસ વગેરે જો પ્રગટ્યાં હોય તો તેને વળગી રહીએ છીએ. કંઈ પણ કશામાં જોડાઈ રહેવાને કાજે ઉત્સાહ, રસ, ઉલ્લાસ બધાની ઘણી ઘણી જરૂર રહે છે. એટલે આપણને જો એમ લાગે કે આપણે ઊલટા ‘જીવ’ પ્રકારની દૃષ્ટિથી પણ ગબડતા નીચે જઈએ છીએ તો તેવી સાધના એ સાધના નથી, તેવા માણસે ચેતવું ઘટે. મારો કોઈ પણ જાતનો આગ્રહ નથી. જે રીતે આપણને આપણું શ્રેય થતું લાગે અને અનુભવાય તેમ વર્તવું. અને જે રીતે શ્રેય થતું અનુભવાય તે રીતને ગ્રહણ કરવી.

‘વિવેક અને સાધના’એ સર્વ પ્રકારની સર્વ સત્તાનો મૂળ આધારરૂપ ગ્રંથ છે, એમ માનવાની આ જીવ સ્પષ્ટ ના પાડે છે. પૂજ્ય શ્રીનાથજીએ લખ્યું તે જ માત્ર સાચું એમ હું માનતો નથી. તેવી જ રીતે, ‘હું કહું છું તે જ માત્ર સાચું છે’ એમ મારું કહેવું નથી. અનુભવે જેને જે સમજાય તે સાચું.

હરિસ્મરણ સાથે જરૂરી

હરિ:ૐ

તા. ૨૪-૧-૧૯૫૬

જત, તમારો તા. ૨૧-૧-૧૯૫૬નો લાંબો કાગળ હરિજન આશ્રમ, સાબરમતીમાં મળ્યો હતો. તેનો જવાબ નડિયાદથી આપું છું. તા. ૨૬-૧-૧૯૫૬ ના રોજ અમદાવાદમાં છું, તે જાણશો. એટલે હવે કાગળ લખો તો હરિજન આશ્રમ, અમદાવાદ-૧૩ એ સરનામે લખશો.

મુરબ્બી ભગતકાકાના શરીરને સારું થવા લાગ્યું છે, તે જાણ્યું છે. ભગવાનનું નામસ્મરણ જે જીવ કરે, તેણે સર્વ પ્રકારના અણગમાને ઓગાળવા રહ્યા. તેમની પત્નીને તેઓ બોલાવતા જ નથી અને કદાચ આવે તો ખૂણામાં જ બેસી રહે, તે હકીકત મારી જાણમાં નથી. ભગવાનનું નામ જે જીવ લેવા બેઠો છે, તેવા જીવનું તેવું વર્તન હરિસ્મરણને યોગ્ય ન ગણાય. શ્રીતુકારામને કર્કશા જેવી પત્ની હતી અને તે ઈતિહાસ પ્રસિદ્ધ હકીકત છે. છતાં તેમની પત્ની સાથેનું તેમનું વર્તન કદી પણ અણછાજતું હતું એવો કોઈ પ્રસંગ એમના જીવનમાંથી મળી આવતો નથી. ગોધરામાં શ્રીબાપજી કરીને એક ભક્ત થઈ ગયા. ‘આખરે મહાન તારો ખરી ગયો’ એ શીર્ષક હેઠળ તેમનું જીવનચરિત્ર છપાઈને બહાર પડેલું છે. તેમનાં પત્ની પણ કર્કશા હતાં. આ હકીકત તો મારા પોતાના અનુભવની જાતોજાત જોયેલી છે અને તેમની ગાળો પણ મેં ખાધેલી છે. બધાંના દેખતાં શ્રીબાપજીને એવા તો ભાંડે અને ઉતારી પાડે કે ન પૂછો વાત. ગાળ પણ એવી ભાંડે, જેથી સંસ્કારી માણસને અરુચિ જાગે. તેમ છતાં શ્રીબાપજીએ તેમને

કદી અવગણ્યાં નથી શ્રીતુકારામના જીવનની હકીકત તો માત્ર ચોપડીના વાંચનની હકીકત છે, જ્યારે આ તો પ્રત્યક્ષ અનુભવની હકીકત છે. પૂજ્યની સાથે તેમની પત્ની અંગેની વાતચીત અને કોઈક દિવસ તેવું નિમિત્ત પ્રગટાવે તો તેમને તેમના આવા તેમનાં પત્ની પરત્વેના અયોગ્ય વર્તન વિશે જરૂર તેમને પ્રભુકૃપાથી કહેવાનું બની શકે ખરું. તમારા એકલાની તેમના અંગેની હકીકત ઉપરથી કંઈ કશું તોળવું કે સમજવું અયોગ્ય ગણાય. મુરબ્બી... ની કનેથી તે અંગેનું પૂરેપૂરું જ્યાં સુધી જાણવાનું ન મળે ત્યાં સુધી કંઈ પણ તે હકીકતનો તોલ ન કરી શકાય અને ન કરવો તે વાજબી પણ ગણાય.

નામસ્મરણ ચાલે અથવા ચાલ્યા કરતું હોય, તેવી સ્થિતિમાં સંજોગોની અસર ન થાય એવું તો બનતું નથી. નામસ્મરણ ભાવનાપૂર્વક થતાં થતાં અને તે સ્મરણ કરવાના કે થવાના હેતુનું જ્ઞાન જો દિલમાં દિલથી પ્રગટ્યા કરતું હોય તો ઘણા દીર્ઘકાળ પર્યંત, સતત, એકધારા એવા જ્ઞાનભક્તિપૂર્વકના સદ્ભાવથી, સેવન કરાયેલા, અભ્યાસમાંથી એક એવી સહજ સ્થિતિ પ્રગટે છે કે જ્યારે સંજોગો અને પરિસ્થિતિ ગમે તે પ્રકારનાં આડાંઅવળાં પ્રગટે તોપણ પોતે શાંતિ, સમતા, તટસ્થતા, પ્રસન્નતા, ધીરજ વગેરે પૂરેપૂરી રાખી શકે છે. છેક શરૂઆતના નામસ્મરણના ગાળામાં સંજોગોની અસર આપણને ન થાય એવું તો કદી બનતું નથી. કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ કયા હેતુથી કરીએ છીએ, તે હેતુનું જ્ઞાન તે પ્રવૃત્તિ કરતી વેળાએ હૃદયમાં હૃદયથી જીવતુંજાગતું ગર્જતું રહ્યા કરેલું હોવું જોઈશે. ઘણા ખરા લોક નામસ્મરણ કરે છે ખરા, પણ તેની પાછળનો હેતુ તેઓ જાગૃત રાખી શકતા નથી. એટલે યથાર્થ પરિણામ પણ નીપજી શકતું નથી.

‘કયે વખતે શું કરવું એનો નિર્ણય થતો નથી, ત્યાં ત્યારે વિમાસણ થાય છે.’ આમાં તો આપણી પોતાની પ્રકૃતિનો દોષ છે. જે જીવની પ્રકૃતિમાં નિશ્ચયાત્મકપણું પ્રગટેલું નથી અથવા જેને નિશ્ચલતા પ્રગટી નથી અથવા જેના જીવનમાં નિશ્ચયનું હાર્દ અનુભવાયેલું નથી, તેને યોગ્ય વિવેક કદી પણ પ્રગટી શકતો નથી. જ્વાળામુખીના જેવી ધગધગતી તમન્ના જે જીવને પોતાના જીવનવિકાસ પરત્વે પ્રગટેલી નથી, તેવો જીવ જીવનવિકાસ પરત્વે એકધારાં ડગલાં કદી પણ ભરી શકતો નથી. પોતે આ કરવું કે તે કરવું એનો વિવેક યોગ્યપણે એકદમ કરી શકતો નથી અને યદ્વાતદ્વાપણે આમ કે તેમ વિચારવમળમાં ગોથાં ખાયા કરે છે, તે તેની સગડગ વૃત્તિનું પરિણામ છે. પોતાના ધ્યેયમાં-જીવનના ધ્યેયમાં-સાચેસાચો જો રણકાર વાગે એવો અડગ નિશ્ચય જેને પ્રગટેલો છે, તેવા જીવને તો કયા વખતે શું કરવું તેનો યોગ્ય ઉકેલ તે જરૂર કરી શકતો હોય છે. આપણાથી તેમ થતું નથી, તેનું કારણ આપણી ઢીલીપોચી પોતાની પ્રકૃતિ છે.

‘પૂરી જુવાનીમાં દેશને માટે બધું છોડવા તૈયાર હતો.’ તે જોશ એ તો કાળબળનું એક કારણ હતું. જ્યારે ટોળાંમાં એક પ્રકારનો ઉન્માદ પ્રગટે છે ત્યારે એક કાયર અને બાયલો માનવી પણ ન ધારેલું કરી બેસે છે, એ નજરે જોયેલી હકીકત છે.

આપણા દેશમાં પૂજ્ય બાપુજીએ જે જંગ સમાજ પાસે ખેલાવ્યો, તે કાળમાં આપણાં બધાંમાં ભાવનાની જે પ્રચંડ હોળી પ્રગટતી હતી અને તે ભાવનામાં જે પ્રચંડ પૂર અને ભરતી આવ્યાં હતાં, તે ભાવનામાં આજે ઓટ થવા માંડેલી છે. આજે ‘સેવાનાં શ્રેત્ર’માં કામ કરતા માણસોમાં, ભાગ્યે જ કોઈ એકલદોકલમાં તેવી ઝળહળતી ભાવનાનાં દર્શન થયાં છે.

હું કે તમે તે કાળમાં જે કરી શકેલા, તે તો સમાજમાં સમગ્રપણે પ્રસરેલી ભાવનાનું જે એકાગ્ર અને કેન્દ્રિત જોશ પ્રગટેલું હતું તેના પ્રેરણાત્મક ધક્કાને કારણે તેમ આપણે કરી શક્યા હતા, નહિ કે આપણા પોતાનામાં સ્વયંભૂપણે એવી અદમ્ય પ્રેરણા પ્રગટેલી હતી. કાળબળથી પ્રેરાઈને તે કાળના તબક્કામાં ઘણા જીવોએ વીરતાભર્યાં કર્મ કરેલાં છે. આજે તે જ જીવ સાવ ધોયેલા મૂળા જેવો જણાય છે.

અમદાવાદમાં હિંદુ-મુસલમાનના રમખાણવેળાએ કેટલાક હિંદુ જુવાનિયાઓએ આવેશમાં આવી જઈને મુસલમાનનાં ખૂન કરી નાખ્યાં હતાં. ટોળાંમાં અને ટોળાંથી પ્રગટેલો જુસ્સો ન ધારેલું અને ન કલ્પેલું એવું કાર્ય આપણી કને કરાવી શકે છે. એ તો અનુભવની હકીકત છે. એટલે ગાંધીકાળની ભાવનાથી દોરવાઈને આપણે જે કરી શક્યા, તેમાં આપણું પોતાનું વિચારપૂર્વકનું કશું અલાયદું બળ ન હતું, તે જાણશોજી.

શ્રીભગવાનને ખાતર મીરાં સર્વ કંઈ કરી શક્યાં અને સમર્થ બની શક્યાં હતાં. તેવી રીતે અનેક ભક્ત પણ બની શક્યા છે. જો એક કાળમાં જે આપણે કરી શક્યા તે બીજા કાળમાં ન કરી શકતા હોઈએ તો જાણી લેવું કે આપણામાં તેવું સમર્થપણું પ્રગટેલું નથી. જ્ઞાનપૂર્વક પ્રગટેલું સમર્થપણું કદી ઓગળી જતું નથી. મૂળમાં જ મોળાશ હોય અને જ્યાં મીઠામાં જ મીઠાપણું ન હોય ત્યાં પછી જિંદગીના બીજા તબક્કાઓમાં જે કંઈ બની શક્યું, તે હવે ક્યાંથી બની શકે ? એ તો મૂળમાં જ વાંધો હતો. આદર્શની ખાતર ફના થયા વિના, આદર્શને માટે સર્વ રીતે અને સર્વ ભાવે, સંપૂર્ણપણે હોમાઈ ગયા વિના અને તે પણ જ્ઞાનપૂર્વક, સમજી સમજીને, વિચારી વિચારીને,

મથીમથીને, ચાહીચાહીને હોમાઈ ગયા વિના કોઈ પણ જીવ આદર્શને પામી શકવાનો નથી તો વરી તો ક્યાંથી જ શકે ? પ્રેમભક્તિથી યાહોમ કરીને ઝંપલાવનારમાં એક પ્રકારનું એવું તો ઝનૂન અને શૌર્ય પ્રગટે છે કે તે શૌર્ય બેનમૂન હોય છે. એવું પ્રગટેલું પરાક્રમ જીવપ્રકારની રહેલી નબળાઈઓને ફગાવી દેવાને તત્પરતાવાળું બની શકે છે.

‘ભાઈઓ સાથે જમીનને બચાવવાની યોજનામાં જે પડવું પડે છે’ તેના મૂળમાં તો આપણને પણ હજી જમીન પરત્વેનું મમત્વ ઓસરી ગયેલું નથી, તે જ મૂળ ખરેખરું કારણ છે. આ ક્રાંતિકાળ છે એ સમજવા છતાં અને કાયદાની યોગ્યતાની બુદ્ધિથી સમજણ પ્રગટેલી હોવા છતાં, તે પ્રકારનું યોગ્ય વર્તન બની શકતું નથી અથવા તો તે અંગે ધરમૂળથી જે ક્રાંતિ જીવનમાં પ્રગટવી ઘટે તે પ્રગટી શકતી નથી. તેનું ખરું કારણ તો જીવનમાં આપણને સાચો વિવેક પ્રગટેલો નથી તે છે.

‘હું કૉંગ્રેસી ગણાઉં, સત્યનો આચરનારો ગણાઉં, મારાથી ખોટું કેમ થાય ?’ આ બધું તો એક પ્રકારનું અહંકારથી પ્રગટેલું મંતવ્ય છે. અને તે મંતવ્ય પણ ઉપરછલ્લું છે. તેમાં પણ કશો દમ નથી, તે પણ નક્કી જાણશોજી.

સત્યના આચરનારના વર્તનમાં તો સાચેસાચું ખમીર પ્રગટેલું હોય છે. એના વર્તનનો રણકાર કોઈ ન્યારા પ્રકારનો હોય છે. એનું તેજ અને વર્યસ વર્તનમાં પ્રગટ્યા વિના રહી શકતાં નથી. તેના વચનમાં અને શબ્દમાં એક પ્રકારની શક્તિ પ્રગટેલી અનુભવાય છે. સત્યને આચરનારના ખૂંખારામાં પણ મદ્દનગી પ્રગટે છે. આપણે તો સત્યના આચરનારાય નથી અને સાચા

કોંગ્રેસી પણ નથી, તે નક્કી જાણશો. માત્ર, તેવા પ્રકારની ભ્રમણા સેવ્યા કરતા હોઈએ છીએ એટલું જ.

નિર્ભમત્વ, નિરાસક્તિ, નિરભિમાનતા વગેરે વગેરે પ્રગટ્યા વિના સાચા જીવન પરત્વેનો ઉકેલ કોઈ પણ ‘જીવ’ યોગ્ય રીતે લાવી શકનાર નથી. એટલે મૂળમાં તો આપણને જીવનમાં જીવનથી અમુક અમુક પરત્વે રાગ, મોહ, કામ, લોભ, તૃષ્ણા, મદ, મત્સર વગેરે વગેરે પ્રકારની વૃત્તિઓ હોય છે, અને ખાલી બુદ્ધિ વડે કરીને ઊંચું ઊંચું વિચારવાની ઉપરછલ્લી રીતે તેવ પડેલી હોય છે. એટલે તે બેનો મેળ કદી બેસી શકતો નથી. જો બુદ્ધિમાં સમતાયુક્ત નિર્ણય પ્રગટેલો હોય તો તો ‘જીવ’ પ્રકારની ગમે તેવી દ્વંદ્વાદિક વૃત્તિ હોય તોપણ બુદ્ધિમાં પ્રગટેલી સમતા આપણને વિવેકનું ત્રીજું નયન પ્રગટાવે છે. બુદ્ધિમાં સમતા પ્રગટે છે, તેનું નામ યોગ છે. એવી સમતામાં કોઈ પ્રકારનું ડોલન નથી. તલવારની કે અસ્ત્રાની ધાર જેવું નિશ્ચયાત્મક વર્તન અને તે પણ સોંસરું અને એકધારું ધ્યેય પરત્વેનું જ રહ્યા કરે છે.

બુદ્ધિમાં પ્રગટેલી સમતા યોગ્ય પ્રકારના વર્તન વિના બીજું કશું ખ્યાલમાં પ્રગટાવી શકતી નથી. એનામાં સંપૂર્ણ નિશ્ચલતા અને નિરાંત પ્રગટેલી હોય છે, તે કશાથી ડગી કે હાલી પણ જતી નથી. એવી જ્ઞાનભક્તિયુક્ત બુદ્ધિમાંની સમતા કંઈ કશાથી ભાંગી શકાતી નથી. તેનાં દૃષ્ટિ, વૃત્તિ અને વલણ ધ્યેય પરત્વે એકાગ્રતાને કેંદ્રિતતા પામીપામીને વિસ્તાર થવાપણાની સ્થિતિમાં પ્રગટેલાં રહે છે. એ સમતાને કંઈ કશાથી ઊંની આંચ નથી પ્રગટી શકતી.

એટલે આપણને તો હજી આપણા જીવનના ધ્યેય પરત્વેની માંકડી ઘર કરીને બેઠેલી નથી. અને હજી તો આપણને અહીંથી

તહીં, આમતેમ ફર્યા કરવાનું બન્યા કરે છે. તેવી દશામાં જ્ઞાનની ઊંચી ઊંચી વાત કરવી એ વાણી અને બુદ્ધિનો બંને રીતે વ્યભિચાર છે. આપણને જે ગમતું હોય તે પરત્વેનું યથાયોગ્ય વર્તન જો ન બની શકતું હોય તો જરૂર જાણવું ઘટે કે આપણા તેવા ગમવાપણાના ખ્યાલમાં કે અભિરુચિમાં ક્યાંક ખોટ અને ખોડ બંને છે.

જે કંઈ પૂરેપૂરું અને સાચેસાચું, ઊંડે ઊંડું અને ખરેખરું, હૃદયમાં ને હૃદયથી ગમતું હોય છે, તે પરત્વેનું વર્તન થયા વિના રહી શકતું નથી. એટલે જે ગમતું હોય છે, તે પ્રકારનું જો વર્તન ન પ્રગટી શકતું હોય તો જરૂર સમજી લેવું કે આપણા તેવા માની લીધેલા ગમવાપણામાં જરૂર ક્યાંક ખોડખાંપણ છે.

માનવીએ કદી ભ્રમણા સેવ્યા ન કરવી ઘટે. નહિતર સારીયે જિંદગી દંભમાં જ વહી જશે. પોતે પોતાની પ્રકૃતિ, પોતાનો સ્વભાવ, પોતાનાં વલણો વગેરે વિશે તટસ્થતાથી પૃથક્કરણ કરી કરીને, પૂરેપૂરાં તેમને સમજી લેવાં જોઈશે. ‘મને તો અમુક અમુક ગમે છે, પરંતુ મારી પ્રકૃતિ કે સ્વભાવ બીજી રીતે વર્તાવે છે !’ એમ કેટલાકને કહેતા સાંભળેલા છે, પરંતુ આવા લોક માત્ર ભ્રમણામાં પડી રહેલા છે, એમ સમજવું. સંસારવહેવારમાં જે ‘જીવ’ને જે કંઈ કરવું હોય છે, તે તેમ કરે છે. પોતાને નથી ગમતું હોતું એવું પણ જીવને સંસારવહેવારમાં કરવું પડે છે. ત્યાં તેને તેમ કર્યા વિના ચાલતું પણ નથી તો અહીં તેને કોણ રોકી શકે છે ?

એટલે મૂળમાં જ દોષ છે. જેને જે કંઈ કરવું છે તે કરવામાંથી કોઈ તેને અટકાવી શકતું નથી. આપણી સંસ્કૃતિમાં અનેક સંત-ભક્ત-જ્ઞાની-યોગી આત્માઓએ જે ધાર્યું છે તે કરી શક્યા છે. સમાજ તેમના વચ્ચે આવ્યો નથી તેવું નથી બન્યું, પરંતુ જેમના

જીવનની પાંખમાં સતત ઉડ્ડયન કરવાની થનગનતી ભાવના પ્રગટેલી છે, તે કંઈ કશાથી અટકી શકતો નથી. માથું ધડથી છૂટું થવા છતાં પરાક્રમના પરિબળથી અને જુસ્સાથી કરીને ધડ લડ્યા કરતું હોય છે એવું ઈતિહાસમાં વાંચેલું છે. એવો જુસ્સો જેના જીવનમાં પ્રગટે છે, તેવો જીવાત્મા ચેતનને અનુભવી શકવાને તત્પરતાવાળો છે એમ ગણી શકાય.

આપણે તો સર્વ કંઈની પાર થવાને ઓળંગવાને ઈચ્છીએ છીએ અને પાશેરામાં પહેલી પૂણી પણ જ્યાં હજી કંતાઈ હોતી નથી ત્યાં ખાલી ખાલી આપણે એક અખંડ, પૂર્ણ, બ્રહ્મ, સત્ય, શુદ્ધ, નિત્ય, મુક્ત, નિરાકાર, નિરંજન, નિર્વિકલ્પ, નિર્વિકાર, નિર્ભય, જન્મમરણરહિત, એક અખંડ, એકરસ, સચ્ચિદાનંદ-સ્વરૂપ, ઐ, ઐ, ઐ,' એવી 'ભાવનામાં' વસ્યા કરવાને ઈચ્છીએ છીએ, પરંતુ આપણાં પગરણ તો સતત થતાં રહે છે દ્વંદ્વમાં અને દ્વંદ્વાદિક વૃત્તિમાં. મનનું ને મનથી એકરસ અને એકાગ્રતાપૂર્વકનું મનનચિંતવન એકધારું સતત જે વિષયમાં પ્રગટી શકતું નથી, તે વિષયના હાઈને ત્યાં સુધી પામી શકાતું નથી. એટલે આપણે સમજી લેવું ઘટે કે જ્યાં સુધી આપણને જીવનના ધ્યેય પરત્વેની જ્ઞાનભક્તિપૂર્વકની ચેતનયુક્ત એકાગ્રતા એકધારી પ્રગટેલી જીવતીજાગતી અને ગર્જતી રહ્યા કરતી નથી ત્યાં સુધી ધ્યેયને પામી શકવું અશક્ય છે.

આપણો તેવા પ્રકારનો સાચેસાચો જો અભ્યાસ બન્યા કરતો હોય તો આપણા રોજિંદા વહેવારવર્તન અને કાર્યક્રમમાં તે પ્રકારની જાગૃતિ જરૂર અવારનવાર પણ પ્રગટ્યા કરે ખરી. જો તે પ્રકારની જાગૃતિ પ્રગટતી નથી હોતી તો જાણી લેવું કે આપણા થતા રહેતા અભ્યાસનું કશું પરિબળ પ્રગટેલું નથી અથવા આપણા

તે પ્રકારના અભ્યાસમાં સાચો પ્રાણ પ્રગટેલો નથી અથવા આપણા તે પ્રકારના અભ્યાસમાં આપણું ખરેખરું દિલ પણ નથી અને એક પ્રકારની ઘરેડના ધક્કાના માર્યા, વારંવાર ભંગ થયા કરતો અને તૂટતો તૂટતો છેક ઉપરછલ્લાપણે જેવો તેવો અભ્યાસ થયા કરતો હોય છે. એવા અભ્યાસથી કશા પ્રાણ કે ચેતન પ્રગટી શકતાં નથી.

જે અભ્યાસમાં મસ્તી નથી, થનગનાટ નથી, તનમનાટ નથી, દિલચસ્પી નથી અને ગંગાના પ્રવાહ જેવો સતત એકધારો વહેતો રહેતો ઉન્માદયુક્ત ભાવ રહેતો નથી, ત્યાં સુધી જેવા તેવા અભ્યાસથી ચેતનને અનુભવવાનું કાર્ય કદી પણ સફળ થઈ શકવાનું નથી, તે નિશ્ચયપણે જાણશોજી.

સાધુસંતો અને મહાત્માઓએ સમાજને એકાત્મ, એકરસ પૂર્ણ બ્રહ્મનો ઉપદેશ આપ્યા કર્યો. તેથી, સમાજને અથવા તો મારા તમારા જેવા 'જીવ'ને તેનો અપયો થયેલો છે અને તેથી આફરો ચઢેલો છે. તમે તે કાળમાં એવા પરિપૂર્ણ બ્રહ્મની સાધના કર્યાનું જે લખો છો, તે સાધનાના ધ્યાનપ્રકારના ભાવમાંથી તમને ચારેક કલાક સુધી આનંદ ટકી રહેતો અને વળી પાછો નાનાવિધ પ્રકારનો ખેદ રહ્યા કરતો વગેરે વગેરે વિશે તમે કાળમાં લખ્યું છે.

મને તો તમારા જીવનના તે કાળે તમારાથી જે સાધના થવાનું મનાયું છે, તેમાં જ એક પ્રકારનો મિથ્યા ભ્રમ સેવાયેલો લાગે છે. હૃદયની નિષ્ઠાપૂર્વકની ભાવનાથી જે અભ્યાસ બને છે, તેમાંથી તો એક પ્રકારનું એવું પરિબળ પ્રગટે છે કે આપણાં મનાદિકરણને એકમાં ને એકમાં પ્રેરાવી રાખે.

મા હોય છે તેને આપણે 'મા' જ કહીએ છીએ. ભાઈ છે તેને ભાઈ, પિતાને પિતા, પત્ની હોય છે તેને પત્ની અને પુત્રને પુત્ર, કારણ કે તેવા પ્રકારનો આપણને અભ્યાસ છે અને તે

અભ્યાસ સાચાપણાનો છે. અલબત્ત, તે શરીરના પ્રસંગે કરીને છે, તે હકીકત વળી જુદી છે. એટલે એનો ભાવાર્થ તો એ કે જે પ્રકારનો અભ્યાસ જો થતો રહે તો તે પ્રકારની ભાવના જીવનમાં પ્રગટ્યા કરવી ઘટે. જેણે જેણે જે કંઈ મેળવવું છે, તે મેળવવાના પ્રયત્નમાં તેણે એકધારી એકાગ્રતા પ્રગટાવવી જ પડશે. જેણે જેણે કંઈ મેળવવાનું ધાર્યું છે, તે મેળવવાના પ્રયત્નમાં તેણે મંડ્યા રહેવું પડશે.

સંસારવહેવાર પરત્વેનું પણ જે મેળવવાનું છે, તે મેળવવાના પ્રયત્નમાં માનવી મચ્યો, મંડ્યો અને મથ્યા કરતો રહે છે, તે તો અનુભવની જાણેલી હકીકત છે.

એટલે આપણે જો આત્માને અનુભવવાની દિશામાં પ્રગતિ કરવી હોય તો તે દિશામાં જ્ઞાનભક્તિપૂર્વક, સતત, એકધારું, મથી મથીને, મંડી મડીને મચ્યા કરવું પડશે. તેટલો રસ જો ન પ્રગટેલો હોય તો બહેતર છે કે આપણે એક સામાન્ય માનવી તરીકે જીવન જીવીએ. આપણે ઊંચા ઊંચા જીવનની વાતો કરવાનું રાખીએ, એવા પ્રકારનાં દિવાસ્વપ્ન (Day dream) ખાલી ખાલી સેવીએ અને તે પ્રકારનું જો ભાવયુક્ત વર્તન ન બન્યા જતું હોય અથવા તો તેવા પ્રકારનો બનતો જતો પ્રામાણિક પ્રયત્ન આપણાથી ન થતો હોય તો આપણે જરૂર ચેતવું ઘટે.

એક સામાન્ય સંસારી માનવી એની તે તે કક્ષાની સમજણ પ્રમાણે જે રીતે જીવ્યા કરતો હોય છે, તેના કરતાં ઉપર પ્રમાણે બરાબર યોગ્ય ન વર્તી શકનાર મારા તમારા જેવા 'જીવ' જાણે-અજાણે વધારે દંભને સેવનારા બનતા હોઈએ છીએ. આપણામાં સચ્ચાઈ, નેક દાનત, પ્રામાણિકતા, વફાદારી, એક દૃષ્ટિ, નિર્મળ

ભાવના, તે બધું પ્રગટેલું હોય અથવા તો તે બધું પ્રગટવાના પ્રયત્નમાં આપણે જો ન રહી શકતા હોઈએ અથવા તો એવા પ્રકારની મથામણમાં આપણને તે પ્રમાણેની વર્તવાની જાગૃતિ અને સભાનપણું ન પ્રગટતું હોય તો આપણી હજી ઘણી ઘણી ક્યાશ છે, એમ માનીને સાદું, સીધેસીધું જીવન જીવવામાં વધારે સચ્ચાઈ છે. ઊંચું ઊંચું માનવામાં કે સમજી લેવામાં સાર પણ નથી, હાપણ પણ નથી અને વિવેક પણ નથી. તે પ્રમાણે ખાલી ખાલી તેવી સમજણથી આપણે કંઈ કશું પામી શકનાર નથી. સામાન્ય સંસારી માનવી કરતાં ઉપર પ્રમાણેના તેવા આપણે વધારે દોષને પાત્ર બનીએ છીએ, તે નક્કી જાણશોજી.

જે પ્રકારના આપણે થવું છે, તે પ્રકારનાં દૃષ્ટિ, વૃત્તિ અને વલણ આપણાં રોજિંદાં કર્મવહેવારમાં જીવતાંજાગતાં આપણે રાખવાં ઘટે. તે પ્રકારના અભ્યાસમાં મથતાં મથતાં આપણે કર્મની કડીઓમાં, કે પરિસ્થિતિ, કે સંજોગોની ગૂંચમાં અટવાઈ જવાનું બનતાં સફાળા જાગી જવાનું જો બની શકે તો જાણવું કે આપણામાં જીવન પરત્વેની સાચી રીતની ભાવના પ્રગટેલી છે. જે ભૂલો પડ્યો છે અને એવું જેને ખરેખરું ઊંડું જ્ઞાન પ્રગટેલું છે, તે તો સીધે રસ્તે જવાને મથવાનો ને મથવાનો જ. આપણને તો હજી ભૂલા પડ્યાનું ભાન સરખું પણ પ્રગટેલું નથી. એવું મારું માનવું છે.

કોઈક જ્ઞાની, સાધુપુરુષ કે મહાત્માની સોબતથી આપણામાં જીવનનું ઉત્તમપણું પ્રગટી જવાનું છે, એવી માન્યતામાં પણ અજ્ઞાનપૂર્વક ભ્રમણા રહેલી છે. મહાત્મા પણ કોઈને કશું એમ ને એમ તો આપી દેવાનો નથી. આપણા પોતાનામાં પણ એવું હીર પ્રગટેલું જો નહિ હોય અને એવા સંતમહાત્માના જીવનમાંથી

લેવાની સાચેસાચી પ્રામાણિક તત્પરતા હૃદયથી પ્રગટેલી નહિ હોય તો ઘણાંયે વર્ષ તેમની પાસે રહેવા છતાં આપણે કશું પામી શકવાના નથી, તે જાણશોજી. કૃષ્ણ ભગવાનના સમયમાં જાદવો, દારૂ પીને માંહોમાંહે કપાઈ મૂઆ અને સમસ્ત કૂળનું નિકંદન થઈ ગયું.

એ કૃષ્ણને ઓળખનારા તો કોઈક જ વિરલા હતા. જેણે જેણે એમને સાચી રીતે ઓળખ્યા અને તે પ્રકારનું તેમના પરત્વે દિલ રાખી શક્યા, તે તેને યોગ્ય રીતે પિછાની શક્યા અને પામી પણ શક્યા. આપણે પણ સાધુ, સંત લોકનો પરિચય સેવીએ છીએ, તે પણ છેક ઉપર ઉપરના થરથી, અનેક પ્રકારની કામનાની કામનાઓ અને લોલુપતાથી ઘસડાઈને, અનેક પ્રકારની આશાઓ અને ઈચ્છાઓ સેવીને, અનેક પ્રકારના પ્રલોભનોથી પ્રેરાઈને તેમનો સંગ કરતા હોઈએ છીએ.

અમુક સંતમહાત્મા આપણને અમુક હજારની રકમ અપાવીશ એમ કહે અને આપણને એમાં કંઈક લાગે, તે આપણો એક પ્રકારનો નર્ચો મોહ ગણાય. એનો અર્થ તો એટલો જ કે આપણને જીવનની સાચી દૃષ્ટિ હજી ઊગેલી નથી. ગણાતા કે કહેવાતા સાધુસંતોની પાછળ આમ તેમ રખડ્યા કર્યું હોય તેથી આપણે જીવનના સાચેસાચાં વ્યાસંગી થયેલા છીએ એમ માનવાનું કશું કારણ નથી. આપણામાં જીવનની હયાતીમાં પૂજ્ય બાપુજી પાસે ઘણા ઘણા ઉત્તમ ગણાતા એવા જીવ રહેતા હતા. તેમને પણ પરસ્પર ઝઘડતા અને એકબીજાની સાથે ગાંઠ બાંધીને વર્તતા અનુભવેલા છે.

તેથી કરીને સાધુમહાત્મા પાસે રહેવાથી કંઈક મળી શકશે એવી માન્યતામાં નર્ચું અજ્ઞાન સેવાયેલું છે, તે જાણશોજી. તમે મને માનો છો એમ હું તો હરગિજ માનતો નથી. તેવી જ રીતે

પેલા બીજા મહાત્મા પાસે તમે ગયા હતા તેમને પણ તમે તે વેળા માનતા હતા તેવું પણ કશું નથી.

આપણા માનવાપણામાં કશો દમ નથી. તે મહાત્માએ અમુક અમુક પ્રકારનું કહ્યું, પરંતુ તેવા તેમના કહેવાપણામાં અને તે પ્રકારના કથનમાંથી ફળતા પરિણામથી જો આપણા જીવનના ધ્યેયનું ફળવું જો ન બની શકતું હોય, અને તે જો સાચેસાચું તેમ લાગતું હોય તો તો તેવું તે સંત મહાત્માનું કથવું આપણને જરૂર લોભાવનારું, મિથ્યા અને ભ્રમણાત્મક દશામાં રખડાવનારું ગણાય. આપણે તેને જરા તરા પણ માનવાનું કર્યું, તે જ સૂચવે છે કે આપણામાં હજી નરી તે પરત્વેની મોહદશા જરૂર રહેલી છે.

જેને જીવનનો પૂરેપૂરો યોગ્ય નિશ્ચય પ્રગટેલો નથી, તેને કોઈ દોરી શકનાર નથી. આમથી તેમ તે તો ફંટાયા કરવાનો. અહીંથી મેળવું કે ત્યાંથી મેળવું. એ તો એક પ્રકારની મૃગજળ-સમાન વૃત્તિ છે. સંસારવહેવારનાં કર્મમાં અથવા સંસારી જીવનમાં પણ જેનામાં પૂરેપૂરી મક્કમતા, દઢતા, ચોક્કસપણું, એકલક્ષ અને એકધારું વર્તન, જે કંઈ કરવું છે તે પરત્વેની જ એકધારી દૃષ્ટિ, જે કંઈ કરવું છે તેને એકધારું વળગી રહેવાનો અને મંડ્યા રહેવાનો ગુણ, વગેરે વગેરે જેમાં નથી, તેવો જીવ આધ્યાત્મિક જીવનમાં આગળ પાંગરી શકવાનો નથી, તે પણ નક્કી જાણશોજી.

‘પણ હવે બંધનપૂર્વક પાંજરોલી ગામમાં ખેતી કરાવવાની અને કઠણ જીવન ગાળવાનું આવે એમ લાગે છે. જે રસ્તે ગાડું ગયેલું જ નહિ, તે રસ્તે લઈ જવાનું છે. જાહેર કામનો પણ મોહ તો ગયો નથી જ. એ બધું અહીંનું સર્કલ છોડીને માત્ર આર્થિક

પરિસ્થિતિને કારણે જ તેના નિરાકરણ માટે મારે ત્યાં એકાંતવાસમાં અણઘડ જેવા, અસંસ્કારી, તામસી લોકોની વચમાં જઈને રહેવાનું છે. જનસમાજમાં ભ્રમવાનો અણગમો વધતો જાય છે.’

આ બધી હકીકત તમે નિખાલસપણે ખુલ્લા દિલથી લખેલી છે, તે તો સારું છે, પરંતુ જો સાચેસાચી આપણી આવી વૃત્તિ હોય તો આપણે સાચા પ્રકારના દેશસેવક પણ ન ગણાઈએ, અને આપણી દેશભક્તિ પણ સાચી ના ગણાય. અને આપણને જે ઉપર પ્રકારની લાગણી થાય છે, તે જોતાં આપણને આધ્યાત્મિક જીવનની ભૂખ પણ લાગેલી નથી, એ પણ નક્કી થઈ જાય છે.

ઉત્તમ પ્રકારના પ્રામાણિક સંસારી માનવી કરતાં આપણા જીવનની કક્ષા કોઈ પણ રીતે જરાકે ઊંચી ન ગણાય, બલકે નીચી ગણાય. ખાલી ખાલી રીતે ઊંચું માનવામાં સાર નથી, પણ તેમ વર્તવામાં પરાક્રમ અને જ્ઞાન રહેલું છે. ખાલી ખાલી માનવાથી તો વધારે ને વધારે ભ્રમ સેવાતો જતો હોય છે અને દંભ વધતો હોય છે. અને જીવનનું પતન વિશેષ થયા કરે છે. ગમે તે કોઈ પ્રકારની જીવનની ભાવના પરત્વે આપણે સમજી સમજીને, પ્રામાણિકપણે વફાદારીથી જ્ઞાનભક્તિથી જાગૃતિ સેવી સેવીને જો વર્તવાનું ન કરી શકતા હોઈએ તો જીવનની ભાવનાને આપણે સાચી રીતે સમજેલા જ નથી, એમ માનવું રહ્યું. તમારા કાગળનો ફોડ પાડીને તમને જવાબ લખેલો છે. તેનું તમે મનન કરજો.

મારાથી કરીને કોઈ ‘જીવ’નું સંપૂર્ણ કલ્યાણ થઈ જાય એવું કદી બનનાર નથી. મારી પાસે જે જે બધાં આવે છે, તે જીવનનો વિકાસ કરવાની સાચી ધગધગતી પ્રગટેલી તમન્નાથી આવે છે

એવું પણ નથી હોતું. તમે મારા કહ્યા પ્રમાણે વર્તવાના છો, એવું પણ હું તો માનતો નથી.

આપણી પોતાની પ્રકૃતિની સ્થિતિ અનિશ્ચયાત્મક છે. નરી સગડગવાળી છે. આમથી તેમ ભમવાપણાની છે. સંશયગ્રસ્ત વૃત્તિવાળી છે. કોઈ પણ પ્રકારનું કશુંક કરવું જ છે એવી નિશ્ચયાત્મક મંડ્યા રહેવાની એકધારી સદ્ભાવના જીવનમાં પ્રગટેલી છે, એમ મને લાગતું નથી. આવા મારા પૃથક્કરણમાં જો દોષ હોય તો મને ક્ષમા કરશો.

પરંતુ જ્યારે તમે લાંબો કાગળ લખીને બધું વિવરણ કર્યું છે ત્યારે પ્રભુકૃપાથી મને જે સાચેસાચું લાગે, તે તમને મિત્રભાવે લખવું એવો ધર્મ સમજીને લખ્યું છે. તેથી, તમને કોઈ પ્રકારનો જો આંચકો લાગે તો તેને પણ ઉત્તમ માનેલું છે. કળણમાં ગરકાવ થયેલી વૃત્તિને ખેંચીને પણ ઉપર આણવાના, મથાવવાના કર્મને પણ એક પ્રકારની ઉત્તમ સેવા ગણાવેલી છે.

પ્રભુકૃપાથી લાંબા લાંબા કાગળો લખવાનું હવે દિલ થતું નથી. આપણા પોતાનામાં જ મોળાપણું હોય ત્યાં કોઈ કશું કરી શકવાનું નથી. બીજાની કનેથી તાકાત મેળવવાની વાતમાં સાર નથી. અને સાચી દિશાની પૂરેપૂરી યોગ્ય મથામણ કર્યા વિના કશું બની શકવાનું નથી. દૃષ્ટિ પણ એમ ને એમ ઊગતી નથી. સંસારવહેવારમાં પણ જે પ્રકારનો અનુભવ થાય છે, તે પ્રકારની સમજણ પ્રગટે છે, તે તો દેખીતી હકીકત છે.

અમુક માણસ આવો આવો છે, એમ આપણે જે કહીએ છીએ તેનું કારણ તેનો તે પ્રકારનો પરિચય આપણને થયેલો હોય છે, તે છે. અનુભવથી સમજણ પ્રગટે છે. એટલે સાચી રીતે

જીવનવિકાસની પ્રામાણિકપણે એકનિષ્ઠાથી જો સાધના થયા કરતી હોય તો તેમાંથી કોઈક ને કોઈક નવો અનુભવ પ્રગટ્યા કરતો રહે છે.

અને જેને એવો અનુભવ પ્રગટે છે, તેવો ‘જીવ’તેવા પ્રકારના અનુભવમાંથી પ્રગટતી સમજણને વળગેલો રહ્યા કરે છે. અનુભવની સમજણ વરાળ થઈને આકાશમાં ઊડી જતી નથી. એટલે આપણે જે માન્યા કરેલું છે કે આપણે અમુક અમુક પ્રકારની સાધના કરેલી, તે થતી રહેલી સાધનામાં ક્યાંક ભ્રમણા હતી એવું મને લાગે છે. બીજું ગમે તે થવાનું હોય તે ભલે થાઓ, પરંતુ આપણે કંઈ પણ ભ્રમણામાં ન પડી રહેવું જોઈએ. એટલું તો નક્કી સમજજો.

હવે, જ્યારે જ્યારે તમારે આવું કંઈક સમજવાનું દિલ થતું હોય ત્યારે સુરતમાં આવવાનું બને ત્યારે ભલે લખી લાવીને પણ તે લખાણ મને આપીને ખુલાસો કરી લેવાનું રાખજો, કારણ કે લાંબું લાંબું લખવાનો અને તે પ્રમાણે સમય ગાળવાનો વધારે રસ તે પ્રકારની વૃત્તિમાં રહ્યો લાગતો નથી. જેને મથવું છે અને તે પ્રમાણે વર્તવું છે, તેની સાથે ખભેખભા મિલાવીને ચાલવાની પ્રભુકૃપાથી તૈયારી પૂરેપૂરી છે. સમાજ પરત્વેનો ધર્મ માણસની પોતાના જીવનની ભાવના પરત્વેની એકનિષ્ઠામાંથી પ્રગટે છે. જેનામાં એ નિષ્ઠા પ્રગટેલી છે, તે તેના વર્તનનું લક્ષણ સમજાયા કે અનુભવાયા વિના રહી શકતું નથી.

તમારો કાગળ મળ્યો છે. જે કુટુંબથી કરીને શરીર મળ્યું અને તેનો અત્યાર લગી નિર્વાહ થઈ શક્યો, તેને છોડી તો કેમ દેવાય ? સમાધાનવૃત્તિ રાખવી જોઈએ. કૌરવોનો પક્ષ સત્યનો ન હતો, તેમ છતાં ભીષ્મદાદા જેવા જ્ઞાની તેમની સાથે હતા. એટલું જ નહિ પરંતુ પાંડવોની સામે લડ્યા પણ ખરા. આપણો જ્ઞાની હોવાનો દાવો તો નથી. એટલે આપણે સત્યની રીતે પોતે જેટલું ચાલી શકાય તેટલું ચાલીએ. બીજાની કને સત્યનું પાલન કરાવવાનો આપણો આગ્રહ ન હોવો ઘટે. આપણું, કુટુંબનું સ્વજન જે હોય તેને પ્રેમથી એકવાર સમજાવી જોઈએ પછી તેને જેમ કરવું હોય તેમ કરે.

અસત્યનું આપણાથી કેમ ખવાય ? એવો પ્રશ્ન ઊઠે, પરંતુ એમાં પણ વિચાર દોષ છે. આ જગતમાં નિર્ભેળ સત્ય ક્યાંયે નથી. અને આપણે માત્ર ઉદરનિર્વાહ જેટલું જ બલકે તેનાથી પણ ઓછું જો લેતા હોઈએ તો તેમાં આપણે કંઈ પાપ કરીએ છીએ તેવું મુદ્દલે નથી. દેશનું કામ કરીને તેની કનેથી કંઈક વેતન લઈએ તો તે જેમ યોગ્ય ગણીએ અને તેમાં આપણને વાંધો ન લાગતો હોય તો તેવી વ્યવસ્થા પણ ઊભી થઈ શક્તી હોય તો તેમ વિચારાય. આજકાલ તો સરકાર તરફથી ઘણી ઘણી જાતનાં કામ નીકળેલાં છે, તેવા કશામાં પણ જોડાઈ શકાય. અને સ્વતંત્રપણે પણ કામ કરવાનું દિલ હોય તો કુટુંબ જે કંઈ પ્રેમથી આપે અને તે જો માત્ર શરીરના નિર્વાહ પૂરતું જ હોય તો તેમાં કશો દોષ નથી એમ મને લાગે છે. કંઈ કશી બાબતમાં વધુ પડતા દીર્ઘસૂત્રી ન થવું ઘટે. બને તેટલી તટસ્થતા, સમતા, ધીરજ જળવાય અને શાંતિ અને પ્રસન્નતા જોખમાય નહિ, તેવી જાગૃતિ

રાખતા રહેવું. હરિસ્મરણ ચાર કલાક થાય તે બસ નથી. એને તો અજપાજપ સુધી લઈ જવું ઘટે. ત્યારે જ આધ્યાત્મિક જીવનની સાચી શરૂઆત થયેલી ગણાશે.

રાંદરેના આપણા સત્સંગી ભાઈઓની મદદ અને પ્રેમ વિના કુરુક્ષેત્રમાં થતાં આશ્રમમાં મારાથી કોઈ રીતે રહી શકાય તેવું નથી.

કર્મ કરવાની રીત

હરિ:ૐ

તા. ૧૬-૯-૧૯૫૬

તમારા શરીરની ઉંમર મારા શરીરની ઉંમર કરતાં વધારે હશે એમ માનીને મુરબ્બી લખતો હતો. જે કંઈ આપણે કામ કરવાનું હોય તે કામના ઉકેલ અંગેના વિચાર પહેલેથી વિચારીને મનમાં નક્કી કરી લેવા કે જેથી તે કર્મ અંગેના વિચારોની પરંપરા વારંવાર જાગ્યા ન કરે. હરિસ્મરણ કરતાં કરતાં કર્મના યોગ્ય ઉકેલ વિશેનો વિચાર જાગે તો ટપકાવી લેવો. આપણો હેતુ મનની નીરવતા કેમ કરીને પ્રાપ્ત થાય, તે માટેનો હોવો ઘટે. મનની નીરવતા એટલે સંપૂર્ણ તામસ નહિ. તે તો નરી જડતા અને મુદ્દલે જેમાં સ્ફૂર્તિ અને ગતિ નથી તેવી સ્થિતિ. મનની નીરવતાની સ્થિતિમાં તો સંપૂર્ણ સાત્ત્વિક પ્રકારની સ્ફૂર્તિ, વેગ અને શક્તિ પ્રગટે છે. એટલે વિચારોની પરંપરા જેટલી ઓછી પ્રગટતી રહે તે ઉત્તમ. કર્મમાત્ર જીવનના વિકાસ કાજે છે. તેથી, કર્મ કરતાં કરતાં ઉત્તમ પ્રકારની ભાવનાનું મનનચિંતવન રહે અને કર્મ કરતી પળે જીવનવિકાસના ખ્યાલનું મહત્ત્વ જાગ્યા કરે તે ઉત્તમ છે. નામસ્મરણ કરતાં કરતાં એક પ્રકારની તલ્લીનતામાં

અને એકાગ્રતામાં ડૂબી જવાય તેટલું પણ બસ નથી, તેનીયે પેલી પાર આપણે તો જવાનું છે.

કર્મ જરૂરનાં છે, પરંતુ તે પ્રભુપ્રીત્યર્થે તેવી ભાવના સેવી સેવીને ભાવનાને સાકારસ્વરૂપ પમાડવા કાજે કર્મ જરૂરનાં છે. તેથી, પોતાનાં કે પારકાંનાં મળેલાં કર્મ ઉત્તમમાં ઉત્તમ રીતે કોઈનો પણ રાગદ્વેષ દિલમાં રાખ્યા વિના જેમ કરવાં ઘટે તેમ કરવાં. જે કોઈ કુટુંબની સેવા કરી શકતો નથી, તે દેશસેવા શું કરી શકવાનો છે ? - કુટુંબની સેવા આપણે સ્વાર્થ, મમતા, માયા, મોહ વગેરે વૃત્તિથી પ્રેરાઈને ન કરીએ, પરંતુ કુટુંબને માથે જે આવી પડેલું કર્મ છે અને જે કર્મ આપણા પોતાથી બની શકે તેવું છે. અને આપણા એકલાથી જ તે બની શકે તેવું છે તો તે કર્મ પ્રભુપ્રીત્યર્થે હરિસ્મરણ કરતાં કરતાં કરવું ઘટે જ.

રાંદેરના જે સંતમહાત્માની વાત તમો લખો છો કે છ મહિનામાં તમોને રૂ. ૧૦,૦૦૦/- ની રકમ અને મહાયોગીની શક્તિ આપી દઈ શકે, તે વાત તદ્દન ગલત છે, એમ નક્કી માનજો. આવી વાતો માનવામાં મુદ્દલે સાર નથી. અને તે સાચા પ્રકારના યોગી નથી, એમ મારે તમને સ્પષ્ટ કહેવું જોઈએ. કોઈ પણ સંતમહાત્મા આવું ન કરી શકે.

રેકર્ડ-સ્મરણ કરે અને માનવી સ્મરણ કરે એ બંનેમાં આસમાન જમીનનો ફરક છે. એક નિર્જીવ છે જ્યારે બીજું ચેતનવાળું પ્રાણી છે. આપણી સાધનાના સ્મૃતિશાસ્ત્રમાં જપને જયયોગ કહેલો છે. અને એના આધારથી અનેકના જીવનનું પરિવર્તન થયેલું છે. ભાવનાપૂર્વક જપનો હેતુ મનમાં દઢાવીને જ્ઞાનપૂર્વક જપનો જે આશ્રય લે છે, તેને તે જરૂર ફળી શકે છે. કર્મ કરવાં

અને તે જરૂર કરવાં, પરંતુ નિરાસક્ત થવા કાજે કર્મ કરતાં કરતાં આપણી આસક્તિ ઘટતી જાય અને પ્રભુભક્તિ દૃઢતર બને તે જોવાનું રહે છે. પેલા ત્રણ ખેડૂત ભાઈઓ જો ન માને તો કોર્ટે પણ જઈને જમીનનો કબજો મેળવવો, તેમાં કશું ખોટું નથી.

ઘર્ષણનું મહત્ત્વ

હરિ:ૐ

તા. ૨-૪-૧૯૫૪

ઘર્ષણ એ આપણી પોતાની કસોટી માટે જરૂરનું છે. ઘર્ષણ વેળાએ સમતા, શાંતિ, પ્રસન્નતા વગેરે કેટલી જણાઈ આવે છે, તેનું આપણને માપ મળી આવે છે. અથવા તો તે કેળવવા માટેની કૃપાતક સમું યોગ્ય સાધન પણ છે. અને ઘર્ષણ, અથડામણ, ત્રાસ, કંટાળો એ બધી લાગણીમાંથી ઉપરના ગુણો કેળવાતાં કેળવાતાં સમભાવ જન્મે છે અને તેમાંથી એકતા પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. અને ત્યારે જ્ઞાનોદય થાય છે. શાંતિ, સમતા, પ્રસન્નતા આદિ તેની સંપૂર્ણ કોટિએ આધારમાં પૂરાં પ્રતિષ્ઠા પામ્યા વિના એકતા કદી જન્મી શકતી નથી. ધ્યાન કે જપ કરતી વખતે પ્રકૃતિનું દર્શન થાય, પણ તેથી મુક્ત થવા માટે તો અંતરની દૃષ્ટિ, વૃત્તિ અને વલણ પૂરેપૂરાં જાગૃત થયેલાં હોય તો જ પ્રકૃતિ ઉપર સંયમ પ્રગટી શકે છે. અને જાગૃતિ તો જ રહે કે જ્યારે ધ્યેય પરત્વેનાં દૃષ્ટિ, વૃત્તિ અને વલણ નિશ્ચિત અને નિર્ણયાત્મક દૃઢ મક્કમતાના પાયા ઉપર જીવતાંજાગતાં થયેલાં હોય. કુતૂહલવૃત્તિ એ નકારાત્મક ભાવ છે. જ્યારે જિજ્ઞાસા એ રચનાત્મક ભાવ છે. કુતૂહલવૃત્તિમાં નર્ચું છીછરાપણું અને સ્વચ્છંદીપણું રહેલું છે, જ્યારે જિજ્ઞાસામાં

તો ભાવના ઉદ્દીપન થવાની શક્તિ મળતી રહે છે. તમે પેલા મહાત્માની હકીકત લખી છે, તે વાંચી છે. આવું જે કોઈ કહેતું હોય, તે ભ્રમમાં નાખનારું અને લાલસાને પોષનારું છે અને તેવી વેળાએ જ આપણે પોતે ચેતવું જોઈએ. એવા પ્રકારના સાધુનો સત્સંગ કરવો એ સાચો સત્સંગ નથી.

ઉકેલની શક્યતા

હરિ:ૐ

તા. ૧૨-૫-૧૯૫૬

આવેલા પ્રશ્નના ઉકેલ કોઈ આપે તેમ વર્તવું મુશ્કેલ. એ તો આપણને જે ઊગે તેમ તેમ તે ઉકેલે તો જ ઈષ્ટ. એ તો જેમ જેમ પરિસ્થિતિ બદલાય તેમ તેમ તેની ઉકેલની ગતિ અને દિશા પણ બદલાય. માટે અમુકનું આમ કરવું અને આમ થાય એમ લખી ન શકાય. જે પ્રશ્ન અંગે તમે લખ્યું હોય તેનાં મૂળમાં ઊતર્યા વિના કંઈ કશાનો યોગ્ય નિર્ણય પણ ન થઈ શકે. પ્રશ્નથી આવરાયા વિના નિર્મમત્વભાવે અનાસક્તિ જો પ્રગટેલી હોય છે તો એનો ઉકેલ આપમેળે ઊગી શકે છે.

આપણે કામ, ક્રોધ, રાગ વગેરેથી આવરાઈને ગૂંઘળાયે રહેતાં હોઈએ છીએ. તેથી, આપણને કશાનું યોગ્ય દર્શન થઈ શકતું નથી હોતું. માટે, કેમ કરીને નિર્મમત્વ અનાસક્તિ વગેરે કેળવાય એ જ સાચો માર્ગ છે. લોકના પ્રશ્ન પણ તો જ સાચી રીતે ઉકેલી શકવાની શક્યતાની ભૂમિકા આપણામાં જન્મવાની છે.

કુદરતનો નિયમ

હરિ:ૐ

તા. ૧૦-૭-૧૯૫૭

કોઈ માંદું હોય તો તેને માટે કઈ જાતની પ્રાર્થના કરવી એમ તમે પુછાવો છો. એક તો આપણી પ્રાર્થનામાં કશું બળ હોતું નથી. અને ભગવાન આપણો પોકાર સાંભળી શકે એટલી પ્રેમભક્તિજ્ઞાનપૂર્વકની એકદિલી તેની સાથે પ્રગટેલી નથી. એટલે આપણે જે માંદું હોય તેનાં યોગ્ય દવાદારૂ અને ઉપચાર કરીએ, તેની સેવા કરીએ અને તેમાં ક્યાશ ન રાખીએ અને કોઈ પણ જાતનો શોક ન કરીએ, ચિંતા ન કરીએ અને સતત હરિસ્મરણ કરતાં રહીએ. તેમાં પણ હરિસ્મરણમાં જેટલો દિલનો ભાવ પ્રગટે તેટલું ઉત્તમ છે. આપણા હરિસ્મરણના થતા રહેતા ઉચ્ચારથી વાતાવરણમાં એક જાતની ભાવના પ્રસરવાની અને તેનાથી શાંતિ પ્રગટવાની.

આપણા ઉપનિષદોમાં જુદા જુદા પ્રકારની પ્રાર્થનાઓના મંત્રો છે, પરંતુ તે પ્રાર્થનાઓ તો અંતરમાં ચેતનામાં નિષ્ઠા પામેલા છે, એવા ઋષિમુનિઓની બોલેલી છે અને તે આપણી સંસ્કૃતિનું ભાન આપણને કરાવે છે. આપણી ઉપનિષદોની પ્રાર્થનામાં અથવા તો ઋગ્વેદની ઋચાઓમાં આપણી જીવનની કક્ષા કેવા પ્રકારની હોવી ઘટે તેનો નિર્દેશ થયેલો હોય છે. કુદરતના નિયમો ઉપર ભાગ્યે જ કોઈ વાર અસર થઈ શકે છે ખરી, પરંતુ તે અપવાદ ગણાય, નિયમ નહિ. કુદરતના નિયમો ઉપર મારા તમારા જેવાની કંઈ અસર થાય નહિ.

જે વ્યક્તિના શરીર ઉપર આપણે અસર ઉપજાવવા ઈચ્છતા હોઈએ, તેની સાથે આપણા હૃદયનો એટલો બધો ઉત્કટ પ્રેમ જાગી ગયેલો હોય (જેમ કે બાબર અને હુમાયુ) અને તેને માટે ઘણા ઘણા હૃદયના પ્રેમથી મૃત્યુને સ્વીકારવાની આપણી સાચેસાચી

તૈયારી હોય તો તેવું બની શકે છે ખરું. સમાજને મદદ કરવાને માટે પહેલાં આપણે તેને મદદ કરી શકીએ તેવી સ્થિતિમાં પ્રગટી જવું જોઈએ. એટલે કે આપણા રાગદ્વેષ પૂરેપૂરા મોળા પડી જાય અને આપણને ચેતનનો અનુભવ થાય ત્યારે મનની આવી બધી ગડભાંજો મટી જાય.

આશ્રમની જમીન

હરિ:ૐ તા. ૨૮-૧૦-૧૯૫૭

બેસતા વર્ષને દિવસે રાંદેરમાં સામુદાયિક પ્રાર્થનાનો ક્રમ રાખ્યો હતો અને લગભગ ૨૫૦ ભાઈબહેનોએ પ્રાર્થના કરી હતી, તે હકીકત જાણી છે. સામુદાયિક પ્રાર્થનાની અસર પણ કદીક કદીક થાય ખરી. આશ્રમની હાલની જેટલી જમીન રોકાયેલી છે, તે જો વધારે નીકળશે તો તે જેની હશે તેને પાછી આપી દઈશું. અને જો મકાનના ચણતરમાં તે જમીન આવી ગઈ હશે તો તેનું યોગ્ય વળતર પણ આપીશું, પરંતુ તે અંગેની ચોક્કસ હકીકત અનુભવે પુરવાર થાય નહિ ત્યાં સુધી તે બાબતમાં આમ કે તેમ માનવું યથાયોગ્ય નથી લાગતું. અમારામાંથી કોઈનો પણ હેતુ વધારે જમીન પચાવી પાડવાનો નથી. જાણી જોઈને કોઈ તેમ કરે એમ માનવાની તૈયારી થતી નથી. જમીનના ટુકડાનો એટલો જો લોભ હજી હોય તો આવી પ્રવૃત્તિ ચલાવવાને સંપૂર્ણ અમે નાલાયક ખરા. સરકારમાં રૂ. ૧૬/- ભરીને અરજી કરેલી છે. માપણી કામદાર જે દિવસે માપણીને માટે આવનાર હશે, તેની અગાઉથી ખબર પડતાં તમને પણ ખબર આપીશું. આ માપણીનું કામ મારે કોઈને માટે હવે કરાવવાનું નથી, પરંતુ

મારા આત્મસંતોષને ખાતર કરાવવાનું છે અને તેમાં અમારો દોષ નીકળશે તો તે મારે જાતે પ્રત્યક્ષ જાણવું છે. માટે, આ બાબતમાં સમતા અને તટસ્થતા ધારણ કરવા વિનંતી છે.

અન્ય વિશે વિચારવાનાં જોખમ

હરિ:ૐ

તા. ૧૬-૧-૧૯૫૮

કોઈના પણ દોષ બતાવવાનું કામ આપણું નથી. આપણું ખરું કામ તો આપણી પોતાની પ્રકૃતિ અને સ્વભાવમાં જે જે ઊણપો હોય, તેનું ડંખતું ભાન આપણને પ્રગટે અને સુધારવા અને કહેવાથી મઠારવાને આપણે મથીએ, એ આપણો પ્રથમ ધર્મ અને કર્તવ્ય છે. કોઈના પણ દોષ તેને બતાવવાથી આપણે પોતે તેને અકારા થઈ પડીએ છીએ. મિત્રને પણ આપણે તેના દોષ બતાવીએ અને તે અંગે તેને ટકોરીએ તેના કરતાં તેને સવિશેષ ભાવનાથી ચાહીએ અને તેનાં કર્તવ્યમાં અને તેના વહેવારમાં આપણે માથું ન મારીએ, તે આપણે માટે યોગ્ય છે.

તમે જે સમજણનું વાક્ય મને લખ્યું છે, તે તેમની રીતે સાચું ભલે હોય, પરંતુ મેં પોતે તો અનુભવથી જોયું છે કે ખરેખરા મિત્રને પણ અને મિત્ર પરત્વે આપણો ખરેખરો દિલનો ભાવ હોવા છતાં એટલું જ નહિ પરંતુ તે મિત્ર જીવનવિકાસના હેતુવાળો હોવા છતાં તેની પ્રકૃતિ અને તેના સ્વભાવની ઊણપોનું તેને દર્શન કરાવવાનું થતાં તેનો મારા તરફનો ભાવ ઘટતો જતો અનુભવેલો છે. વળી, બે બાજુનું પૂરેપૂરું સમતોલપણાથી યોગ્ય રીતે જાણ્યું ન હોય ત્યાં સુધી કોઈના પણ વિશે આપણે આક્ષેપ કરવો એ આપણી સંસ્કારિતાને લાજે તેવું છે. વળી, તમારી

બાબતમાં મારો એક જે સ્પષ્ટ અનુભવ થયો, તે પણ મારે તમને ચીંધવો નથી. આપણે જો આપણા દિલનો જે ખરેખરો સદ્ભાવ છે, તે સદ્ભાવનું એકનિષ્ઠાથી તેના પરત્વે વર્તન કર્યા કરીશું તો આજે નહિ તો કાલ તેનું યથાયોગ્યપણું પ્રગટવાનું છે. કોઈની પણ પંચાતમાં પડતાં પહેલાં એનું વિવેકપૂર્ણ, યથાયોગ્ય રીતે, બંને બાજુનું તાદૃશ્ય સંપૂર્ણ નિરીક્ષણ પ્રગટાવ્યા વિના અને ચારે તરફની યોગ્ય પરીક્ષા અને તેનું વિવરણ અને પૃથક્કરણ જાતે કર્યા વિના કોઈ એક બાજુમાં સંકળાઈ જવું એ આપણા માટે હિતાવહ નથી. આ વાક્યો અનુભવથી તારવેલાં છે. મારા ગુરુમહારાજે તો મને હુકમ કરેલો છે કે કોઈને પણ ઉપદેશ કરવો નહિ અને આપવો નહિ અને બોધ કરવો નહિ, પરંતુ તમે જ્યારે તમારા કાગળમાં મને લખ્યું ત્યારે યોગ્ય સમજણ તારવવાની દૃષ્ટિએ આટલું લખ્યું છે. બાકી, જીવનમાં એટલું નક્કી જાણી રાખજો કે કોઈનાયે દોષ તારવવામાં આપણું પોતાનું જ અકલ્યાણ છે. જે બાબતનો જે વિચાર થયો, જેવું વિચારવાનું થયું, જેવું ચિંતવન થયું, તે પ્રકારના સંસ્કાર પડ્યા કરવાના અને સંસ્કારથી જ તે તે પ્રકારની વૃત્તિ ઊઠતી હોય છે. જીવનને જો ઉત્તમ પ્રકારનું બનાવવું હોય તો ઉત્તમ પ્રકારના વિચાર, ચિંતવન આપણામાં થતું રહેવું જોઈએ. કોઈનું પણ કશું નકારાત્મકપણે મનમાં પ્રગટ્યું તો તેનો પણ વજ્રલેપ ચિત્તમાં થઈ જવાનો, તે નક્કર હકીકત છે.

મિત્રભાવ અને દોષદર્શન

હરિ:ૐ

તા. ૨૨-૧-૧૯૫૮

જત, તમારો લાંબો કાગળ મળ્યો છે. જ્યાં સુધી આપણે શરીરધારીએ છીએ ત્યાં સુધી આપણામાં કોઈક ને કોઈક પ્રકારના

દોષ બીજાને લાગવાના જ. તેથી, કોઈકના માત્ર દોષ ઉપરથી તેના જીવનનું મૂલ્યાંકન આંકવું કે કરવું તે યોગ્ય ન ગણાય. વળી, શ્રી આપ્ટેજના વિશે કોઈકે આપણને કહ્યું હોય તો તે સાચું જ છે એમ પણ કેમ માની લેવાય ? જ્યાં સુધી આપણને પોતાને તેની પૂરેપૂરી યોગ્ય, તટસ્થતાપૂર્વકની ખાતરી ન થાય ત્યાં સુધી તેમ માની લેવામાં દોષ છે. તમે જે જે બધું શ્રી આપ્ટેજ અંગે લખ્યું છે, તેને તેમ ને તેમ સ્વીકારી પણ ન શકાય. છતાં, તેમાં ઊતરવાનો મારો વિષય ન હોય. મને તો કોઈ જો તેમની બાબતમાં પૂછે તો જરૂર જણાવું ખરો કે, ભાઈ, કોઈનાય જીવનમાં ઊંડા ઊતરવાનો રસ નથી. અવગુણ, દોષ હોય તેથી તેનું જીવન તેટલું જ અને તેવું જ છે એવું કશું નથી. વળી, દોષ જોવાની પ્રવૃત્તિમાંથી ઊગરી જવાનો મારો પ્રભુકૃપાથી સભાન પ્રયત્ન હોવાને કારણે તેમ કરવાનું રુચતું નથી અને વળી, કોઈનાય દોષ વિશે કશો પણ અભિપ્રાય કે મત બાંધવાનું યોગ્ય પણ નથી ગણતો, કારણ કે અભિપ્રાય કે મત બાંધવાને માટે જે તે પ્રસંગ પૂરતું ચારે તરફનું યોગ્ય અવલોકન અને તે અંગેની ચારેબાજુની યોગ્ય તટસ્થતાપૂર્વકની યોગ્ય (એક તરફી નહિ એવી) હકીકત જ્યાં સુધી ન મળી શકે, અને તે ઉપરાંત, આપણામાં એવી શાંત તટસ્થતાપૂર્વકની સમતા ન પ્રગટી હોય ત્યાં સુધી બીજાનું વિચારવા જતાં કોઈકને અન્યાય થઈ બેસવાનો પણ સંભવ હોય. આપણને તેમની પ્રકૃતિ ન રુચતી હોય તો આપણે તેમાં ન ભળીએ, ન હળીએ એટલું આપણે માટે યોગ્ય ગણાય.

વળી, જ્યાં સુધી આપણામાં અવગુણ, દોષ છે ત્યાં સુધી આપણને બીજાને તેમ ચીંધવાની યોગ્ય રીતની શક્તિવાળા પણ

હોતા નથી. આપણા બોલવામાં તેવો યોગ્ય પડઘો પણ ન પડી શકે. આપણા શબ્દમાં તેવી શક્તિનો રણકાર પણ પ્રગટી શકતો નથી. વળી, જગતમાં છીએ ત્યાં સુધી જગતને કોઈ સંપૂર્ણ લાગેલું નથી. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને પણ બીજી અન્યથા રીતે જોનારા અને માનનારા હતા જ. શ્રીરામચંદ્ર ભગવાનનું પણ તેમ જ હતું, મહાત્મા ગાંધીજીનું પણ તેમ જ હતું અને એવા અનેક સંતમહાત્માઓનું પણ તેવું જ છે. શ્રીઅરવિંદને પણ તેઓ અમુક અમુક પક્ષપાત કરે છે એવું કહેનારા પણ તેમના જ આશ્રમમાં ત્યાં હોય.

વળી, આપણે મિત્રભાવે તેમ દોષ બતાવવાનું કરતા હોઈએ છીએ, તે વિધાન પણ કદાચ યથાયોગ્ય ન પણ હોય. એવો દિલનો દિલમાં દિલથી મિત્રભાવ પ્રગટેલો હોવો માની લેવામાં પણ ક્યાંક સમજણની ભ્રમણા હોવાનો પણ સંભવ હોય. મિત્રભાવની તીવ્રતા, તેનો પરસ્પરનો દિલનો દિલથી થતો રહેતો વર્તાય અને તેથી કરીને મનમાં ઊપજતા વિચારો, વૃત્તિ વગેરેનું જો યોગ્ય તટસ્થતાપૂર્વકનું પૃથક્કરણ કરતા હોઈએ તો સમજણ પડી શકે ખરી, કે જેને આપણે મિત્રભાવ ગણતા હોઈએ છીએ, તે તેવો ને તેવા યોગ્ય પ્રકારનો ન પણ હોય. મિત્રભાવ ચારે તરફનું યોગ્ય તટસ્થતાપૂર્વકનું સમતોલભાવે આકલન કર્યા વિના કદી પણ આરોપ મૂકી શકતો નથી. દિલેદિલ મળ્યા વિના મિત્રભાવ પ્રગટી કે જન્મી શકતો નથી. આપણે સમજેલી રીતે કે માની લીધેલી રીતે જે અમુક ભાવ આપણે આપણામાં રોપેલો માનીએ, તે તેમ ન પણ હોવાની શક્યતા હોઈ શકે.

નિશ્ચયબળ

હરિ:ૐ

તા. ૧૪-૨-૧૯૫૮

કોઈ પણ માર્ગે દૃઢ થવાને માટે નિશ્ચયબળની ખાસ જરૂર. અસલ વ્રતાદિ નિયમો જે પળાતા કે પાળવાનું થતું, તેનો મૂળ હેતુ નિશ્ચયબળ પ્રગટે તે કાજેનો હતો. વ્રત લઈએ અને તે ન પળાય તો તેથી આપણે વધારે સગડગવાળા થઈએ છીએ. વ્રત કે નિશ્ચયને પાળવાથી કરીને તેનું બળ વધે છે. નિરાગ્રહીપણું એ એક હકીકત છે અને મક્કમપણું એ બીજી હકીકત છે. માનવી નિરાગ્રહી હોવા છતાં નિશ્ચયબળવાળો હોઈ શકે છે. પોતાને જે કરવું છે, તે તે માનવી કરે ખરો, પરંતુ તે કરતાં કરતાં એકનું મન સગડગવાળું રહ્યા કરતું હોય અને બીજાનું મક્કમ પ્રકારનું હોય તો તે એક જ પ્રકારનાં કર્મનું પરિણામ જુદું જુદું આવે છે. સંસાર વહેવારવર્તનમાં પણ નિશ્ચયવાળા મનની જરૂર અને આમાં તો ખાસ જ. જેનામાં નિશ્ચયબળ નથી, તેને જીવનનાં સર્વ ક્ષેત્રમાં અને પાસાંમાં યદ્વાતદ્વાપણું જ પ્રગટવાનું અને તેવો જીવ કોઈ ખપનો નથી, તે નિશ્ચે કરી જાણસોજી. ખુલ્લા થવાની સમજણ વિશે 'જીવન સંશોધન' માં વિગતવાર લખ્યું છે, તે તમે વાંચજો એટલે તેની સાચી સમજણ પડશે. નીરવતા કંઈ એમ ને એમ પ્રાપ્ત થતી નથી. કંઈ કશામાં લગની લાગ્યા વિના મન કદી એકાકાર અને એકતાન થઈ શકતું નથી.

દોષના સંસ્કાર

હરિ:ૐ

તા. ૧૦-૧-૧૯૫૮

તમારી સદ્ભાવના માટે આભારી છું. જીવનમાં જો આત્મકલ્યાણ પરત્વેનું જો આપણું સાચેસાચું ધ્યેય હોય તો આપણો ઝોક સર્વ પરત્વે સદ્ભાવના પ્રગટતી રહે, તે તરફ પ્રગટેલો હોવો જાઈશે. ખરેખરી સાચી હકીકત પરત્વે આંખમીંચામણાં કર્યે જીવનના સાધકને કદી ચાલી ન શકે. કોઈક 'જીવ'માં અમુક પ્રકારનો અવગુણ હોય તો આપણામાં કોઈ બીજા પ્રકારનો પણ દોષ હોય. એટલે કોઈ જીવના સ્વભાવના દોષને આગળ તાર્યા કરવામાં આપણા મનમાં તેવા પ્રકારના સંસ્કાર પડે છે. કોઈ બીજો 'જીવ' સંપૂર્ણ નથી અને આપણે પણ સંપૂર્ણ નથી. એટલે કોઈ જીવના દોષને આગળ તારવવા જતાં આપણા મનમાં તેના વિશેનો પૂર્વગ્રહ બંધાઈ જતો રહે છે. એટલે આ માટે તો સાધકે ઘણી ઘણી સાવચેતી રાખવાની હોય છે.

તમારા બધાંની સહાનુભૂતિની પ્રભુકૃપાથી તમે ખોટ નહિ પડવા દો એવી મારી તમને પ્રાર્થના છે. પ્રભુકૃપાથી મને તો તમારા બધાંની ઓથ એ જ મારા જેવાનું બળ છે. મને ભગવાનની ઓથ તો છે અને એને કારણે તો આ બધું બન્યા કરે છે, પરંતુ તમારા જેવા સ્વજનની ઓથની ખાસ જરૂર, કારણ કે વ્યક્ત પ્રભુ તો તમે બધાં છો.

‘સમરસ લેવો, તાદાત્મ્ય રાખવું અને સાથે સાથે તટસ્થતા અને અનાસક્તિ પૂરેપૂરી દાખવવી અને છતાં ભાવપૂર્વક વર્તવું’, આવું વર્તન થવું મારા તમારા જેવા માટે એકદમ શક્ય નથી થતું. એ તો સાધના કરી કરીને તેવા પ્રકારની પરિપક્વ ભૂમિકા થાય ત્યારે જ તેમ બની શકે છે. હાલમાં આપણાથી તેવું ન બનતું હોય, પરંતુ જીવનમાં ઉત્તમ રીતે વર્તવાની તો ઉપર પ્રમાણેની જ રીત છે. એનો જો જીવતોજાગતો ખ્યાલ રહ્યા કરે, અને આપણામાં હજી તેવી યોગ્યતા પ્રગટી નથી. તેટલી આપણી ત્રુટિ છે અને એવા પ્રકારના જીવનના દોષનું ઉત્કટ અને ઉગ્ર ભાન જો પ્રગટ્યા કરે તો કોઈક પણ દિવસે ઊંચે આવી શકવાની શક્યતા ખરી.

આપણી નબળાઈનું આપણને ભાન થાય, તે ત્યારે જ સાચું ગણાય કે તેવું ભાન આપણને વારંવાર ડંખ્યા કરે અને આપણને તેનાથી ઉપર આવવાને મથાવ્યા કરે. બીજું આપણો જે મત હોય કે સમજણ હોય તે બળાત્કારે બીજાના ઉપર લાદવાથી કંઈ કશો શુક્કરવાર વળી શકતો નથી. એટલે તમે શ્રાદ્ધવિધિ વગેરે કરી તે તો સારું કર્યું, પરંતુ જો મૃત્યુના નિમિત્તે બ્રહ્મભોજન આદિની યોગ્યતામાં આપણને સંપૂર્ણપણે અયોગ્યતા લાગતી હોય તો તેમાં આપણાથી ભાગ ન લઈ શકાય અથવા ન લેવો ઘટે. પ્રભુકૃપાથી આ જીવને માથે મારા મોટા ભાઈની દીકરી પરણાવવાની હતી અને મારી માની તેમની જૂની સમજણ પ્રમાણે બધું કરવાની હતી. એટલે તે લગ્ન સમારંભમાં આ જીવે મુદ્દલે ભાગ લીધો ન હતો અને હાજરી પણ આપી ન હતી. તથા, મૃત્યુ કે લગ્નના જ્ઞાતિરિવાજની રીતે કદી વર્તવાનું કરેલું નથી અને મારી સ્થિતિ

ત્યારે પણ ઘણી ઘણી ગરીબ હતી, પરંતુ ગરીબનું તેવું કરેલું કોઈનાથી તે યથાયોગ્ય પ્રકારનું હતું તેમ માની શકાતું નથી. જીવનનું ખમીર કોઈ ને કોઈ રીતે વ્યક્ત થયા વિના રહેતું નથી. સુરત જ્યારે જ્યારે જાઉં છું ત્યારે ત્યારે અહીં પણ કોઈ ને કોઈ નિમિત્તે પ્રભુકૃપાથી તમારું સ્મરણ પ્રગટે છે. તમારા પ્રેમનો, સહાનુભૂતિનો અને ઓથનો હું તો સદાય ભૂખ્યો છું.

દ્વંદ્વાતીત થવાની શક્યતા

હરિ:ૐ

તા. ૧૦-૫-૧૯૫૮

દ્વંદ્વથી મુક્ત થવાયા વિના આનંદ કદી ટકી ન જ શકે. દ્વંદ્વથી પર થવા કાજે આંતરિક શક્તિ કેળવવાની જરૂર. તેથી, જે તે વિચારો, વૃત્તિ, લાગણી વગેરે વગેરે ઊપજતાં, સમતા, શાંતિ, તટસ્થતા, સાક્ષીભાવ વગેરે વગેરે જ્ઞાનપૂર્વકનાં જીવતાં પ્રત્યક્ષ તે પળે રહી શકે, તે બધો અભ્યાસ ઘણો ઘણો જરૂરનો છે. કંઈક વલણ ઊઠતાં તે ભેગું ભળી ન જવાય તેની તકેદારી ઘણી ઘણી રાખવાની રહે છે. તેથી, દ્વંદ્વાતીત થવાય તે પછીની દશામાં કશા ક્લેશ સંતાપ રહી શકતા નથી. હાલમાં થતો આનંદ તો ઠીક છે. કંઈક પ્રેરણા મળવા કાજે ઠીક ગણી શકાય. બાકી તે સદાકાળ ટકી ન જ શકે. દ્વંદ્વને ‘ગુણ’થી પર થઈ જ ન શકાય એમ જો કોઈ કહેતું હોય તો તે તેના અનુભવની હકીકત હોય, પણ મારા જેવાના નમ્ર અનુભવ પ્રમાણે તેવા આત્માનો અનુભવ મને છે અને તેવું ખોટું કહેવાનો અભરખો નથી. માટે, તે પ્રમાણે દ્વંદ્વથી મુક્ત થવાય તેવા પ્રયત્નો જ્ઞાનપૂર્વક આચરવાના રહે છે, તે જાણશો.

સ્મરણ અને શ્રદ્ધા

હરિ:ૐ

તા. ૧૭-૫-૧૯૫૮

જત, તમારો તા. ૧૪-૫-૧૯૫૮નો કાગળ મળ્યો છે. શાંતિ, પ્રસન્નતા પળેપળ ટક્યા કરે અને એ માટેનો જે જ્ઞાનભક્તિપૂર્વકનો સતત એકધારો જીવતોજાગતો પ્રયત્ન, તેનું જ નામ સાધના. નામસ્મરણથી આ જીવના શરીરનો હિસ્ટીરિયાનો રોગ મટેલો, તે એક હકીકત છે. મહાત્મા ગાંધી લખી ગયા છે કે 'રોગમાત્ર નામસ્મરણથી મટી શકે,' પરંતુ નામસ્મરણમાં તે 'જીવ'ની એવી જીવતીજાગતી શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ. શ્રદ્ધા એ મોટી વાત છે. શ્રદ્ધા વિનાના પુરુષાર્થમાં ચેતન પ્રગટી શકતું નથી. ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરીએ પણ જો મૂળમાં શ્રદ્ધા ન હોય તો તેવા પ્રયત્નનું ફળ નીપજી શકતું નથી. એટલે નામસ્મરણથી તમારી જીવની વિકૃતિ ટળી જાય એવી બાંધધરી હું આપી શકતો નથી. એ તો માત્ર પોતાની શ્રદ્ધાની હકીકત છે. નામસ્મરણથી રોગ મટે છે. એવું માત્ર હું એકલો કહેતો નથી, પરંતુ અનેકના એવા અનુભવ છે. વળી, સતત, એકધારું, અખંડ અને સળંગ ભગવાનનું નામ લેવું એ કંઈ જેવી તેવી વાત નથી. અને તે એમ લઈ શકાતું નથી. (સહેલાઈથી) પ્રયત્ન કરી જોશો ત્યારે ખબર પડશે. તમારા પોતાનામાં નામસ્મરણથી રોગ મટી શકે છે એવી શ્રદ્ધા હોય તો તેવો સ્મરણયજ્ઞ ચાલુ કરશો. અને ધારો કે જીવની વિકૃતિ ન ગઈ તોયે ભગવાનનું કરેલું સ્મરણ ફોગટ જીવાનું નથી.

શ્રદ્ધા એટલે શું એમ તમે પુછાવ્યું છે. જેના વડે કરીને સતત એકધારું વળગી રહેવાય, તેને પકડી રહેવાય, તેનું નામ એક પ્રકારે શ્રદ્ધા કહી શકાય. ગમે તેવા ઊથલા આવે, મુશ્કેલીઓ આવે, ઝંઝાવાત વાય, આસમાની થાય, તેમ છતાં નિર્ધરિલા માર્ગમાંથી જેના વડે કરીને ચ્યુત ન થવાય તેનું નામ શ્રદ્ધા છે. શ્રદ્ધા વડે કરીને જીવનમાં એક એવા પ્રકારનું નિશ્ચયબળ પ્રગટે છે, દૃઢતા પ્રગટે છે અને એના વડે કરીને એક એવું તો અખૂટ ઉત્સાહનું બળ પ્રગટે છે કે જે બુદ્ધિની સમજણથી કદી પ્રગટી શકતું નથી. શ્રદ્ધાના અનુશીલન, પરિશીલનમાંથી અને તેનું પ્રાગટ્ય થતાં જતાં જ્ઞાનમાંથી જે મુલાયમતા પ્રગટે છે, તે જીવનના ઘડતરને માટે અત્યંત આવશ્યક સ્થિતિ છે. શ્રદ્ધા કોઈ આશા અપેક્ષા રાખીને કામ કરતી હોતી નથી. એ તો એકમાત્ર વળગી રહેવાનું અને આપણને આગળ ને આગળ પ્રેરાવવાનું કાર્ય કરતી રહે છે. અનેક પ્રકારની આકરી કસોટીઓમાં ટકાવી રાખનાર બળ તે શ્રદ્ધા છે. શ્રદ્ધા વિશે આનાથી વિશેષ શું લખું ? વળી, હાલમાં શરીરની સ્થિતિ કુશળપણાની નથી. તા. ૧૫-૫-૧૯૫૮ને ગુરુવારની રાત્રે શરીર ઉપર અચાનક ભયંકર હુમલો પ્રવર્તેલો. તેમાંથી હજી શરીર વળ્યું નથી તોપણ કામને અંગે મારે સુરત જવું પડે છે. આવતી કાલે ગુરુવારે જઈશ, તે શનિવારે રાત્રે નડિયાદ આશ્રમમાં પાછો આવીશ. તારીખ ૪-૫ સોરો (સુધીમાં) કુંભકોણમ્ જવાને ગુજરાતમાંથી વિદાય થઈશ, તે જાણશો. કુશળ હશો.

સંજોગ સાથે સમાધાન

હરિ:ૐ

તા. ૯-૧૨-૧૯૫૮

તમારી જમીન બાબતની લખેલી લાંબી હકીકત બધી ધ્યાનપૂર્વક વાંચી ગયો. હવે, આ તબક્કે તેમાં કશું જ વળી શકે તેવું નથી. અરજી કરો તોપણ ફાવી શકાય તેવું નથી. ૧૯૫૭ના ડિસેમ્બર કે ૧૯૫૮ માર્ચ સુધી તેમાં શક્યતા હતી. હવે તો કશું થઈ શકે તેવું નથી. બીજો કોઈ પણ ઉપાય કામચાબ લાગી શકે તેવું નથી. સિવાય કે ખેડૂતો પોતે જ સમજે તો બને, જે જે હવે શક્ય લાગતું નથી. તે તે હવે તો માથે આવી પડેલું સહન કરવાનું જ રહે છે. જો સહન કર્યા વિના છૂટકો જ નથી અને એવું હવે સ્પષ્ટ ચોખ્ખું દેખાય છે તો પછી તેના વિશે દિલમાં વસવસો રાખીને ક્લેશ, સંતાપ વહોરીને દુઃખી થયા કરવું એ તો નાહકનો બોજો વધારવા જેવું છે. હવે તો સમજીને તેમાંથી મન મોકળું કર્યા વિના બીજો કોઈ ઉપાય લાગતો નથી.

જેમ આપણે ઉમળકાથી છ વીઘા જમીન દાન કરી ત્યારે આપણને કશું લાગ્યું ન હતું, તેમ આમાં પણ સમજવાનું. જો સમજાય તો ખેડૂતોને આપણે તેટલી સરળતા કરી આપી છે, એમ દિલમાં દિલથી માનીને આશ્વાસન મેળવવું રહ્યું. જ્યાં કાયદો જ આપણી તરફેણમાં નથી અને કોઈ ઉપાય પણ સૂચવી શકાતો નથી, ત્યાં આપણે બીજું કરી પણ શું શકવાના ?

જે ગામલોકની આપણે અત્યાર સુધી સેવા કરી અને સેવાની ભાવના પણ આપણને ફલિત ન થતાં, જેની સેવા કરી તે જ આપણા વિરુદ્ધ પડ્યા તો શું આપણી સેવા એ ખોટી હતી ? એમ પ્રશ્ન થાય. આ ઉપરથી એમ સમજવાનું કે સેવા કરવા નીકળનાર

જીવે આશા અપેક્ષાની કે બદલાની કોઈ પણ જાતની વૃત્તિ મનમાં ક્યાંય કશે ન સેવવાની પોતાની ભૂમિકા પાકી હોય તેવો ‘જીવ’ જ સેવાનાં ક્ષેત્રમાં કામ કરવાને યોગ્યતાવાળો ગણી શકાય. મને પોતાને પણ સેવાનું કામ કરતાં કરતાં આવા કપરા અનુભવો થયેલા છે અને એવા પ્રસંગો પણ સાંપડેલા છે. અન્યાય પણ થયેલા છે. શૂન્ય જેટલી હદની નમ્રતા કેળવવા જતાં જતાં આપણે પોતે બીજાંની દૃષ્ટિમાં અને સમજણમાં પૂરેપૂરા ભોટ જેવા લાગતાં હોઈએ છીએ એવું તેમનું માનસ આપણા પરત્વેનું બનતું જતું અનુભવેલું છે. અને તે ઉપરથી ભગવાનની કૃપાથી મને પોતાને તો સમજાયેલું કે આપણે જે જે કંઈ કરવાનું છે, તે તે આપણા પોતાના વિકાસને માટે કરવાનું છે. એવી ભાવના સંપૂર્ણપણે મક્કમતાથી અને દઢતાથી આપણા પોતાનામાં ઊગી શકે તો જ બીજા પરત્વેનો ખ્યાલ સમૂળગો નષ્ટપ્રાય થઈ શકે ખરો. આપણે કંઈ કરીએ છીએ તે આપણા પોતાના ખાતર કરીએ છીએ, એવી ભાવના જો પ્રામાણિકપણે અને તેવી ભાવનાને વફાદારીથી અને એકનિષ્ઠાથી જો વળગી રહેવાનું બની શકે તો આપણે પોતે બીજાઓ તરફથી જે આઘાત પ્રત્યાઘાત થાય તેને નિરપેક્ષ રીતે ઝીલવાને ધીરે ધીરે પ્રભુકૃપાથી શક્તિમાન થઈ શકીએ ખરા.

સેવાનાં ક્ષેત્રમાં પણ જ્યાં સુધી આપણા પોતામાં દ્વંદ્વની પકડ મોળી પડી નથી ત્યાં સુધી સેવા કરનાર ‘જીવ’તેના મળતા જતાં કર્મમાં અને કર્મની સાથે સંકળાયેલી વ્યક્તિમાં પોતાના રાગદ્વેષ એટલે કે દ્વંદ્વના ગુણ તેમાં વ્યક્ત કર્યા વિના રહી શકવાનો નહિ. શુદ્ધ સેવા કરવાને માટે પણ આપણે આપણા પોતાના રાગદ્વેષને મોળા પાડવાની ઘણી ઘણી જરૂર રહે છે. અને સર્વ પરત્વે સદ્ભાવ, આદર, સુમેળ, પ્રેમભાવ તેટલા માટે જીવંતપણે કેળવવાની ખાસ જરૂર રહે છે.

તમને પોતાને જમીનની બાબતમાં લાગી આવે છે તે સ્વાભાવિક હોય, પરંતુ જેનો કશો ઉપાય નથી તેને વિશે ઝાઝીવાર મથામણમાં પડવું અને મનના ગૂંચવાડા મનમાં ઊભા થવા દેવા એ તો ઊલટું દેવું વધારવા જેવું છે. તમે પોતે ધારશો તો આવી મનની અથડામણ અને સંઘર્ષણમાંથી જરૂર મુક્ત થઈ શકો તેવા છો. આપણને કોઈ પણ ઉપાયે મળી શકતું એવું ન હોય, તેની ચિંતા સેવવી-એ આપણને છાજતું નથી. માટે, કૃપા કરીને મનને વાળવાનો પ્રયત્ન કરશો. કુદરતનો ક્રમ છે, એવું માનવામાં પણ સાર નથી. સર્વ કંઈ નિયતિને આધીન છે. ગયું એટલું મેળવી તો જરૂર શકાય, પરંતુ તે માટેનો પુરુષાર્થ કરવાની તકેદારી, સાવધાની, જાગૃતિ, તેવો ઉત્સાહ, ઉમંગ, ખંત, કાળજી, વ્યવસ્થા, ચોકસાઈ-આ બધું તથા તે ઉપરાંત, મૂડી-આ બધું હોય તો ગયું તેટલું મેળવી પણ શકાય. આપણી સામે હજારો નિર્વાસિતોનો દાખલો મોજૂદ છે, તે બધાનું કેટકેટલું ગયું છે ! અને ખરેખર તેઓ નાહિંમત થઈ જાય અને એવી તેમની મનોદશા થઈ જાય તો તેમાં કશું અજુગતું ન ગણાય, પરંતુ તેમ ન થતાં હિંદુસ્તાનમાં આવીને તેઓ કોઈ ને કોઈ કામધંધો ખોળી કાઢી પરિશ્રમમાં વળગી ગયા. જો ગયાનો સતત અફસોસ જ કર્યા કરતા હોત અને નિરાશામાં જ ડૂબેલા રહ્યા કર્યા હોત તો તેઓ નવા કશાને આટલા ઊલટભેર વળગીને મંડી પડ્યા ન હોત. માટે, કૃપા કરીને શાંત થજો એવી વિનંતી અને પ્રાર્થના છે.

આપણી કોઈ પણ પરિસ્થિતિને કારણે અવળી દશા થાય તો તેથી અમુક ગ્રહ નડે છે, એમ માનવાની લાલસામાં પડી જવાનું જે બને, તે જ બતાવી આપે છે કે આપણું માનસ યથાયોગ્યપણાનું પાકેલું નથી. ગ્રહ કામ કરતા હોય કે ન કરતા

હોય, પરંતુ તેથી આપણે માથે હાથ દઈને ઢગલો થઈ જઈએ તે આપણા જેવાને શોભતું નથી. ભગવાનને પ્રાર્થના કરીએ તેટલાથી પણ શું વળી શકે ? કારણ કે ભગવાનમાં પણ શ્રદ્ધાવિશ્વાસ આપણાં જીવંતપણે પાકેલાં હોય તો જ આપણા દિલમાંથી પ્રાર્થનાભાવે, તેને તેવો રણકાર આર્દ્રભાવથી અને આર્તતાથી નીકળી શકે. અને ‘મારી તો ઊંઘ જાણે ઊડી ગઈ છે,’ એટલું બધું થવું તે શેને કાજે તે આપણે પોતે વિચારીએ. વલોપાત કર્યેથી હવે કશું વળી શકે તેવું નથી. માટે, કૃપા કરીને વસ્તુસ્થિતિ સમજી જઈને શાંત બની શકાય તેવા જાગૃત પ્રયત્નમાં મથામણ કરશો.

જે કંઈ પાળી શકીએ અને આપણી શક્તિનો ગજ રાખીને જેટલું પળાય તેટલો જ નિશ્ચય કરીએ. અને એમ કરતાં કરતાં નિશ્ચયબળ વધારીએ અને કેળવીએ તો તે વધારે ઉત્તમ છે. આપણે આપણી પોતાની પ્રકૃતિ અને સ્વભાવને બરાબર ઓળખતાં અને સમજતાં થઈ જવું જોઈએ. સાચી રીતે અને ખરેખરું પૃથક્કરણ કરી કરીને જે પ્રામાણિક માનવી પોતાની પ્રકૃતિ અને સ્વભાવને યથાયોગ્યપણે સમજે છે, તેને પોતાના વર્તનમાં કેમ વર્તવું, કેમ સમજવું અને કેમ બોલવું-તેની સૂઝ પડ્યા વગર રહેતી નથી. મહાપ્રયત્ને કરીને પ્રકૃતિ કે સ્વભાવને પણ વશ કરી શકાય છે, એ સિદ્ધ અનુભવ થયેલી હકીકત છે. ભગવાનને માર્ગે જવું હોય કે ન જવું હોય તોપણ સાચું જીવન જીવનાર માનવીએ પણ પોતાની પ્રકૃતિ અને સ્વભાવને બરાબર પિછાનવાં પડશે. પ્રકૃતિ અને સ્વભાવને જો આપણે યથાયોગ્યપણે સમજ્યા કરીશું તો આપણાથી થતી ભૂલો, દોષો વગેરે વગેરે બધું અવલોકવાની સ્થિતિમાં પ્રગટી જઈશું. જે ‘જીવ’પોતાનું યોગ્ય રીતે પૃથક્કરણ કરી કરીને અવલોકન કરે છે, તેને તેની ભૂલ સમજાય છે. અને

સમજણ ત્યારે જ સાચી ગણાય કે જે બાબતની જે સમજણ ઊગે તે બાબતમાં તેનું પ્રવર્તવાનું બની શકે. જો સમજણથી તેમ થતું ન અનુભવાય તો સમજણ યથાયોગ્ય પ્રકારની ઊગી નથી તેમ સમજવું.

‘ખૂબ ધ્યાન કે જપ પછી રજોગુણમાં આવતાં આવતાં સમય લાગે છે અને અકળામણ લાગે છે. ધ્યાનમાં અને જપમાં માનસિક થાક લાગી જાય છે. પછીથી પડી રહેવાની વૃત્તિ થાય છે.’ આમ, તમારું લખવું છે. આ તો નર્ચા તામસનું લક્ષણ છે. એના કરતાં બહેતર છે કે ધ્યાન કે જપ ન જ કરવા. અને જો કરવા હોય તો એવી રીતે તે થાય કે જેથી કરીને આપણી ગુણશક્તિ પ્રગટે. તામસમાં માનવી હોય ત્યારે તેને સમજનો યાગ્ય Grasp પણ થતો હોતો નથી. તેનામાં નવું સર્જન કરવાનો કે નવું સર્જન થવાનો ઉમંગ, ઉત્સાહ, ધીરજ, સહનશીલતા, સહિષ્ણુતા આદિ પણ પ્રગટતાં હોતાં નથી. તામસની સ્થિતિમાં સાચી સમજણ પણ ઊગતી નથી. બીજાને પોતાની સમજણ અને દૃષ્ટિથી અતિરિક્તપણે સમજવાનાં દૃષ્ટિ, વૃત્તિ અને વલણ ખીલતાં હોતાં નથી. તામસમાં સ્થિતિસ્થાપકતા રહે છે. તેમાં તટસ્થતા અને સમતા પ્રગટી ન શકે. કંઈ પણ નવું કરવાનું કે નવું હાથ ઉપર લેવાનું ન ગમે કે ન સૂઝે, તે પણ તામસનું લક્ષણ ગણાય અને કોઈ પણ ગુણ સ્વાભાવિક નથી. તમસ અને રજસ તો જીવનવિકાસની ભાવના કેળવનાર જીવે સમજી સમજીને તેમાંથી ઊર્ધ્વગતિ થાય તેમ મથવું જોઈએ, પરંતુ આ બધું થવા માટે સર્વથી પ્રથમ એવા માનવીનામાં પોતે પ્રકૃતિથી અને સ્વભાવથી કંઈ દશામાં છે, તેનું તેને સ્પષ્ટ દીવા જેવું ભાન જાગી જવું જોઈએ. અને તેનું તેને ઉત્કટ સંવેદન પણ પ્રગટવું ઘટે. તો જ

તે તેમાંથી હઠી શકવાને ગતિ કરી શકે, તે સિવાય નહિ. આવી પડેલી પરિસ્થિતિથી ભાગવાનું તો ન હોય. ખરા ધ્યાન કે ખરા નામસ્મસણથી આવી મળતાં કર્મમાં આનંદ, ઉત્સાહ અને પ્રેરણા મળે છે, એ હકીકત સાચી છે અને અનુભવની છે, પરંતુ તેમ કરવાનું ખરેખરું માનવીનું દિલ લાગેલું હોવું જોઈએ, પરંતુ આપણે બધા અધકચરા ઉપાયો લઈએ છીએ અને કરીએ છીએ. જે જોમથી અને ગંગામૈયાના પુનિત ધસમસતા પ્રવાહના ઉત્સાહથી યાહોમ કરીને ઝંપલાવવાની જે થનગનાટ કરતી તૈયારી હોવી ઘટે, તેવું આપણાં બધાંનું ન હોવા છતાં આપણે જે કંઈ સાધન નજીવું નજીવું ઉપરછલ્લું કરીએ છીએ અને પછી યોગ્ય પરિણામ ન લાગતાં દોષ દઈએ પેલા સાધનને.

કોઈનામાં ગુણઅવગુણ હોય. જેવા તેમનામાંના એક પ્રકારના હોય તો આપણામાં બીજા પ્રકારના પણ હોય. આપણે સંપૂર્ણ હોઈએ અને આપણી તેવી દશા સંપૂર્ણપણે જીવંત પ્રગટેલી હોય ત્યારે જો કોઈકના વિશે ખેદ થાય તો એવો ખેદ આપણને બીજાને લીધે પ્રગટેલો છે, એમ સમજી શકાય ખરું.

અભ્યાસનું મહત્વ

હરિ:ૐ તા. ૨૩-૧૨-૧૯૫૮

ભગવાનને હૃદયપૂર્વકનો, યોગ્ય પ્રકારની ઉત્કટ આર્દ્રતાને આર્તતાથી ખરેખરો હૃદયપૂર્વકનો પોકાર થાય તો તો જરૂર આપણું દિલ, મન વગેરે હળવાં થાય છે. અને એવી ભૂમિકા પાછી ચાલી જાય છે, તેનું કારણ તો એ છે કે આપણા દિલની તેવી ભાવનાથી સળંગતા અને અખંડતા એકધારી જીવતીજાગતી

પ્રગટેલી રહી શક્તી નથી. અને તેને માટે તેવો જીવતોજાગતો અભ્યાસ પાડવાની ખાંખત, ઉત્સાહ અને અદમ્ય એવી તે પ્રકારની ધગધગતી તમન્ના આપણા દિલમાં ખરેખરી પ્રગટેલી હોતી નથી. જો તેમ હોય તો તો તેવો અભ્યાસ થયા કરે. તેમ છતાં આપણે હિંમત હારવાની નથી. પ્રકૃતિને પલટાવવાનું કામ તો ભાવનામાં નિરંતરતા પ્રગટે ત્યાર પછી જ બની શકે. અને તેમ છતાં ચેતનને વહેવાનું સાધન તો પ્રકૃતિ જ છે, તે આપણે ખાસ લક્ષમાં રાખવાનું છે. પોતે પોતાના શરીરની શક્તિ પ્રમાણે જે તે કરવાનું હોય. દિલમાં જ્યારે ખરેખરો ભાવ પ્રગટે છે ત્યારે શરીરથી ઉપરવટનું પણ ઘણું ઘણું કામ કરી શકાય છે, એવો મારો પોતાનો પ્રભુકૃપાથી અનુભવ છે.

મૌનએકાંત પહેલાંનો વિચાર

હરિ:ૐ તા. ૨૬-૧૨-૧૯૫૬

તમારે ૨૧ દિવસ મૌનમાં બેસવાનું દિલ છે. તે તમને પ્રથમ તક આપવાનું બને કે ન બને તે નક્કી કહી શકાય નહિ. અને વસંત પંચમીએ શરૂ થશે જ એમ અત્યારથી કહી શકાય નહિ, કારણ કે બે માસની અંદર બધું તૈયાર થઈ શકે કે કેમ તે પણ એક સવાલ છે અને ૨૧ દિવસ મૌનમાં બેસવાથી આપણો શુક્કરવાર વળી જાય એવું કશું નથી. એ તો એક પ્રકારના ઉત્કટ સંસ્કાર ચિત્તમાં એકધારી એક પ્રવૃત્તિના પડે, તેને માટેનો પ્રયાસ છે. એટલે તમે બેસો અને બેસવાનું વિચારો તો તે જોઈ વિચારીને સમજીને તેમ કરશો. ૨૧ દિવસના મૌનમાં બેસો અને તમને કંઈ કશું જીવનમાં મળતું ન લાગે તો તેનો અર્થ તે સાધનાનો દોષ

નથી, પરંતુ આપણી તમન્નાનો છે. વળી, આશ્રમમાં જે જમવાનું થતું હોય, તેવી રીતનું આપવામાં આવે છે, તે પણ તમારે વિચારવાનું છે. અને ચા, ખાંડ, દૂધ વગેરે પણ બેસનારે જ આપવાનું હોય છે અને તેટલા દિવસનો ભોજન ખર્ચ પણ. આવી બાબતની સ્પષ્ટતા પહેલેથી કરી હોય તે સારું, કે જેથી મનમાં બીજી બાબતની વિમાસણની તક ન રહે.

૨૧ દિવસ જે જપયજ્ઞમાં મૌનએકાંતમાં બેસવાનું થાય તેનાથી નુકસાન તો મુદ્દલે નથી, પરંતુ માનવી જ્યારે કંઈ પણ ક્ષા વિશે ભારે આશા અને પરિણામની ઈચ્છા સેવે ત્યારે તેને નિરાશા થાય. ૨૧ દિવસના આવા યજ્ઞથી કોઈ ‘જીવ’નું કલ્યાણ થઈ જાય જ એવી કોઈ જાતની બાંધધરી અમે આપતા પણ નથી અને કોઈને તેવું કહેતા પણ નથી. આવા મૌનમાંના જપયજ્ઞમાં બેઠા પછીથી તે પ્રકાનો અભ્યાસ જો તેવો ‘જીવ’ સતત જીવતો ચાલુ રાખે અને દર વર્ષે પોતાની બેટરી ચાર્જ કરાવવાને સારું એકવાર ફરી પાછો આવી રીતે મૌનયજ્ઞમાં બેસે તો તેના તેવા પ્રકારના અભ્યાસને વેગ અને પ્રાણ જરૂર મળે.

આશ્રમમાં જે કોઈ મૌનમાં બેસે, તેને માટે અમે જે જમતા હોઈએ અને આશ્રમમાં જે થતું હોય, તે જમવાનું મળી શકે. અહીં નડિયાદ આશ્રમમાં ડાકોરના કર્મકાંડી બ્રાહ્મણો પણ બેઠા છે અને અમદાવાદના પણ બેત્રણ ખાસ કર્મકાંડી બ્રાહ્મણ પણ બેઠા છે. અમે તો ભગવાનની કૃપાથી પહેલેથી જ ચોખવટ કરીએ છીએ કે અહીં આશ્રમમાં જે કોઈ રાંધતું કરતું હોય તે જ થવાનું. કોઈને પોતાની મેળે રસોઈની વ્યવસ્થા કરવી હોય તો તે પોતાને ખર્ચે કરી શકે પણ ખરા.

સૌથી પહેલાં તો રાંદેરવાળા ભાઈઓને પહેલી તક આપવાનું મારું દિલ છે, પરંતુ અમારા આશ્રમને જેણે પૈસા વગેરેની સારી

મદદ કરી છે અથવા તો આશ્રમને માટે સેવા આપી છે તેવાને પહેલી તક મળે તેમાં વિવેક છે અને યોગ્યતા પણ છે. અને તે તમે સમજી શકશો.

ઉત્તમ બાબતની કે કનિષ્ઠ બાબતની કે કોઈ પણ પ્રકારની તમન્ના અને લોલુપતા સારી ન ગણાય. ઉત્તમ પ્રકારની જિજ્ઞાસા અને તે માટે મરી ફીટવાની હૃદયના ઉમળકાભેરની તત્પરતા એ તો સર્વ પ્રકારે ઉત્તમ છે.

સાધનાના અભ્યાસની રીત

હરિ:ૐ

તા. ૨૧-૧-૧૯૫૮

સમાધિ તો જ્ઞાનની છેલ્લી કક્ષા. જ્યાં સુધી આપણા આધારમાં અનાસક્તિ, નિર્મમત્વ, નિષ્કામ, નિરહંકાર વગેરે વગેરે પ્રકારની ભૂમિકા પૂરેપૂરી કેળવાઈ ન જાય ત્યાં સુધી સમાધિ ન થઈ શકે. ત્યાં સુધી આપણે ભાવની સ્થિતિમાં જેટલું રહેવાય અથવા એવા પ્રકારનો જે પ્રયત્ન થાય તેમાં મથ્યા કરવું. Vacuum કે નીરવતાની સ્થિતિ એની મેળે આપમેળે પ્રગટતી નથી. એ તો ઉપર કહ્યું તેવા પ્રકારની પૂરેપૂરી યોગ્ય પ્રકારની કેળવાયેલી બને ત્યારે જ તેમ થાય છે. ધ્યાનથી ખૂબ તાણ, થાક અને કેટલીક વખત ગભરાટ જેવું લાગે તોપણ તે પ્રયત્ન જેટલા સમય સુધી આપણે કરવો હોય તેટલા સમયનો નિશ્ચય કરીને તેને વળગી રહેવું જોઈએ. સ્થળ અને કાળ તેને માટે નિશ્ચિત હોવાં જોઈએ. ડર રાખીને કોઈ ઉત્તમ કામ બની શકે નહિ. ડરને તો છોડવો જ યોગ્ય. નામસ્મરણની સાથે એટલે કે એના ભાવપૂર્વકના રટણની સાથે તેના ચૈતન્યની ભાવના કે એવો

ભાવ રાખી શકાય તો તે રાખી શકવા જેવો ખરો અને તે યોગ્ય પણ ખરો, પરંતુ નામસ્મરણની સાથે શરૂશરૂમાં સાધકથી એવો ભાવ રાખી શકાવો કઠી પણ શક્ય બનતો નથી. એ તો બહુ લાંબાગાળાના સદ્ભાવપૂર્વકના અભ્યાસ પછીથી તેવું બની શકે છે. બીજા કશા પણ વિચાર વિના, એ ભાવ સાથે તદાકાર થતા રહેવું. એવી સ્થિતિ થવા માટે પણ ઘણો કાળ લાગે છે. તદાકારતા સાધવાને પ્રયત્ન કર્યા કરવો. નીરવતા કે નિઃસંકલ્પ થોડીક વાર ટકે છે, તે પણ ઉત્તમ છે. એવા કાળને લંબાવતા રહેવું જોઈએ.

કોઈએ આપણને જાણી જોઈને કે અજાણમાં અન્યાય કર્યો હોય તો આપણે તેના પરત્વે સદ્ભાવ જ દાખવવો. એવો માણસ આપણી સાથે ઉપર ઉપરથી મીઠાશ રાખતો હોય તો તેવા માણસને તેનો કોઈ સારા Mood નો સમય હોય, તેવે વખતે આપણા દિલની વાત બહુ જ પ્રેમભાવથી આપણે તેની આગળ મૂકી શકીએ ખરા !

વિકાસ માટે જરૂરી

હરિ:ૐ

તા. ૨-૩-૧૯૫૯

મહા વદ લને મંગળવારે તમારા શરીરનો જન્મ દિવસ છે, તે તમે મને અગાઉથી જણાવ્યું તે ઘણું સારું થયું, કારણ કે તેથી કરીને આવતીકાલે મંગળવાર હોવાથી તમારું સ્મરણ પ્રભુકૃપાથી ખાસ રહી શકવાનું અને તમારા એવા ઊંડતા સ્મરણનું શ્રીપ્રભુનાં ચરણકમળમાં પ્રાર્થનાભાવે યથાયોગ્ય થવા સમર્પણ કર્યા કરવાનું પણ બનવાનું. તમે જે સંકલ્પ આ નિમિત્તે કરવાનું રાખ્યું છે, તે સંકલ્પને કૃપા કરીને મરણિયા નિર્ધારથી વળગી રહેવાનું

કરશોજી. અહીં નડિયાદમાં હોવા છતાં જેમ મને સુરત આશ્રમનું સંસ્કારપ્રેરક સ્મરણ પ્રગટે, તેની સાથે સાથે આપણા રાંદેરના સત્સંગી ભાઈઓનું અને તમારું સ્મરણ પ્રગટે અને હું તો પ્રભુકૃપાથી એવા સ્મરણને પણ ‘જીવન’ ગણું છું. તમારા હૈયાનો ઉમળકાભર્યો સાથ, સહાનુભૂતિ, શુભેચ્છા મને મળ્યા કરે તો મારું કામ પણ સરળ બને. રાંદેરમાં હજી પણ તમારી મૂડી જીવતી છે, મૃતપ્રાય થયેલી નથી. આપણે પરસ્પર દિલથી દિલમાં દિલનો સદ્ભાવ કેળવતાં જીવીએ અને પ્રભુકૃપાથી મળેલાં મારાં સત્કર્મમાં તમારો દિલનો સહારો મને મળ્યા કરે, એ જ મારી તો તમને પ્રાર્થના છે. જીવનમાં જે હોય તે ભલે હોય, પરંતુ તેની સાથે જીવન પરત્વેની સદ્ભાવના અને તેની તત્પરતા અને આતુરતાપૂર્વકની ઝંખના યજ્ઞના અગ્નિની આહુતિની પેઠે ઉત્કટ જ્વાળાસમી પ્રગટેલી રહે તો જ જીવનનું મંડાણ થઈ શકે છે. જીવનવિકાસના પાયામાં અને તેના યજ્ઞતરમાં તેનો જ મસાલો જરૂરનો હોય છે.

લક્ષણથી માપવું

હરિ:ૐ

તા. ૧૨-૩-૧૯૫૯

ગરીબો ઉપરના ભાવને લીધે આપણે જે કંઈ કરીએ અને તે ભાવ જો આપણા દિલનો સાચેસાચો હોય તો તેથી આપણને શાંતિ અને પ્રસન્નતા જન્મવી ઘટે. ખરેખરા સાચેસાચા ત્યાગથી તો ગુણ અને શક્તિ બંને પ્રગટે છે. એટલે આપણે જો ખરેખરા દિલથી ગરીબો ઉપરના ભાવને લઈને જે કંઈ કર્યું હોય તેથી જો આપણને અશાંતિ પેદા થયેલી લાગતી હોય તો ગરીબોને માટે આપણે જે કરેલું, તે ખરેખરા ભાવથી નહિ કરેલું, એમ પ્રમાણવું. મને તો ગણિતશાસ્ત્રની જેમ અમુક રીતે થયું હોય તો અમુક

પ્રકારનું લક્ષણ જન્મે અને તેવું જો લક્ષણ ન વરતાય તો આપણી તે મૂળગત ભાવનામાં ક્યાંક ફરક થયેલો હોવો જોઈએ, એમ નક્કી લાગે છે. વળી, આપણે જે કંઈ કરીએ, તે આપણા પોતાના જ વિકાસને માટે છે, એમ સમજીને જો કરીએ અને તેવા કરવાપણામાં બીજી કોઈ વ્યક્તિઓની કંઈ પણ કશી ગણતરીનો ખ્યાલ ન હોય તો આપણને બીજા શું કરે છે કે કેમ વર્તે છે, તેનો છેદ ઊડી જાય. આપણા પોતાના જીવનવિકાસની ભાવના કેળવવાને અર્થે તે બીજા તો નિમિત્તમાત્ર છે, એમ સમજીને જે યથાયોગ્ય હોય તે કર્યા કરીએ તો બીજાનું આંડુતેડું પ્રભુકૃપાથી ઓછામાં ઓછું ખ્યાલમાં ટકે.

‘આપણે કેટલાયે જાપ વગર સમજ્યે જ દીધે રાખીએ છીએ, જેમ કે ‘કેમ છે?’ અને ‘શું થશે’ ના જપાય.’ - તે વાત સાચી છે. એવી રીતે પણ જપયજ્ઞની એકધારા ચલાવશો તોપણ હરકત નથી. ખાસ બોડિયા ગણોતિયાનો દીકરો જે આડો ચાલતો હતો, તેને ગઈ કાલે ખૂબ પ્રેમથી પાસે બેસાડીને તમે સમજાવ્યો તે ઘણું સારું કર્યું. ‘કેમ છે’ અને ‘શું થશે’ના જાપ હવે જરા મોળા થવા માંડ્યા છે’ એ ત્યારે જ બને કે જ્યારે આપણને અનાસક્તિ, નિર્મમત્વ, નિર્લોભ વગેરે વગેરે પ્રગટી જાય. એટલે જીવન વર્તનવહેવારમાં બધાંની સાથે આપણે સંપૂર્ણ સદ્ભાવ કેળવીએ અને પ્રત્યેક વ્યક્તિના અવગુણ, દોષ, ભૂલ, કુટેવ વગેરે પરત્વે જ્ઞાનપૂર્વકનું દુર્લક્ષ સેવીએ તો મનમાં અશાંતિ અને ઘર્ષણ થતું અટકી જાય. સંપૂર્ણ સત્ત્વગુણમાં નિષ્ઠા પ્રગટ્યા વિના મનમાં શાંતિ અને પ્રસન્નતા જીવંત બની શકવાની નહિ. અને સત્ત્વગુણમાં નિષ્ઠા ત્યારે જ પ્રગટે કે જ્યારે આપણી ભાવનામાં અખંડપણું, સળંગતા, પૂરેપૂરાં જીવંતપણે પ્રગટી જાય. એટલે તેનું લક્ષ રાખી રાખીને આપણે વર્તવાનું છે, તે ધ્યાનમાં રાખશોજી.

પાંજરોલીના મંદિરમાં જે ભાઈ પૂજારી છે, તેમને મારા સપ્રેમ ઘણા ઘણા રામરામ કહેશો અને કૃપા કરીને તમારા હૃદયનો પ્રેમભાવ આ જીવને આપશો.

તો જ અર્થ સરે

હરિ:ૐ

તા. ૨૭-૩-૧૯૫૯

કામ પણ થયે જાય અને ભાવ પણ કાયમ ટકે એવું બને ખરું, પણ તે તો જ્યારે ખરેખરો એકધારો સતત ભાવનાપૂર્વકનો અભ્યાસ બન્યા કરતાં તેમાંથી અખંડતા અને સળંગતાનો ચેતન-પ્રાણ પ્રગટે તેવી સાધનાની ભૂમિકા કેળવાઈ જતાં અને તેમાં દૃઢ થવાતાં તે પળથી તેમ બની શકે. બાકી, આપણા હાલના કાળના તબક્કામાં તેવું બનવું કદી પણ શક્ય નથી. જેમ કે કેટલાક માત્ર વેદાંતી જીવો એમ વિચારે કે ‘હું બ્રહ્મ છું’, તટસ્થ છું, સાક્ષી છું, ચેતન છું.’ પરંતુ તેટલું વિચાર્યે તેવી કંઈ સ્થિતિ થઈ જતી નથી. તે તો એકધારું પળેપળ જાગૃતિપૂર્વક સાધનામાં ઝંપલાવ્યા વિના કદી બની શકતું નથી. આપણે હજી તો આ બાબતમાં એક માસના બાળક પણ ન ગણાઈએ અને તેમ છતાં હનુમાનની પેઠે સૂર્યને પકડવાને કૂદકો મારવાને ઈચ્છીએ છીએ, તે કદાપિ શક્ય નથી. **We must learn our own limitations.** અને તેમ સમજીને આપણે જે માર્ગે જવું છે, તે માર્ગ પકડવાનો મરણિયો નિર્ધાર પ્રગટાવીને તે માર્ગે આગળ ધપ્યા કરવાની જ્વાળામુખીના જેવી ઝંખના સેવ્યા કરીએ તો જ કંઈક પત્તો ખાય. બાકી તો આમ ને આમ આપણે અટવાઈ મરવાના. એકલાં કર્મ કરવાથી

શાંતિ, પ્રસન્નતા પણ નહિ પ્રગટી શકે. કર્મ તો સદ્ગુરુ છે અને કર્મ વડે કરીને ભાવના સાકાર થાય, પરંતુ તે કર્મ કરતાં કરતાં આપણી જીવ પ્રકારની વૃત્તિઓ તેમાં પ્રવેશ કરીને કર્મના યોગ્ય પરિણામને પણ તે હાનિ પહોંચાડી શકે. તેમ કર્મ કરતાં કરતાં સદ્ભાવના, પ્રભુભાવના, હરિસ્મરણ, પ્રાર્થનાનો ભાવ, આત્મચિંતન વગેરે વગેરે જીવતુંજાગતું થયા કરે તો કર્મનો પણ અર્થ સરે.

હરિ:ૐ

તા. ૧૨-૪-૧૯૫૯

આપણે જે કર્મ કરવાનું છે, તે આપણા પોતાના વિકાસ અને કલ્યાણને માટે કરવાનું છે. અને જીવનમાં મળતા સર્વ માનવી પરત્વે સદ્ભાવ કેળવી કેળવીને વર્તવાનું છે. Hate the sin but love the sinner. એવું બાઈબલનું વાક્ય છે, પરંતુ તે પણ મને તો અધૂરું લાગે છે. આપણે તો Hate ની ભૂમિકાથી પણ પર થવાનું છે. માનવી ગમે તેવો હોય કે ગમે તેવો નીકળે તોપણ તેના પરત્વે આપણે તો સદ્ભાવ જ દાખવવાનો છે. અને એમાં આપણું શ્રેય છે. કોઈ પણ માણસનું કોઈ કામ જીવનવિકાસની ભાવનાની દૃષ્ટિએ આપણને અયોગ્ય લાગે તો આપણે તેમાંથી ખસી જઈએ અને સાથ ન દઈએ તે યોગ્ય છે, પરંતુ તેના પરત્વેનો સદ્ભાવ તો ન ગુમાવીએ. આપણા પરત્વે કોઈ તિરસ્કાર દાખવે, આપણને કોઈ અન્યાય કરે તો આપણે તેથી લેવાઈ ન જતાં, તે તે માનવી પરત્વે જાણીબૂજીને જ્ઞાનપૂર્વક સદ્ભાવ કેળવવાનો રહે છે.

સાધનામાર્ગમાં અધ્યાત્મપ્રેમી, ભક્ત, સાધક વગેરે સાથે હળવા મળવાનું ગમે, બીજાઓ સાથે ન ગમે ‘આ ક્યાં આવ્યો?’

એમ થાય તો તેવી લાગણી સાધનાને બહુ પોષક નથી, કારણ કે જગતમાં આપણને ગમતા માણસનો જ મેળાપ થાય એવું પૂરેપૂરું કદી બનતું નથી. અણછાજતા અને અણગમતા માનવીનો મેળાપ થતાં તેને નકારી શકાતો નથી. એટલે આપણને તેવો પ્રસંગ આપણી તટસ્થ ભાવના કેળવવાને માટે પ્રભુકૃપાથી મળ્યો છે, એમ સમજીને જો વર્તીએ તો તે આપણે માટે યોગ્ય ગણાય. મંથન ન કરવું પડે અને પ્રગતિ થતી રહે એ તો કદી બની શકે નહિ. કોઈને પણ મળવાનું થતાં મૂંઝવણ ન થાય અને આઘાત ન થાય એવી સ્થિતિ આપણે કેળવવાની છે. આપણે કોઈ માનવીનો સંબંધ તેને સજ્જન ગણીને સેવ્યો હોય અને તે પછીથી ધારો કે તેવો ન નીકળ્યો તો તેમાં આપણે શરમાવાની જરૂર ન હોય, કારણ કે આપણે તો એકમાત્ર જેની તેની સાથે સદ્ભાવ કેળવીને વર્તવાની વાત જાણતા હોઈએ છીએ. કોઈના પણ વિશે મત બાંધી ન લેવાય તે આપણા માટે ઉત્તમ છે. જેમાં ને તેમાં સમતા, તટસ્થતાની ભાવના કેળવવાનું જો રાખીએ તો કંઈ કશામાં વધારે ભેરવાઈ પડીએ નહિ.

॥ હરિ:ૐ ॥

સાધનામર્મ

૧. મુખથી કે મનમાં જાગૃતપણે જપ, સાથેસાથે હૃદય પ્રદેશે ધ્યાન તથા ચેતનના ચિંતન સહ ભાવાત્મક ભાવનું રટણ.
૨. પ્રત્યેક પળે સતત સમર્પણ, સારું તેમ જ નરસું-બંનેનું.
૩. સાક્ષીભાવ, જાગૃતિ, વિચારોની સાંકળ ન જોડો.
૪. બને તેટલું વધુ વાચિક અને માનસિક મૌન રાખો, કેળવો અને ખૂબખૂબ શરણભાવ જીવનમાં ચેતનાપૂર્વકની જાગૃતિથી કેળવ્યા કરો.
૫. આગ્રહો—પ્રભુચિંતન સિવાયના સર્વ આગ્રહો છોડો, નમ્રતા કેળવો, શૂન્ય થવાનું ધ્યેય રાખો.
૬. ખૂબ ભાવપૂર્વક હૃદયસ્થ રહીને આર્દ્ર અને આર્તભાવથી પ્રાર્થના કરો, ભગવાનને સર્વ સુખદુઃખ જણાવતા રહો, તેની સાથે આત્મનિવેદન દ્વારા અંગત ખૂબ ગાઢો સંબંધ બાંધો, મનમાં કશુંયે ઘોળાવા ન દો. ખાલી રહો.
૭. આવી પડતાં કામો પ્રભુનાં સમજો, જરાયે કચવાટ વિના ખૂબ પ્રેમપૂર્વક તે કરો. પ્રત્યેક પ્રસંગ-બનાવ આપણા કલ્યાણ અર્થે જ છે અને પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ આપણા પોતાના જ વિકાસાર્થે થવી ઘટે. પ્રત્યેક પ્રસંગ પાછળ પ્રભુનો ગૂઢ, શુભ સંકેત રહેલો છે.
૮. આત્મલક્ષી-અંતર્મુખી થાઓ, માત્ર પોતાની દુનિયામાં વસો. જાણી-જોઈને જાતને સંડોવવા દો નહિ.
૯. પર (પારકાની) સેવા પ્રભુની સેવા સમજો, સેવા લેનાર, સેવા દેનાર ઉપર, સેવા કરવાની તક આપીને ઉપકાર કરે છે. રામે આપ્યું છે અને રામને દઈએ છીએ, ત્યાં 'મારું મારું' ક્યાં રહ્યું? તારું આ જગતમાં છે શું ?
૧૦. પ્રત્યેક કાર્ય, પ્રત્યેક વાતચીત, વ્યવહાર આપણા ધ્યેયને વેગ આપે એવા ખાસ હેતુસર, હેતુનું લક્ષ જીવતું રાખીને કરવાં. વાંચતી-લખતી વખતે અને પ્રત્યેક કર્મ કરતી પળે ભાવની સ્મરણ ધારણાનો અભ્યાસ કેળવ્યા કરો.
૧૧. વૃત્તિનું મૂળ શોધો, તેનું પૃથક્કરણ કરો. તેમાં ભેળવાયા વિના તેને તટસ્થતાપૂર્વક અને સ્વસ્થતાપૂર્વક નિહાળો.

૧૨. પ્રભુની પ્રત્યેક કળા, સૌંદર્ય, રમ્યતા, વિશુદ્ધતા આદિ પ્રસાદીઓમાં રહેલા ભાવનું, તેને તેને અનુરૂપ ભાવનું, આપણામાં ત્યારે અવતરણ થવા પ્રાર્થના કરવી.
૧૩. ઊર્મિ, આવેશ અને લાગણીને એમને એમ વહી જવા ન દો, તેમ જ તેમાં ભેળવાઈ પણ ન જાઓ. તેનો સાધનામાં ઉપયોગ કરો, તાટસ્થ્ય કેળવો.
૧૪. જમતી વખતે અને પાણી પીતી વખતે જીવનમાં ચેતનશક્તિના અવતરણ-ભાવની પ્રાર્થના કરવી, શૌચ, પેશાબ આદિ ક્રિયાઓ સમયે વિકારો, નબળાઈઓ ઈત્યાદિના વિસર્જનભાવની પ્રાર્થના કરવી.
૧૫. સ્થૂળનો ખ્યાલ ત્યજીને સૂક્ષ્મતત્ત્વને નજર સામે રાખો. વૃત્તિની શુદ્ધિ કરો, ભાવની વૃદ્ધિ કરો.
૧૬. પ્રભુ સચરાચર છે. આત્મવત્ સર્વભૂતેષુની ભાવના કેળવો.
૧૭. પ્રત્યેક વ્યક્તિ અને વસ્તુની ઊજળી બાજુ જુઓ. કોઈનાય કાજી ન થાઓ, કશાય ઉપર ઝટ અભિપ્રાય ન આપો, વાદવિવાદ ના કરો, પોતાનો આગ્રહ ન રાખો, બીજાઓમાં શુભ હેતુઓનું આરોપણ કરો, માનસિક અને સાર્વત્રિક ઉદારતા જીવનમાં પ્રગટાવો, ખૂબ પ્રેમભાવ કેળવો, પ્રકૃતિનું રૂપાંતર કરવાનું છે તે લક્ષમાં રાખીને પ્રકૃતિવશ ન થતાં કર્મોની ઉપરવટ વર્તો, ફળની આસક્તિ છોડો, પોતાને થતા અન્યાયો-આવી પડતાં દુઃખો-આદિનું મૂળ પોતામાં જ છે એમ દેઢાવો, ગુરુમાં પ્રેમભક્તિભાવ દેઢતર કર્યા કરો, અભીપ્સા, ઈન્કાર અને સમર્પણનો ત્રિવેણીસંગમ ઉદ્ભવાવો, સદાય પ્રસન્નતા પ્રવર્તાવો, કૃપા અને પુરુષાર્થના યુગલને જીવનમાં ઉતારો, પ્રત્યેક કર્મના આદિ, મધ્ય અને અંતમાં પ્રભુની સ્મૃતિ પ્રગટાવો, મન નિઃસ્પંદ કરો, રાગદ્વેષ નિર્મૂળ કરવાની જાગૃતિ રાખો, થયેલા આધ્યાત્મિક અનુભવો પ્રત્યક્ષ રોજિંદા વ્યવહારમાં જીવતા કરો, ક્યાંયે કશામાંથી ભાગવાનું ના હોય, યદ્યચ્છ જા આવી મળે તે પ્રભુપ્રસાદી ગણીને તેને વધાવી લો. ક્યાંય કોઈની સરખામણી ના કરો, અનુકૂળ પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિ એ મનની ભ્રમણા છે, જીવન-સાધના સારુ સર્વ કંઈ સાનુકૂળ જ હોય છે, પ્રભુમય-તેના મૂક યંત્ર-થવાની જ બસ એક ઉત્તેજના હવે જીવનમાં રાખો.
૧૮. કર્મમાં, કર્મનું મહત્ત્વ નથી, પરંતુ જીવનના ભાવનું સતત એકધારું, જીવતું ચિંતન રહ્યા કરે એ સવિશેષપણે મહત્ત્વનું છે. તેવો જીવતો અભ્યાસ કર્મ કરતી પળે કેળવવો.

- શ્રીમોટા

॥ હરિ:ૐ ॥

પૂજ્ય શ્રીમોટાના જીવનની મહત્વની તવારીખ

જન્મ : તા. ૪-૯-૧૮૯૮, ભાદરવા વદ ચોથ, સંવત ૧૯૫૪

સ્થળ : સાવલી, જિ. વડોદરા, નામ : ચૂનીલાલ,

માતા : સૂરજબા, પિતા: આશારામ, અટક : ભાવસાર.

૧૯૧૬ : પિતાનું અવસાન.

૧૯૦૫ થી ૧૯૧૮ : તૂટક અભ્યાસ-સાથે આકરી મજૂરી.

૧૯૧૯ : મેટ્રિક પાસ.

૧૯૨૦ : વડોદરા કોલેજમાં.

તા. ૬-૪-૧૯૨૦: કોલેજ ત્યાગ.

૧૯૨૦ : ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રવેશ.

૧૯૨૧ : વિદ્યાપીઠનો ત્યાગ. હરિજન સેવાનો આરંભ.

૧૯૨૨ : ફેફરુંના રોગથી કંટાળીને ગરુડેશ્વરની ભેખડ ઉપરથી આત્મહત્યાનો પ્રયાસ, દૈવી બચાવ, 'હરિ:ૐ' જપથી રોગ મટાડવાનો સફળ પ્રયોગ.

૧૯૨૨ : 'મનને'ની રચના.

૧૯૨૩ : 'તુજ ચરણે'ની રચના તથા પ્રકાશન.

૧૯૨૩ : વસંતપંચમીએ પૂ. શ્રીબાળયોગીજી દ્વારા દીક્ષા. શ્રીકેશવાનંદ ધૂણીવાળા દાદાનાં દર્શને - સાંઈખેડા ગયા. રાત્રે સ્મશાનમાં સાધના અને દિવસભર પ્રભુપ્રીત્યર્થે હરિજન સેવા.

૧૯૨૪ : 'તુજ ચરણે' ની પ્રથમ આવૃત્તિનું પ્રકાશન.

૧૯૨૬ : લગ્ન-હસ્તમેળાપ વખતે સમાધિનો અનુભવ.

૧૯૨૭: સાકુરીના પૂ. શ્રીઉપાસની બાબાનું નડિયાદમાં આગમન, એમના આદેશ મુજબ સાકુરી જવું-ત્યાં મળમૂત્રની પથારીમાં સાત દિવસ.

૧૯૨૮ : હરિજન આશ્રમ, બોદાલમાં સર્પદંશ-પરિણામે 'હરિ:ૐ' જપ અખંડ થયો.

૧૯૨૮ : પહેલી હિમાલય યાત્રા.

૧૯૩૦ : મનની નીરવતાનો સાક્ષાત્કાર.

૧૯૩૦ થી '૩૨ દરમિયાન સાબરમતી, વીસાપુર, નાસિક અને યરવડા જેલમાં. હેતુ-દેશસેવાનો નહિ, સાધનાનો. સખત પરિશ્રમ અને લાઠીમાર દરમિયાન પ્રભુસ્મરણ-મૌન. વિદ્યાર્થીઓને સમજાવવા વીસાપુર જેલમાં સરળ ભાષામાં શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાનું વિવરણ લખ્યું-'જીવનગીતા'

૧૯૩૪ : સગુણ બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર.

૧૯૩૪થી ૧૯૩૯ દરમિયાન હિમાલયમાં અઘોરી બાવા પાસે જવાનું બન્યું, ધુંવાધારના ધોધની પાછળની ગુફામાં સાધના. ચૈત્ર માસમાં છાણાંની ૬૩ ધૂણી ધખાવી નર્મદાકિનારે ખુલ્લામાં શિલા ઉપર નગ્ન બેસીને ૨૮ દિવસની સાધના, શીરડીના સાંઈબાબાનું પ્રત્યક્ષ દર્શન-આદેશ-સાધનાના અંતિમ તબક્કાનું માર્ગદર્શન.

૧૯૩૯ : તા. ૨૯-૩-૧૯૩૯ : રામનવમી, સંવત : ૧૯૯૫ કાશીમાં નિર્ગુણ બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર. હરિજન સેવક સંઘમાંથી રાજનામું. 'મનને'ની પ્રથમ આવૃત્તિનું પ્રકાશન.

૧૯૪૦ : (તા. ૯-૯-૧૯૪૦) વિમાનમાર્ગે અમદાવાદથી કરાંચી જવાનો ગૂઢ હુકમ.

૧૯૪૧ : માતાનું અવસાન.

૧૯૪૨ : હરિજન સેવક સંઘમાંથી છૂટા થયેલા, છતાં હરિજન કન્યાછાત્રાલય માટે મુંબઈમાં ફાળો ઉઘરાવ્યો. બે વખત સખત પોલીસમાર-દેહાતીત અવસ્થાના પુરાવા.

૧૯૪૩ : ૨૪, ફેબ્રુઆરીમાં ગાંધીજીના પેશાબના ઝેરી જંતુઓનું પોતાના પેશાબમાં દર્શન. નૈમિત્તિક તાદાત્મ્યનો અનુભવ.

૧૯૪૫ : હિમાલયની યાત્રા-અદ્ભુત અનુભવો.

૧૯૪૬ : હરિજન આશ્રમ, અમદાવાદ મીરાંકુટિરમાં મૌનએકાંતનો આરંભ.

૧૯૫૦ : દક્ષિણ ભારતના કુંભકોણમ્માં કાવેરી નદીને કિનારે હરિ: ઝં આશ્રમની સ્થાપના.

૧૯૫૪ થી સુરતના કુરુક્ષેત્રમાં એક ઓરડીમાં મૌનએકાંતનો આરંભ.

૧૯૫૫ : (તા. ૨૯-૫-૧૯૫૫) નડિયાદ, શેઠી નદીને કિનારે હરિ: ઝં આશ્રમની સ્થાપના.

૧૯૫૬ : (તા. ૨૩-૪-૧૯૫૬) સુરત, કુરુક્ષેત્રમાં હરિ: ઝં આશ્રમની સ્થાપના.

૧૯૬૨ થી ૧૯૭૫ : શરીરના અનેક રોગો-સતત પ્રવાસ સાથે ૩૬ અધ્યાત્મ-અનુભવ ગ્રંથોનું લેખન-પ્રકાશન.

૧૯૭૬ : ફાજલપુર-મહીનદીના કિનારે શ્રી રમણભાઈ અમીનના ફાર્મ હાઉસમાં તા. ૨૩-૭-૧૯૭૬ના રોજ માત્ર છ જણની હાજરીમાં આનંદપૂર્વક દેહત્યાગ. પોતાનું 'ઈટ-ચૂનાનું સ્મારક ન કરવાનો આદેશ' અને આ નિમિત્તે મળેલી રકમનો ઉપયોગ દૂર ગુજરાતનાં પછાત ગામોમાં પ્રાથમિક શાળાના ઓરડાઓ બંધાવવાના લોકફાળામાં કરવાની સૂચના.

॥ હરિ: ઝં ॥

॥ હરિ:ૐ ॥

આરતી

ૐ શરણચરણ લેજો, પ્રભુ શરણચરણ લેજો,
પતિત ઉગારી લેજો (૨) કર ગ્રહી ઉર લેજો. ...ૐ શરણ.

મનવાણીના ભાવો, કર્મ વિષે ઊતરો, પ્રભુ (૨)
મન, વાણી ને દિલને (૨) કૃપાથી એક કરો. ...ૐ શરણ.

સર્વ મળેલાં સાથે, દિલ સદ્ભાવ ઊગો, પ્રભુ (૨)
છો અપમાન થયાં હો (૨) ત્યાંયે ભાવ બઢો. ...ૐ શરણ.

નિમ્ન પ્રકારની વૃત્તિ, ઊર્ધ્વગમન કરવા, પ્રભુ (૨)
પ્રભુકૃપાથી મથાજો (૨) ચરણશરણ ગ્રહવા. ...ૐ શરણ.

મનના સકળ વિચારો, પ્રાણતણી વૃત્તિ, પ્રભુ (૨)
બુદ્ધિતણી સૌ શંકા (૨) ચરણકમળ ગળજો. ...ૐ શરણ.

જેવા દિલ હોઈએ પ્રભુ, તેવા દેખાવા, પ્રભુ (૨)
મતિ મુજ ખુલ્લી રે'જો (૨) સ્પષ્ટ જ પરખાવા. ...ૐ શરણ.

દિલમાં કંઈક ભર્યું હો, તે થકી બીજું ઊલટું, પ્રભુ (૨)
કદી પણ મુજથી ન બનજો (૨) એવી મતિ દેજો. ...ૐ શરણ.

જ્યાં જ્યાં ગુણ ને ભાવ, દિલ ત્યાં મુજ ઠરજો, પ્રભુ (૨)
ગુણ ને ભાવની ભક્તિ (૨) દિલ મુજ સંચરજો. ...ૐ શરણ.

મન, મતિ, પ્રાણ પ્રભુ ! તુજ ભાવ થકી ગળજો, પ્રભુ (૨)
દિલમાં તુજ ભક્તિની (૨) છોળો ઊછળજો. ...ૐ શરણ.

-શ્રીમોટા

આશ્રમમાં ઉપલબ્ધ પુસ્તકોની યાદી

નંબર	પુસ્તકોના વિભાગ	ટોટલ પુસ્તકો
૧.	ગદ્ય પુસ્તકો	૧૪
૨.	પદ્ય પુસ્તકો	૫૧
૩.	શ્રીમોટા ટેપવાણી	૧૨
૪.	પ્રવચન વાણી	૭
૫.	સ્વજનોને પત્રો આધારિત પુસ્તકો	૯
૬.	સ્વજનોની અનુભવકથા તથા સ્મૃતિગ્રંથ	૮
૭.	સંકલિત પુસ્તકો	૨૨
૮.	જીવનકવન	૧૧
૯.	અન્ય પુસ્તકો	૧૪
૧૦.	હિંદી પુસ્તકો	૧૫
૧૧.	અંગ્રેજી પુસ્તકો	૨૨
૧૨.	કેલેન્ડર (દીવાલ અને ટેબલ)	૧

પૂજ્ય શ્રીમોટા વિરચિત ગદ્ય પુસ્તકો

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	જીવનસંગ્રામ	૧૯૪૬
૨.	જીવનસંદેશ	૧૯૪૮
૩.	જીવનપાથેય	૧૯૪૯
૪.	જીવનપ્રેરણા	૧૯૫૦
૫.	જીવનપગરણ	૧૯૫૧
૬.	જીવનપગથી	૧૯૫૧
૭.	જીવનમંડાણ	૧૯૫૨
૮.	જીવનસોપાન	૧૯૫૨
૯.	જીવનપ્રવેશ	૧૯૫૩
૧૦.	જીવનપોકાર	૧૯૫૪
૧૧.	હરિજન સંતો	૧૯૫૪
૧૨.	જીવનમંથન	૧૯૫૬
૧૩.	જીવનસંશોધન	૧૯૫૭

૧૪. જીવનદર્શન

૧૯૫૯

પૂજ્ય શ્રીમોટા વિરચિત પદ્ય પુસ્તકો

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	મનને	૧૯૨૨
૨.	તુજ ચરણે	૧૯૨૩
૩.	નર્મદાપદે	૧૯૨૭
૪.	જીવનગીતા (નાની)	૧૯૩૨
૫.	હૃદયપોકાર	૧૯૪૪
૬.	જીવનપગલે	૧૯૪૪
૭.	શ્રીગંગાચરણે	૧૯૪૫
૮.	કેશવ ચરણ કમળે	૧૯૪૬
૯.	કર્મગાથા	૧૯૪૬
૧૦.	પ્રણામ પ્રલાપ	૧૯૪૭
૧૧.	પુનિત પ્રેમગાથા	૧૯૪૭
૧૨.	જીવનગીતા (મોટી)	૧૯૫૩

પૂજ્ય શ્રીમોટાનાં પ્રવચનનાં પુસ્તકો

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	શ્રીમોટા સાથે વાર્તાલાપ	૧૯૭૯
૨.	મૌનએકાંતની કેડીએ	૧૯૮૨
૩.	મૌનમંદિરનું હરિદ્વાર	૧૯૮૩
૪.	મૌનમંદિરનો મર્મ	૧૯૮૪
૫.	મૌનમંદિરમાં પ્રભુ	૧૯૮૫
૬.	મૌનમંદિરમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા	૧૯૮૫
૭.	મૌનમંદિરમાં હરિસ્મરણ	૨૦૧૫

**પૂજ્ય શ્રીમોટાનાં સ્વજનોને પત્રો
આધારિત પુસ્તકો**

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	મુક્તાત્માનો પ્રેમસ્પર્શ	૧૯૮૦
૨.	દાંપત્ય ભાવના	૧૯૮૦
૩.	સંતહૃદય	૧૯૮૩
૪.	ધનનો યોગ	૧૯૮૪
૫.	પગલે પગલે પ્રકાશ	૧૯૮૯
૬.	સમય સાથે સમાધાન	૧૯૯૩
૭.	શ્રીમોટા પત્રાવલિ ૧/૨	૧૯૯૫
૮.	કેન્સરની સામે	૨૦૦૨
૯.	હસતું મૌન	૨૦૦૪

સ્વજનોની અનુભવકથા

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	આશ્રમની અટારીએથી	૧૯૮૧
૨.	શ્રીમોટાની સાથે સાથે	૧૯૯૦
૩.	શ્રીમોટા સાથે હિમાલયયાત્રા	૧૯૯૪

૪.	શ્રીમોટાની મહત્તા	૧૯૯૫
૫.	મળાયું પણ ભળાયું નહિ	૧૯૯૫
૬.	મળ્યા ફળ્યાની કેડી	૨૦૦૧
૭.	મોટા - મારી મા	૨૦૦૩

સ્મૃતિગ્રંથ

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	જીવનસ્ફુલિંગ	૧૯૭૩

સંકલિત પુસ્તકો

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	જીવનપરાગ	૧૯૬૩
૨.	સંતવાણીનું સ્વાગત (તમામ પુસ્તકોની પ્રસ્તાવનાનું સ્વતંત્ર પુસ્તક)	૧૯૭૭
૩.	અંતિમ ઝાંખી	૧૯૭૮
૪.	વિધિ-વિધાન	૧૯૮૨
૫.	સુખનો માર્ગ	૧૯૮૩
૬.	પ્રાર્થના	૧૯૮૪
૭.	લગ્ને હજો મંગલમ્	૧૯૮૫
૮.	નિરંતર વિકાસ	૧૯૮૭
૯.	સમર્પણગંગા	૧૯૮૯
૧૦.	જન્મમૃત્યુના રાસ	૧૯૮૯
૧૧.	નામસ્મરણ	૧૯૯૨
૧૨.	શ્રીમોટા અને શિક્ષણ	૧૯૯૪
૧૩.	ફનાગીરીનો નિર્ધાર	૧૯૯૬
૧૪.	પૂજ્ય શ્રીમોટા વચનામૃત ૧ થી ૪ (૧ પુસ્તક)	૧૯૯૬
૧૫.	પ્રસન્નતા	૧૯૯૭
૧૬.	ભગતમાં ભગવાન	૨૦૦૦

૧૭. દુર્લભ દેહ મનુષ્યનો	૨૦૦૭
૧૮. દૈવાસુર સંગ્રામ	૨૦૦૭
૧૯. પ્રસાદી (ગુજરાતી)	૨૦૦૮
૨૦. પૂજ્ય શ્રીમોટાના બે બોલ (તમામ પુસ્તકોમાંથી લેખકના બે બોલનું સ્વતંત્ર પુસ્તક)	૨૦૧૪

૨૧. જીવનયોગ ભાગ ૧ અને ૨	૨૦૧૬
૨૨. બુદ્ધિ	૨૦૧૭

જીવનકવન

નં. પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧. જીવન અને કાર્ય ભાગ-૧, ૨	૧૯૭૫
૨. પારસલીલા	૧૯૭૫
૩. તરણામાંથી મેરુ	૧૯૭૬
૪. વિદ્યાર્થી મોટાનો પુરુષાર્થ	૧૯૮૮
૫. મહામના અબ્રાહમ લિંકન	૧૯૮૩
૬. પ્રેરક વિભૂતિ મહાત્મા ગાંધી	૧૯૮૪
૭. શ્રીકેશવાનંદજી ધૂણીવાળા દાદા	૧૯૮૬
૮. ગોધરાના બાપજીનું જીવનચરિત્ર	૧૯૮૮
૯. મારી સાધનાકથા	૨૦૦૫
૧૦. પૂજ્ય શ્રીમોટાના વહાલા ઝીણાભાઈ	૨૦૦૫

૧૧. જીવન સાર્થકતાની કેડીએ ૨૦૨૦ પૂજ્ય શ્રીમોટાના વહાલા 'ભાઈ' શ્રી નંદુભાઈની સંક્ષિપ્ત જીવનવિકાસગાથા ભાગ-૧ અને ૨
--

અન્ય પુસ્તકો

નં. પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧. શ્રીમોટાચરણે	૧૯૭૦
૨. બાળકોના મોટા	૧૯૮૦
૩. શ્રીમોટા ચિત્રકથા	૧૯૮૭
૪. આહુતિ મંત્ર અને આરતી	૧૯૮૫
૫. હરિ:ૐ આશ્રમ શ્રીભગવાનના અનુભવ કાજેનું સ્થળ	૧૯૮૬
૬. કૃપાયાચના શતકમ્	૧૯૮૬
૭. ધ્યેય અને ધ્યાન	૨૦૦૦
૮. ચિદાકાશ	૨૦૦૦
૯. પ્રાર્થના પોથી	૨૦૧૦
૧૦. શ્રીમોટા ઉપલબ્ધિ અને ઉપદેશ	૨૦૧૪
૧૧. શ્રીમોટા ચરણે આંતર પ્રવેશ	૨૦૧૬
૧૨. શ્રીમોટા ચરણે ત્રિભાષી (ગુ. હિં. અં.)	૨૦૧૮
૧૩. બધું આપણામાં જ છે	૨૦૧૮
૧૪. સમર્થ સદ્ગુરુ પૂજ્ય શ્રીમોટા	૨૦૧૮

हरिःॐ आश्रम में उपलब्ध हिंदी पुस्तिका का लिस्ट

क्रम पुस्तक	प्र.आ.	८.	श्रीमोटा के साथ वार्तालाप	२०१२
१. पूज्य श्रीमोटा एक संत	१९९७	९.	विवाह हो मंगलम्	२०१२
२. कैसर का प्रतिकार	२००८	१०.	बालकों के मोटा	२०१२
३. सुख का मार्ग	२००८	११.	विद्यार्थी मोटा का पुरुषार्थ	२०१२
४. दुर्लभ मानवदेह	२००९	१२.	मौनमंदिर का मर्म	२०१३
५. प्रसादी	२००९	१३.	मौनमंदिर का हरिद्वार	२०१३
६. नामस्मरण	२०१०	१४.	मौनएकान्त की पगडंडी पर	२०१३
७. हरिःॐ आश्रम - श्रीभगवान के अनुभव का स्थान	२०१०	१५.	मौनमंदिर में प्रभु	२०१४

हरिःॐ आश्रममां उपलब्ध अंग्रेजी पुस्तकोनी यादी. ज्ञान्युआरी - २०२०

English books available at Hariom Ashram Surat.

January - 2020

No.	Book	F. E.	14.	Against Cancer (Cancer ni Same)	2008
1.	At Thy Lotus Feet (Tuj Charane)	1948	15.	Faith (Shraddha)	2010
2.	To The Mind (Man ne)	1950	16.	Shri Sadguru	2010
3.	Life's Struggle (Jeevan Sangram)	1955	17.	Human to Divine (Bhagat ma Bhagwan)	2010
4.	The Fragrance of a Saint (Paraslila)	1982	18.	Prasadi	2011
5.	Vision of Life - Eternal	1990	19.	Grace (Krupa)	2012
6.	Bhava	1991	20.	I Bow at Thy Feet (Tuj Charane)	2013
7.	Nimitta	2005	21.	Attachment and Aversion (Raag Dhvesh)	2015
8.	Self-interest (Swarth)	2005	22.	The Undending Odyssey - My Experience of Sadguru Sri Mota's Grace	2019
9.	Inquisitiveness (Jignasa)	2006			
10.	Shri Mota	2007			
11.	Rites and Rituals (Vidhi-Vidhan)	2007			
12.	Naamsmaran	2008			
13.	Mota for Children (Balako na Mota)	2008			

॥ हरिःॐ ॥

હરિવરને વરવું-

(ગઝલ)

તમોને સ્વાર્થ 'મોટા'માં હૃદય શો કેટલો લાગ્યો !
તમારા દિલમાં 'મોટા' રહે છે કેટલો જીવતો !
ગરજ દિલ કેટલી 'મોટા'તણી જીવનમાં લાગી છે !
મનન ચિંતવન હૃદય ઊંડું 'મોટા'નું શું રૂહે છે ?
તમારી લાગણી દિલની ઊંડી 'મોટા' વિશે શી છે ?
વિચારો કેટલા 'મોટા' વિશે સ્ફુરતાં જ, સમજાશે.

પરોવાએલ દિલ, મન રૂહે ઊંડાં 'મોટા' વિશે, તો તો
-વરેલાં તો જ 'મોટાને' સમજી લ્યો, દિલ ખરેખર છો.

'જીવન આહ્લાદ', પૃ. ૩૧૬

- શ્રીમોટા

કિંમત : રૂ. ૧૦/-